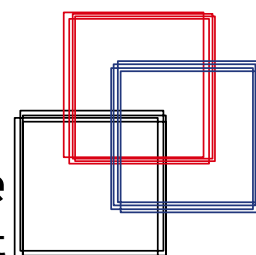

Перехід на ринок праці молоді України

Елла Лібанова, Олександр
Цимбал, Лариса Лісогор,
Ірина Марченко, Олег Ярош

травень 2014

Work4Youth Серія №. 11

Перехід на ринок праці молоді України

Елла Лібанова, Олександр Цимбал, Лариса Лісогор,
Ірина Марченко, Олег Ярош

Міжнародне бюро праці • Женева

травень 2014

© Міжнародна організація праці, 2014
Перше видання 2014

Публікації Міжнародного бюро праці користуються захистом авторського права відповідно до Протоколу 2 Всесвітньої конвенції про авторське право з метою захисту авторських прав. Короткі витяги з них можуть бути відтворені без отримання дозволу за умови, що джерело посилання вказано належним чином. Всі запити на отримання дозволу на відтворення або переклад потрібно направляти за адресою: ILO Publications (права та дозволи), Офіс Міжнародної організації, CH-1211 Женева 22, Швейцарія, або електронною поштою: pubdroit@ilo.org. Такі запити завжди вітаємо.

Бібліотеки, установи та інші користувачі, зареєстровані керівною організацією з питань репродукції людини, можуть робити копії відповідно до умов і прав, які були їм надані. Відвідайте www.iftgo.org, щоб знайти відповідального з управління організації інтелектуальної власності у вашій країні.

ILO Cataloguing in Publication Data

Libanova, Ella; Cymbal, Aleksandr; Lisogor, Larysa; Marchenko, Iryna; Iarosh, Oleg

Перехід на ринок праці молоді України / Елла Лібанова, Олександр Цимбал, Лариса Лісогор, Ірина Марченко и Олег Ярош, Міжнародне бюро праці, Програма молодіжної зайнятості, Департамент політики зайнятості. - Женева: МОП, 2014 (Work4Youth publication series ; No. 11, ISSN: 2309-6780 ; 2309-6799 (web pdf))

International Labour Office Employment Policy Dept.

youth employment / youth unemployment / transition from school to work / youth / men workers / women workers / young worker / job searching / data collecting / survey / methodology / Ukraine

13.01.3

Дизайн обкладинки: Creative Cow

Позначення, використані у публікаціях МОП, що відповідають ustalеним у практиці роботи Організації Об'єднаних Націй, а також сам факт цієї публікації не означають схвалення Міжнародним бюро праці особливостей правового статусу будь-якої країни, області або території, їхньої влади чи делімітації кордонів.

Зміст статей, викладення результатів дослідження й інші думки належать виключно їх авторам, і опублікування цієї роботи не означає, що Міжнародне бюро праці поділяє висловлені тут думки.

Згадка про конкретні компанії, окремі комерційні продукти або процеси не свідчить про їх схвалення Міжнародним бюро праці і не містить оцінки.

Публікації та електронні продукти Міжнародного бюро праці можна отримати у великих магазинах, місцевих бюро Міжнародної організації праці, або безпосередньо. Каталог нових публікацій доступний за адресою: МОП Публікації, Міжнародне бюро праці, CH-1211 Женева 22, Швейцарія. Також його можна одержати, звернувшись за електронною поштою: pubvente@ilo.org.
Режим інтернет доступу: www.ilo.org/publns

Надруковано в Міжнародному бюро праці, Женева, Швейцарія.

Передмова

Молодість – вирішальний період життя, коли людина починає усвідомлювати свої прагнення, пов'язані з економічною незалежністю та здобуттям власного місця у суспільстві. Глобальна криза у сфері зайнятості ускладнює для молодшої людини реалізацію цих прагнень, посилює вразливість молодих людей щодо безробіття, низької якості робочих місць, надмірної нерівності на ринку праці між різними групами молоді, довших та менш захищених переходів від навчання до роботи, відчуженості від ринку праці.

У червні 2012 року Міжнародна конференція праці, організована Міжнародною Організацією Праці (МОП), постановила, що необхідно вжити термінові заходи для боротьби із безпрецедентною кризою у сфері молодіжної зайнятості. Ці заходи повинні базуватися на багатовекторному підході, спрямованому на прискорення й полегшення переходу від навчання до зайнятості, а також на створення гідних робочих місць. У резолюції “Криза в сфері молодіжної зайнятості: заклик до дії” викладено висновки, які є основою формування національних стратегій у галузі зайнятості молоді¹. Ця резолюція закликає до більшої узгодженості загальної політики молодіжної зайнятості та окремих дій, що пов'язані з її реалізацією, та підкреслює, що вони мають утворювати багатосторонню систему. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй (ООН) підкреслив, що молодь є одним із п'яти вкрай важливих поколінь, на які спрямовано мобілізацію всіх людських, фінансових й політичних ресурсів, наявних у розпорядженні цієї організації. Тож з метою зміцнення молодіжних програм у рамках системи ООН розроблено відповідний широкомасштабний план дій, одним із пріоритетів якого є молодіжна зайнятість.

МОП надає підтримку урядам і соціальним партнерам у розробці та реалізації політики у сфері зайнятості. Відповідна діяльність МОП спрямована на підвищення потенціалу національних та регіональних інститутів у проведенні аналітичної роботи, яка має забезпечити більшу ефективність соціального діалогу та процесів прийняття політичних рішень. Для надання допомоги державам – членам у створенні бази знань із питань зайнятості молоді МОП розробила методологію дослідження процесів переходу молоді від навчання до роботи (school-to-work transition survey – SWTS). У цій доповіді представлено результати виконаного за цією методологією опитування в Україні, підтриманого МОП у партнерстві з MasterCard Foundation. Проект “Work4Youth” передбачає співпрацю із політичними партнерами та статистиками у 28 країнах із низьким і середнім рівнем доходу з метою проведення SWTS і надання допомоги їхнім урядам у використанні результатів опитування для розробки та впровадження ефективних політичних рішень.

Сьогодні не легкий час для молодшої людини на ринку праці. Сподіваємось, що міжнародне співтовариство за допомогою системи органів ООН, урядів, профспілок та організацій роботодавців, а також активної участі донорів, таких як MasterCard Foundation, зможе забезпечити необхідні умови успішного старту та закріплення молодих жінок та чоловіків у сфері праці. Досягнення цієї мети неодмінно позитивно позначиться на професійній та особистій успішності теперішньої молоді на усіх подальших етапах життя.

Азіта Берар Авад
Директор департаменту політики
зайнятості

Антоніо Граціозі
Директор Групи технічної підтримки гідної
праці та регіонального Бюро МОП для країн
Центральної та Східної Європи

¹ Повний текст резолюції 2012 “Криза в сфері молодіжної зайнятості: заклик до дії” можна знайти на веб-сайті МОП за адресою: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/101stSession/texts-adopted/WCMS_185950/lang--en/index.htm.

Зміст

	Сторінка
Передмова	iii
Зміст	v
Подяка	xi
1. Загальний огляд.....	1
1.1 Структура звіту	1
1.2 Основні висновки.....	1
2. Ринок праці в Україні та методологія дослідження.....	2
2.1 Соціально-економічний контекст.....	2
2.2 Населення та ринок праці в Україні.....	6
2.3 Обстеження “Перехід від навчання до роботи” (SWTS): методологія та цілі	12
3. Характеристики молоді, отримані в ході обстеження	13
3.1 Індивідуальні характеристики молоді	13
3.2 Фінансова ситуація домогосподарств та ресурси їх матеріального забезпечення	15
3.3 Освіта	16
3.4 Життєві цілі	19
3.5 Характеристики зайнятої молоді.....	19
3.5.1 Статус зайнятості.....	19
3.5.2 Зайнятість за секторами	21
3.5.3 Робочий час	23
3.5.4 Інші показники якості роботи	23
3.6 Безробіття	28
3.7 Економічно неактивна молодь	33
4. Стадії переходу	35
4.1 Основні поняття та визначення	35
4.2 Етапи переходу за статтю, рівнем освіти, віком та місцем проживання.....	37
4.2.1 Молодь, яка завершила перехід	39
4.2.2 Молодь у процесі переходу	40
4.2.3 Молодь, яка ще не розпочала перехід	44
4.3 Траєкторії та тривалість переходу	44
5. Висновки та рекомендації	47
5.1 Молодіжна політика в Україні: проблеми на ринку праці, стан політики та перспективні напрями її удосконалення.....	47
5.2 Нормативно-правова база молодіжної політики.....	50
5.3 Напрями удосконалення молодіжної політики в Україні	53
Література	57

Додаток І. Визначення статистики ринку праці	58
Додаток ІІ. Додаткові статистичні таблиці	60
Додаток ІІІ. Конструкція вибірки	76
Таблиці	
1 Валовий внутрішній продукт (ВВП) за паритетом купівельної спроможності (ПКС) у цінах 2005 року.....	3
2 Динаміка валової доданої вартості за видами економічної діяльності в Україні у 2004–2011 рр., %	4
3 Динаміка зовнішньої торгівлі товарами і послугами України у 2004–2011 рр.....	5
4 Макроекономічні індикатори України у 2004–2011 рр.....	5
5 Розподіл постійного населення за віковими групами та статтю на початку 2013 р.....	7
6 Розподіл зайнятого населення віком 15–70 років за видами економічної діяльності та статтю у 2011 р., %.....	11
7 Розподіл молоді за віковими групами, розселенням, матеріальним становищем домогосподарства та сімейним станом	14
8 Розподіл зайнятої молоді за статусом зайнятості, статтю, віком та типом поселення ..	20
9 Розподіл найманих молодих працівників за доступом до соціальних гарантій, %	21
10 Розподіл зайнятої молоді за видами економічної діяльності та статтю, %	22
11 Розподіл зайнятої молоді за фактично відпрацьованим за тиждень часом та статтю....	23
12 Розподіл молоді, що хоче змінити роботу, за причинами та статтю	25
13 Неформальна зайнятість молоді за статтю	25
14 Середня заробітна плата молодих найманих працівників та дохід самозайнятих, розподіл за статтю та рівнем освіти	26
15 Основні групи професій за відповідним освітніми рівнями	27
16 Частка надмірно та недостатньо кваліфікованих молодих працівників, за основними групами професій (ISCO-08), %.....	28
17 Розподіл молоді за статусом економічної активності / рівнем безробіття та за здобутим рівнем освіти, %	30
18 Розподіл молоді, що навчається за вищим рівнем отриманої освіти, за статтю, віком, %	35
19 Стадія переходу в залежності від статі, віку, місця проживання та здобутого рівня освіти, %	38
20 Молодь, яка завершила перехід за місцем проживання	40
21 Розподіл тимчасово зайнятої та незадоволеної роботою молоді за видами економічної діяльності, %	43
22 Розподіл молоді, яка ще не розпочала перехід, за статтю, віком та місцем проживання	44
23 Характеристика шляхів переходу молоді, яка завершила свій перехід на ринок праці.	45
A.1 Населення України у віці 15-70 років за статтю та місцем проживання, у 2004-2011 роках.....	60
A.2 Зайняте, безробітне та економічно неактивне населення України у віці 15-70 років за статтю та місцем проживання, у 2004-2011 роках, тис. осіб	60

A.3	Рівень освіти населення України у віці 15-70 років за статтю та місцем проживання у 2011 р.....	61
A.4	Зайнятість населення України у віці 15-70 років за видами економічної діяльності у 2008 та 2011 роках.	61
A.5	Зайняте населення у віці 15-70 років за професіями, статтю та місцем проживання, 2011 р.....	62
A.6	Розподіл молоді в залежності від типу населеного пункту, в якому вони проживають та віку	62
A.7	Розподіл молоді за типом помешкання, де мешкає родина, статтю віком та типом населеного пункту.....	63
A.8	Розподіл молоді за статтю, типом поселення та віком створення сім'ї.....	63
A.9	Розподіл молоді за наявністю проблем із здоров'ям, статтю, віком та типом поселення	64
A.10	Розподіл молоді в залежності від фінансового стану домогосподарства, в якому вони проживають, віком, статтю та типом поселення.....	64
A.11	Розподіл молоді в залежності від основних ресурсів матеріального забезпечення (можливе обрання декількох варіантів відповіді) за віком, статтю та місцем проживання	64
A.12	Розподіл молоді за рівнем завершеної освіти та статусом економічної активності.....	65
A.13	Розподіл молоді, яка припинила навчання до отримання документу про освіту за статтю та причинами припинення освіти	65
A.14	Розподіл зайнятої молоді за видом економічної діяльності, статтю, віком та типом поселення	66
A.15	Розподіл молоді за професійними групами (ISCO-08), статтю, віком та типом поселення (%)	67
A.16	Безробітна молодь (за методологією МОП) за причинами відсутності роботи, статтю, віком та місцем проживання	68
A.17	Безробітна молодь (жорстке визначення) за тривалістю пошуку роботи, статтю, віком та місцем проживання	68
A.18	Безробітна молодь (за методологією МОП) за типом професій, статтю, віком та місцем проживання	68
A.19	Безробітна молодь, яка активно шукає роботу за самооцінкою фінансового стану їх домогосподарств, статтю, віком та місцем проживання	69
A.20	Безробітна молодь (жорстке визначення) за перешкодами у знаходженні хорошої роботи, статтю, віком та місцем проживання	69
A.21	Зневірена молодь за причинами, чому вони не шукали роботу, статтю, віком та місцем проживання	70
A.22	Статус економічної активності молоді за статтю, віковими групами та типом поселення (%)	70
A.23	Статус економічної активності молоді за типом населеного пункту.....	70
A.24	Життєві цілі неактивної молоді (відсоток за статтю та віковими групами).....	71
A.25	Самооцінка молоді фінансового стану домогосподарств за підкатегоріями переходу..	71
A.26	Молодь за підкатегоріями переходу та віковими групами	71
A.27	Молодь за підкатегоріями переходу та статтю	72

A.28	Молодь за підкатегоріями переходу та місцем проживання	73
A.29	Молодь за підкатегоріями переходу та рівнем наявної освіти	73
A.30	Молодь у процесі переходу та рівнем наявної освіти	74
A.31	Безробітна молодь (в широкому розумінні) за типом підприємств на яких вона б хотіла працювати, статтю, віком та місцем проживання	75
A.32	Тимчасово зайнята та незадоволена своєю роботою молодь за типом зайнятості, статтю, віком та місцем проживання, %	75
A.33	Кроки відбору за номером домашніх господарств або квартир в житловому будинку .	77
A.34	Розподіл опитаних респондентів по областях	78
A.35	Розподіл опитаних респондентів по регіонах.....	78
A.36	Розподіл опитаних респондентів за типом населеного пункту	79
A.37	Кількість відмов від участі в опитуванні та їх причини за типом населеного пункту і статтю.....	79
A.38	Розподіл відмов від участі в опитуванні залежно від статі і віку.....	79

Рисунки

1	Розподіл населення у віці 15–70 років за основними соціально-демографічними групами у 2012 р. (відсоток від загальної кількості населення).....	8
2	Динаміка рівня зайнятості населення віком 15–70 років за статтю та місцем проживання у 2004, 2008, 2009 та 2011 роках, %	9
3	Динаміка рівня безробіття населення у віці 15–70 років за статтю та місцем проживання у 2004, 2008, 2009 та 2011, %	9
4	Розподіл населення віком 15–70 років за рівнем освіти у 2008 та 2011, %	10
5	Структура населення віком 15–70 років за рівнем освіти, статтю та місцем проживання у 2011 р., %.....	10
6	Розподіл молоді, яка зараз не навчається, за рівнем освіти та статусом економічної активності	16
7	Розподіл молоді, яка закінчила навчання, за рівнем освіти та доходів домогосподарства.....	17
8	Розподіл молоді, яка зараз не навчається, за рівнем освіти.....	18
9	Розподіл молоді, що навчається, за напрямками підготовки (вища освіта).....	18
10	Розподіл зайнятої молоді за секторами економіки та статтю, %.....	22
11	Показники якості молодіжної зайнятості, %	24
12	Рівні безробіття молоді за статтю, віковими групами та місцем проживання, %	29
13	Розподіл безробітних молодих чоловіків та жінок за рівнем освіти, %	30
14	Причини економічної неактивності, %	34
15	Розподіл студентів за рівнями освіти, %	35
16	Розподіл молоді за стадіями переходу та рівнем доходів домогосподарств, %.....	39
17	Розподіл молоді у процесі переходу, за статтю, віком та місцем проживання.....	41
18	Молодь, яка знаходиться у процесі переходу, за рівнем здобутої освіти, %	42
19	Перехід до стабільної та/або задовільної зайнятості (особи, які завершили перехід) ...	45
20	Розподіл молоді, яка закінчила перехід, за складністю переходу та статтю.....	46

Вставки

1	Визначення молоді.....	12
2	Work4Youth: Проект МОП у партнерстві з The MasterCard Foundation	13
3	Встановлення зв'язку між результатами обстеження та розробкою політики	48

Подяка

Реалізація обстеження “Перехід молоді від навчання до стабільної роботи” у 2013 році в Україні стало можливим завдяки спільному фінансуванню з боку “Work4Youth” Міжнародної організації праці та The MasterCard Foundation. Обстеження в Україні було проведено Українським центром соціальних реформ (UCSR) та Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України. До складу виконавців на чолі з Еллою Лібановою увійшли Олександр Цимбал, Ольга Балакірева, Лариса Лісогор, Ірина Марченко, Олег Ярош. Сара Елдер, координатор Групи Work4Youth МОП надала розгорнуті матеріали для доповіді, а також підтримку у редагуванні.

Автори висловлюють вдячність Василю Костриці, національному координатору МОП в Україні у 1996–2013 рр., за допомогу в організації проекту в Україні. Особливу подяку висловлюємо Іву Парарделу та Йонсі Гарбазер з програми Work4Youth МОП за технічну підтримку та наукову допомогу на всіх етапах проведення обстеження. Також, за корисні зауваження по проекту, щира подяка Джанні Росас, координатору Програми зайнятості молоді МОП, за незмінну підтримку проекту Work4Youth.

Ми щиро вдячні також працівникам Міністерства соціальної політики України, які надали матеріали для розробки питань анкети, отримання відповіді на які може безпосередньо вплинути на контроль за поточним національним трудовим законодавством. Вагому підтримку МОП в рамках партнерства із Work4Youth надав The MasterCard Foundation, без якої це необхідне дослідження не відбулось.

1. Загальний огляд

1.1 Структура звіту

Ця доповідь складається з п'яти розділів. Перший з них – загальний, у другому наведені огляд ринку праці в Україні та інформація щодо обстеження “Перехід від навчання до роботи” (SWTS). У третьому розділі представлені основні результати SWTS в Україні з докладною інформацією щодо основних характеристик молоді та її досвіду входження на ринок праці. Він містить загальний опис характеристик домогосподарств, прагнень і життєвих цілей молоді, освітніх досягнень, характеристик молодих студентів і детальної характеристики молодих робітників, а також безробітних та молоді, яка перебуває за межами ринку праці з інших причин. У четвертому розділі охарактеризовано розподіл молоді відповідно до стадій переходу від навчання до ринку праці та досліджено чинники, які призводять до вигідніших результатів, зокрема, у досягненні стабільної зайнятості. У цьому розділі також вміщено інформацію про час, який молоді чоловіки і жінки витрачають на перехід від навчання до стабільної праці та висвітлено різні варіанти досвіду, що вони отримують на цьому шляху. У завершальному п'ятому розділі 5 розкрито основні особливості національної політики щодо молоді та її зайнятості в Україні, а також викладено висновки та рекомендації щодо необхідних змін у політиці зайнятості, які спираються на результати аналізу проведеного опитування.

1.2 Основні висновки

Результати проведеного опитування свідчать, що головною проблемою переходу молоді від навчання до стабільної роботи в Україні є недосконале узгодження механізмів функціонування системи освіти та ринку праці. Через це проблеми наявності робочих місць, недоліки інфраструктури підтримки працевлаштування та територіальної мобільності, складність адаптації на робочому місці, недостатня привабливість заробітної плати та інших характеристик зайнятості, набувають другорядного значення.

Результатом неузгодженості освіти та ринку праці є вищий, ніж для інших вікових груп населення, рівень безробіття серед молоді; зростання кількості незайнятої молоді, яка не здійснює пошуки роботи; загрозлива сегментація молоді на тих, хто з першої спроби отримав стабільну роботу та тих, хто зіткнувся з усіма складнощами транзиту; наявність значної частки молоді, що незадоволена робочим місцем і планує знайти іншу роботу та змінити професію.

Можливість вирішення цих проблем ускладнено сполученням двох чинників: 1) недостатня ефективність державної політики щодо дотримання стандартів соціально-трудових відносин, професійної орієнтації та соціальної підтримки молоді з низькою кваліфікацією, системи освіти та підготовки кадрів, а також розвитку підприємництва; 2) молоді люди у вирішенні власних проблем значною мірою зорієнтовані на допомогу “третьох осіб” (батьків, друзів, держави).

Разом з тим, навіть за цих умов молодь зберігає оптимізм та налаштованість на активну позицію. Вона націлена на отримання вищої освіти, розуміє необхідність розвивати навички пошуку роботи та адаптації на робочому місці. Молодь здатна мислити стратегічно – погоджується працювати понаднормово, а також приймати в якості початкових незадовільні умови зайнятості.

Навіть більшість зневіреної молоді зазначає, що неможливість знайти роботу не вплинула на їхню самооцінку, тож власні перспективи зайнятості оцінюють загалом позитивно. Подібна віра у себе та у майбутнє свідчить про високі шанси щодо більш інтенсивного та стратегічного розвитку молоді. За умови подолання несприятливих зовнішніх обставин транзиту від навчання до роботи це надасть можливість об'єктивно покращити положення молоді на ринку праці.

2. Ринок праці в Україні та методологія дослідження

2.1 Соціально-економічний контекст

На час здобуття державної незалежності (1991 р.) основу української економіки склали потужні промисловість та сільське господарство, що дозволяло забезпечити майже повне задоволення потреби населення у праці, а за відмову від зайнятості передбачалась кримінальна відповідальність. Завдяки цьому до 1992 р. (першого повного року незалежності) відкрите безробіття в Україні не існувало як соціальний феномен. Працевлаштування молоді гарантувала держава. Усі випускники закладів професійно-технічної та вищої освіти обов'язково отримували перше робоче місце та офіційну регулярну роботу. Більш істотною аніж вихід на ринок праці була проблема утримання молодого спеціаліста на робочому місці.

Демонтування соціалістичної директивно-планової економіки виявило “слабкі місця” національної економічної системи. Вони були пов'язані із надмірною орієнтацією промисловості на виробництво військової продукції, домінуванням в її складі добувної та металургійної галузей, низькою конкурентоспроможністю галузей машинобудування та виробництва товарів кінцевого споживання. Сільське господарство вимагало надмірних витрат енергії, води, праці. Ситуацію ускладнювало те, що близько 70 % українських підприємств не мали замкненого циклу виробництва й реалізації продукції, оскільки були ланкою економічних ланцюгів СРСР та країн Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ).

Розрив господарських зв'язків між новими країнами – колишніми частинами СРСР і державами Центральної та Східної Європи, які стали на шлях транзиту від соціалістичної до ринкової економіки, складні внутрішні політичні та соціальні перетворення (приватизація, формування державних та ринкових інститутів) спричинили глибоку економічну кризу. Цей етап для української економіки став періодом стагнації промислового виробництва та традиційної торгівлі, високої інфляції, потужної міграції, хаотичної реструктуризації галузей економіки, падіння заробітної плати та інших доходів населення, появи відкритого безробіття. Зникнення механізмів державного впливу на приватизовані підприємства супроводжувало руйнування усталених зв'язків між освітою та економікою, через що припинили існування бази виробничих практик та система обов'язкового забезпечення робочих місць випускникам навчальних закладів.

Водночас, саме у 1992–1996 рр. були закладені підвалини більшості політичних та економічних інститутів держави: національної грошової та банківської систем, основних інституцій державного управління економікою, нової системи соціального захисту. Поступово формувалася інфраструктура досить мобільного та відкритого ринку праці, здатного запобігати масовому безробіттю та забезпечувати підтримку процесам реструктуризації зайнятості.

Першою ознакою відкриття нової України для процесів глобалізації та, водночас, першим глобальним викликом для її економіки стала світова фінансова

криза 1997–1998 рр. Її хвилі в Україні досягли максимуму у 1998–1999 рр. і виявили вразливість та низьку ефективність валютно-грошової та бюджетної політики, суперечливість процесів приватизації, слабкість позицій українських виробників на світовому ринку та їх недостатню конкурентоспроможність. Для економіки та ринку праці України ці роки виявилися чи не найважчими. Втім, криза мала і позитивні наслідки: під її тиском українська економіка пройшла найнижчу межу падіння, а керівництво держави та бізнес були позбавлені ілюзій економічного романтизму перших років трансформації. Сьогодні є очевидним, що саме ця криза дала поштовх і прискорила процеси формування в Україні нової економічної моделі, заснованої на ринкових засадах та прагненні до світової інтеграції, оформлення якої завершилось у 2004–2005 рр. Відбулась приватизація, забезпечено стабілізацію фінансової ситуації, прискорений та широкий розвиток підприємництва, концентрацію капіталу та державну підтримку великому бізнесу, сформувались нові внутрішні господарські зв'язки, здійснено вихід національних промислових й сільськогосподарських підприємств на світові ринки. У результаті в країні підвищувалась зайнятість, поступово зростала заробітна плата та доходи населення.

З цією економічною моделлю Україна зустріла нову світову фінансово-економічну кризу 2008 р., внаслідок чого тенденції економічного зростання та покращення ситуації на ринку праці були різко обірвані, а в 2009 р. українська економіка втратила майже 15 % ВВП (табл. 1). Однак це не спричинило руйнування логіки докризової моделі розвитку, характеру та спрямованості загальних процесів трансформації.

Таблиця 1 Валовий внутрішній продукт (ВВП) за паритетом купівельної спроможності (ПКС) у цінах 2005 року

Показник	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ВВП, млрд дол. США	256,1	263,0	282,3	304,8	311,8	265,8	277,1	291,4*
Приріст ВВП, %	12,1	2,7	7,3	7,9	2,3	-14,8	4,1	5,2
ВВП у розрахунку на одну особу, дол. США	5416	5605	6058	6578	6766	5793	6055	6405

* Попередні дані

Джерело: Державна служба статистики України.

Так, у 2011 р. 53,4 % ВВП створено такими видами діяльності: торгівля; переробна промисловість; транспорт та зв'язок, операції з нерухомим майном та надання послуг підприємцям (табл. 2).

Тобто, відносно головних структурних властивостей формування ВВП, українська економка навіть під ударами нових викликів, принципово не змінилася з часів установаження докризової економічної моделі.

Вплив кризи на такі види діяльності як торгівля, добувна промисловість, операції з нерухомим майном і послуги підприємцям, діяльність готелів та ресторанів, був тимчасовим – вони швидко відновили тенденції докризового періоду. За логікою докризового періоду зменшувалась частка переробної промисловості і діяльності транспорту та зв'язку.

Криза практично не вплинула на види економічної діяльності, що переважно фінансуються з бюджету, безпосередньо контролюються державою, або є природними монополіями – енергетику, державне управління, освіту, охорону здоров'я та надання соціальної допомоги. Негативний вплив кризи позначився на видах діяльності, традиційно чутливих до фінансово-економічної кон'юнктури – фінансові послуги, будівництво та сфера комунальних й індивідуальних послуг. Натомість, сільське господарство стало єдиним видом економічної діяльності, для

якого вплив кризи виявився позитивним, внаслідок чого воно швидко сягнуло практично докризового рівня.

Таблиця 2 Динаміка валової доданої вартості за видами економічної діяльності в Україні у 2004–2011 рр., %

Види економічної діяльності	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство. Рибальство, рибництво	11,7	10,2	8,4	7,2	7,6	7,8	8,3	9,5
Добувна промисловість	3,9	4,5	4,5	4,8	6,3	4,8	6,6	7,5
Обробна промисловість	20,1	21,9	22,5	21,8	19,1	16,7	15,8	14,3
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	3,9	3,8	3,8	3,5	3,3	3,8	3,5	3,9
Будівництво	4,5	4,1	4,3	4,6	3,4	2,5	3,3	3,2
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	12,9	14,2	14,1	14,5	15,3	15,3	16,5	17,5
Діяльність готелів та ресторанів	0,7	0,6	1,1	1,0	1,1	1,0	1,0	1,0
Діяльність транспорту та зв'язку	13,4	12,0	11,5	10,7	10,1	11,5	11,1	11,4
Фінансова діяльність	6,7	5,0	5,2	6,5	8,0	7,9	7,1	5,5
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	7,4	7,7	8,0	9,7	9,9	11,3	10,0	10,2
Державне управління	4,4	5,2	5,4	5,1	5,2	5,5	5,2	4,9
Освіта	5,1	5,3	5,4	5,0	5,1	5,8	5,6	5,3
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3,4	3,5	3,6	3,4	3,4	4,1	4,2	3,9
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	1,7	1,9	2,1	2,0	2,1	2,0	1,9	1,9

Джерело: Державна служба статистики України.

Важливим чинником формування економіки України у 2004–2011 рр. було поглиблення господарських зв'язків з іншими країнами (табл. 3). У докризовий період стабільно зростав валовий оборот міжнародної торгівлі, але одночасно з пришвидшенням темпів погіршення торгівельного балансу (–13,3 млрд. дол. США у 2008 р.). За умови стабільності гривні це помітно скоротило інвестиційний потенціал подальшого розвитку країни. Кризові процеси різко погіршили зовнішньоторговельний оборот, але покращили значення торгового балансу до (–1,3 млрд. дол. США у 2009 р.). Цю тенденцію вдалось утримати й наступного року, коли зовнішньоторговельний оборот збільшився майже на 30 %. Це стало вагомим чинником валютно-інвестиційної стабілізації в економіці, покращення цінової конкурентоспроможності експортерів, активізації провідних галузей економіки України. На жаль, подальше зростання зовнішньої торгівлі супроводжувалося надто високими темпами погіршення торгівельного балансу, що значно посилило залежність економіки України від глобальної ситуації.

Таблиця 3 Динаміка зовнішньої торгівлі товарами і послугами України у 2004–2011 рр.

Показник	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Експорт товарів і послуг, млрд дол. США	38,0	40,4	45,9	58,3	78,7	49,3	63,2	82,2
Імпорт товарів і послуг, млрд дол. США	31,1	39,1	48,8	65,6	92,0	50,6	66,2	88,8
Середній офіційний курс гривні до дол. США	5,3	5,1	5,1	5,1	5,3	7,8	7,9	7,9

Джерело: Державна служба статистики України.

Специфічною ознакою докризової моделі економіки України було зростання ролі держави. Період практично повної свободи розвитку економіки у 1992–1999 рр., коли формувалися основні владні, політичні та економічні інститути держави, а економічна політика була зосереджена на монетарно-фінансових інструментах, після 2000 р. змінився зростанням державного регулювання правового, адміністративного, корпоративного й фіскально-митного простору та системи соціального захисту. Основними напрямками державної уваги стали інфраструктурні й експортні галузі, формування великих монополій і олігополій, систем управління державним майном, призупинення приватизації стратегічних підприємств та посилення фіскального тиску. Внаслідок цього збільшилися доходи бюджету та його частка у ВВП, обсяг державних закупівель, гарантій і поточних видатків на підтримку економіки та соціальної сфери (табл. 4). Однак, відповідні процеси не завжди були достатньо збалансованими, що призвело до накопичення дефіциту консолідованого бюджету та зростання державного боргу.

Таблиця 4 Макроекономічні індикатори України у 2004–2011 рр.

Показник	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Доходи, млрд грн	91,5	134,2	171,8	219,9	297,9	273,0	314,5	398,6
у % до ВВП	26,5	30,4	31,6	30,5	31,4	29,9	29,1	30,3
Видатки, млрд грн	101,4	141,7	175,3	226,1	309,2	307,4	377,8	416,9
у % до ВВП	29,4	32,1	32,2	31,4	32,6	33,7	34,9	31,7
Кредитування, млрд грн	1,1	0,3	0,2	1,6	2,8	2,8	1,3	4,8
у % до ВВП	0,3	0,1	0,04	0,2	0,3	0,3	0,1	0,4
Дефіцит (+)/профіцит (-), млрд грн	11,0	7,8	3,7	7,7	14,1	37,3	64,7	23,1
у % до ВВП	3,2	1,8	0,7	1,1	1,5	4,1	6,0	1,8
Середній офіційний курс гривні до дол. США	5,3	5,1	5,1	5,1	5,3	7,8	7,9	8,0
Зовнішній борг, млрд грн	46,7	44,0	49,5	53,5	86,0	135,9	181,8	195,8

Джерело: Державна служба статистики України.

Таким чином, зміст економічних процесів в Україні сьогодні полягає у відновлюваному економічному зростанні, яке спирається на інерцію докризової моделі та кон'юнктуру адаптацію цієї моделі до посткризових викликів.² Відповідно, реакцією на ускладнення викликів економічного й соціального розвитку стає зменшення економічного та соціального розмаїття, спрощення економічного базису, надмірна концентрація та монополізація бізнесу, посилення державної присутності в економіці (через підтримку соціальної сфери та інфраструктури і бюджетні інвестиції та закупівлі), згорання приватної підприємницької ініціативи. Відбувається різке зростання експортно-імпоротної залежності України, погіршення її торговельного балансу.

² Важливо зазначити, що розробка цього звіту передувє національним заворушенням 2014-го року в Україні. Таким чином, вплив останніх подій не був відображений у звіті.

Сьогодні українська держава знову опинилася на роздоріжжі. Інерція та структура наявних – це чинник консервації та подальшого спрощення докризової моделі. Проте, розуміння необхідності забезпечення економічного зростання одночасно із якісним розвитком суспільства спонукає уряд, бізнес та суспільство до пошуку шляхів прискорення модернізації. Це дозволило б не тільки подолати наслідки кризових процесів, а й здійснити перехід від бюджетно-фінансової моделі управління ресурсно-сировинною економікою до збалансованої моделі сталого розвитку. Значну роль в успішності цього пошуку відіграватиме вибір молоді та здатність старших поколінь країни створити для неї умови, за яких цей вибір стане свідомим та довгостроковим орієнтиром загального суспільного розвитку.

2.2 Населення та ринок праці в Україні

На початку 2013 року населення України становило близько 45,6 млн. осіб, нерівномірно розселених на площі 603,5 тис. км². За показниками щільності населення перші місця посідають східні (Донецька та Дніпропетровська) та західні (Львівська і Чернівецька) області. Найменш заселеними є північні (Чернігівська, Житомирська) та південні (Херсонська, Кіровоградська) області. Майже 45 % населення мешкає у 7 з 27 регіонів – Дніпропетровській, Донецькій, Луганській, Львівській, Одеській, Харківській областях та м. Київ.

Загальною демографічною тенденцією в Україні є зменшення кількості населення, яке за 1991–2013 рр. дорівнює 6,3 млн. осіб. Однак починаючи з 2005 р. депопуляція почала уповільнюватися – у 1991–2004 рр. щороку вона становила у середньому –333,1 тис. осіб, а в 2005–2013 рр. вже –216,0 тис. осіб.

Рівень урбанізації в країні на початку 2012 р. становив 68,8 %, що у порівнянні з 1991 р. (67,5 %) свідчить про її посилення. Частка міських мешканців є найбільшою у промислово розвинутих регіонах, відсотків: Донецькій (90,6), Луганській (86,8), Дніпропетровській (83,5) та Харківській (80,1) областях, найбільше сільських мешканців у західних регіонах, відсотків: Закарпатській (62,8), Чернівецькій (57,7), Івано-Франківській (56,7) та Рівненській (52,2) областях.

У розподілі населення за статтю на початку 2013 р. переважає частка жінок – 53,8 % від усього населення країни. У 2012 р. на 1000 осіб жіночої статі припадало 859 чоловіків. Утім, ця перевага проявлена лише у вікових групах, старших від 34 років (табл. 5).

Вікова структура населення України за п'ятнадцятирічними групами є досить рівномірною (за виключенням наймолодшої – від 1 до 14 років). Укрупнена група 15–29 років свого часу майже повноцінно замістить нинішню укрупнену групу 30–44 років, а та, в свою чергу – наступну, і так далі. Однак, населення, якому зараз 1–14 років, не зможе повноцінно замінити населення, що сьогодні має вік 15–29 років, оскільки його чисельність вже зараз є у 1,5 рази меншою, а з урахуванням природного та міграційного вибуття зменшиться ще більше. Отже молодь, яка сьогодні є предметом дослідження, у довгостроковій перспективі може потрапити у складну ситуацію. Якщо за її участю не вдасться принципово підвищити продуктивність праці, то через 15 років демографічне навантаження та демографічні диспропорції на ринку праці перетворяться на справжню проблему розвитку.

Таблиця 5 Розподіл постійного населення за віковими групами та статтю на початку 2013 р.

Вік	Всього, тис. осіб	Жінки, тис. осіб	Чоловіки, тис. осіб	Питома вага вікових груп, %	Співвідношення жіночого і чоловічого населення, осіб чоловічої статі на 1000 осіб жіночої статі
до 1	517,3	250,5	266,8	1,1	1065
1–4	2004,5	970,8	1033,7	4,4	1065
5–9	2168,2	1054,7	1113,5	4,8	1056
10–14	1930,7	939,2	991,4	4,3	1056
15–19	2405,1	1171,2	1233,9	5,3	1054
20–24	3232,2	1575,1	1657,1	7,1	1052
25–29	3869,0	1899,3	1969,7	8,5	1037
30–34	3476,6	1726,6	1750,0	7,7	1014
35–39	3270,1	1660,6	1609,5	7,2	969
40–44	3113,5	1606,0	1507,6	6,9	939
45–49	3085,8	1635,2	1450,6	6,8	887
50–54	3500,4	1906,1	1594,3	7,7	836
55–59	3097,4	1750,3	1347,0	6,8	770
60–64	2796,7	1639,4	1157,4	6,2	706
65–69	1656,9	1027,5	629,4	3,7	613
70+	5248,5	3597,7	1650,8	11,5	459
Разом	45372,7	24409,9	20962,7	100,0	

Джерело: Державна служба статистики України.

Негативні тенденції відтворення населення відповідним чином впливають на стан та динаміку ринку праці. Кількість населення віком від 15 до 70 років, яке переважно формує демографічну базу економічної активності в Україні, зменшується швидше, аніж населення в цілому (дод. II табл. А.1). Зокрема, у 2004–2012 рр. чисельність населення у віці 15–70 років скоротилося на 4,2 %, а загалом – 3,5 %.

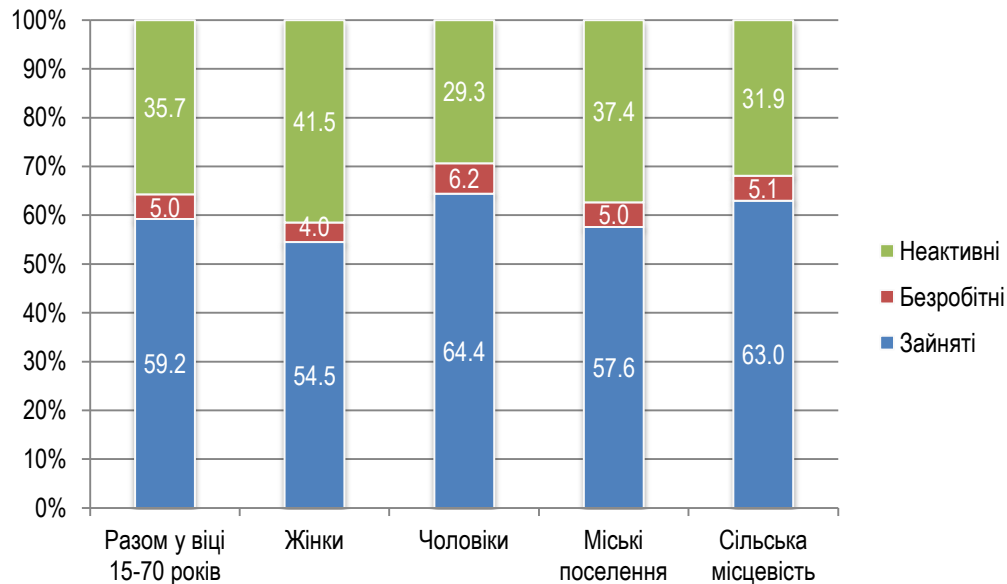
У групі віком 15–70 років жінки складають загалом 52 %, але є тенденція до вирівнювання співвідношення чоловіків і жінок як серед усього населення, так і серед населення віком 15–70 років, причому у цьому віковому інтервалі спостерігаємо вищий темп вирівнювання.

Найбільша частка населення віком від 15 до 70 років сконцентрована у міських поселеннях (24 млн осіб або 70,2 %). Визначальною ознакою формування поселенського розподілу в Україні є процеси урбанізації, що відображається у перевищенні темпів скорочення сільського населення у порівнянні з міським на 2,0 відсоткові пункти.

Розподіл населення віком 15–70 років за статусом економічної активності має суттєві відмінності в залежності від статі та місця проживання (дод. II табл. А.2). У 2011 р. найвищий рівень зайнятості був характерним для чоловіків та сільських мешканців – 64,4 % і 63,0 %, а найвищі рівні економічної неактивності мали жінки та мешканці міст – 41,5 % і 37,4 % відповідно (рис. 1). Значно меншою є диференціація частки безробіття серед населення відповідних категорій. Більш виразною вона є з точки зору гендерного чинника – стабільно більш високим є безробіття серед чоловіків (6,2 % проти 4,0 % у жінок). Це пояснюється помітно вищим рівнем економічної активності чоловіків на тлі високого рівня залучення жінок до виховання дітей та підтримання сімейного побуту.

У 2004–2011 рр. частка зайнятих повільно, але неухильно зростала, демонструючи тимчасове зниження на пікові кризових процесів у 2009 р. (дод. II табл. А.2) Безробіття стабільно знижувалося до кризи та різко збільшилося у 2009 р. Надалі ці пікові значення зменшилися, але повернутися до передкризових значень 2007–2008 рр. не вдалося.

Рисунок 1 Розподіл населення у віці 15–70 років за основними соціально-демографічними групами у 2012 р. (відсоток від загальної кількості населення)

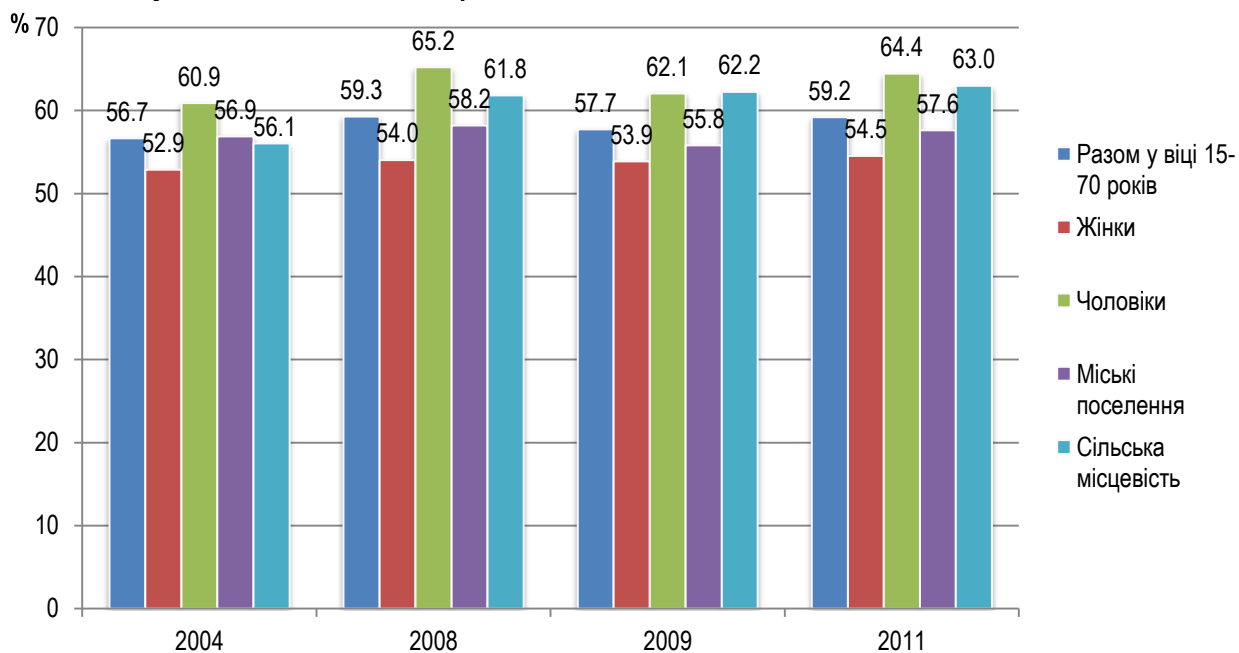

Джерело: Економічна активність населення України (ЕАН), Державна служба статистики України.

У розрізі поселенсько-демографічних категорій рівень зайнятості населення характеризувався помітною диференціацією (рис. 2). Сільська зайнятість була стабільно вищою порівняно з міською та не зазнала скорочення навіть у кризові роки. Разом з тим, якість відповідної зайнятості погіршилася – зросла частка зайнятих у неформальному секторі. Криза значно менше вплинула на зайнятість жінок, ніж чоловіків.

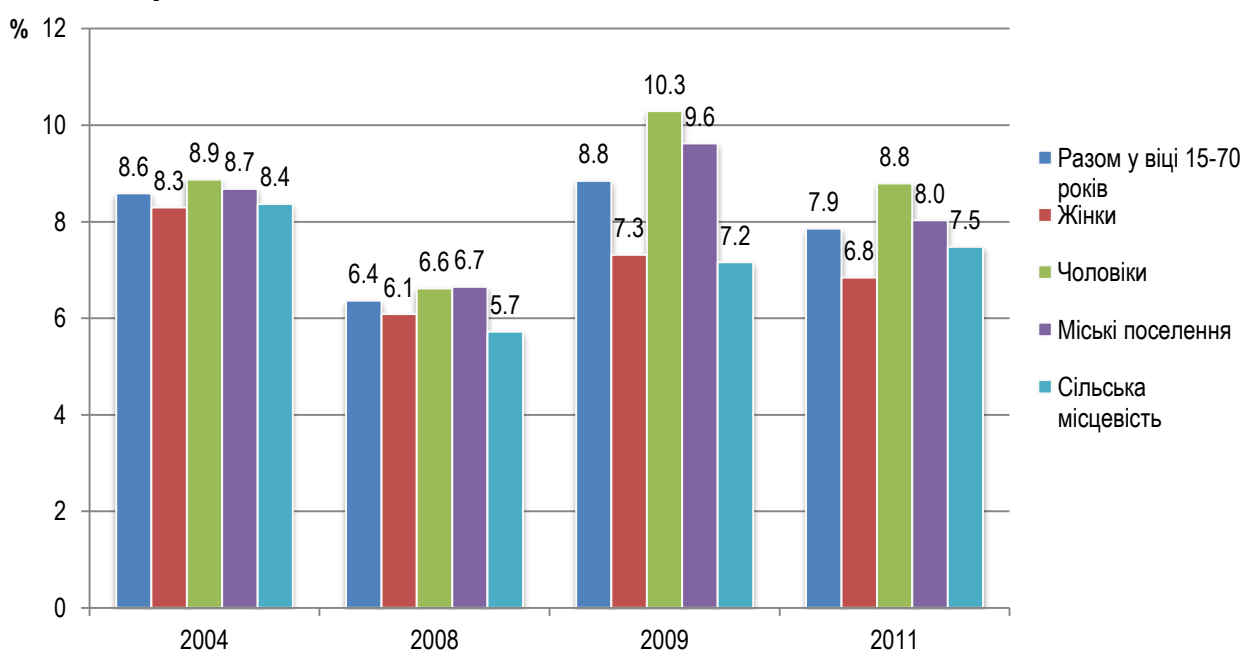
У 2004–2011 рр. безробіття серед чоловіків та міських мешканців перевищувало відповідні показники для жінок та сільських мешканців. Загальне зростання безробіття у кризові роки було зумовлено різким збільшенням рівня безробіття серед чоловіків та міських мешканців. У 2010 р. рівень безробіття серед міських мешканців не зазнав того зниження, що мало місце за іншими категоріями населення (рис. 3).

Рисунок 2 Динаміка рівня зайнятості населення віком 15–70 років за статтю та місцем проживання у 2004, 2008, 2009 та 2011 роках

Джерело: Економічна активність населення України, Державна служба статистики України.

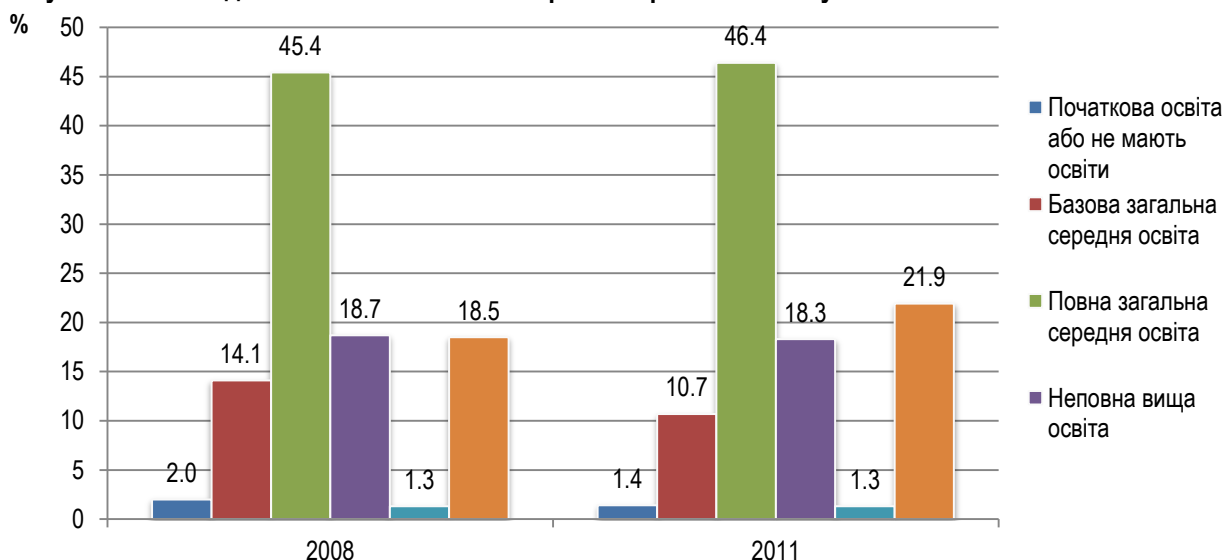
Рисунок 3 Динаміка рівня безробіття населення у віці 15–70 років за статтю та місцем проживання у 2004, 2008, 2009 та 2011

Джерело: Економічна активність населення України, Державна служба статистики України.

В Україні у 2011 році майже 46,4 відсотків населення віком 15-70 мало повну загальну середню освіту (в тому числі професійну) (рис. 4, дод. II табл. А.3). Це пов'язано з тим, що українська повна загальна середня освіта передбачає або 11 років навчання у школі, або 9 років навчання у школі та 2 роки – у професійно-технічному навчальному закладі, де людина отримує не лише середню освіту, а й професійну підготовку. Вагомість сьогодні частки населення, яке належить до даної освітньої категорії, обумовлена двома структурними чинниками – поширенням робітничої кваліфікації серед людей старшого і похилого віку та значною часткою даної вікової категорії у складі населення. Серед населення до 40 років частка осіб, які мають лише повну загальну середню освіту, є значно меншою.

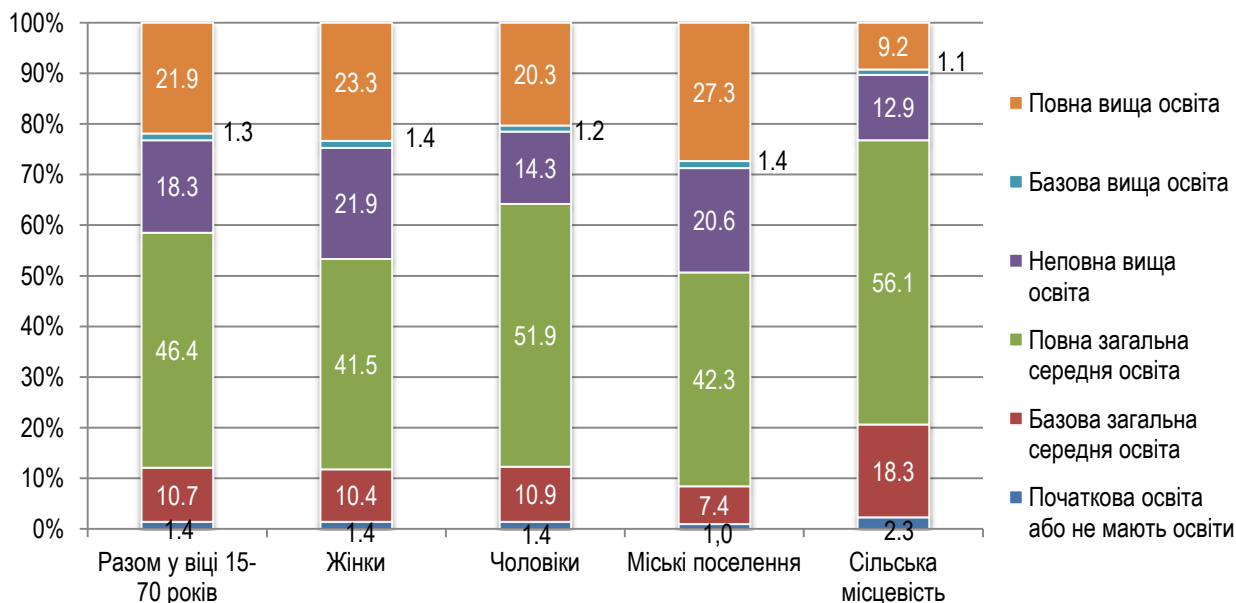
Рисунок 4 Розподіл населення віком 15–70 років за рівнем освіти у 2008 та 2011

Джерело: Економічна активність населення України, Державна служба статистики України.

Збільшення доступності вищої освіти у незалежній Україні зумовило зростання частки осіб, які мають повну вищу освіту. Вона на початок 2012 р. дорівнювала 21,9 % населення у віці 15–70 років (рис. 5).

Рисунок 5 Структура населення віком 15–70 років за рівнем освіти, статтю та місцем проживання у 2011 р.

Джерело: Економічна активність населення України, Державна служба статистики України.

З огляду на це, а також тенденцію до зниження народжуваності на початку 1990-х рр., відбувається поступове зменшення кількості осіб з неповною вищою освітою (кваліфікаційний рівень – молодший спеціаліст) та базовою загальною середньою освітою (9 класів школи) – у 2011 р. їхня частка становила 18,3 та 10,7 % населення у віком 15–70 років.

Жінки в Україні в середньому мають вищий рівень освіти, ніж чоловіки, а саме вищий рівень повної вищої освіти (23,3 % проти 20,3 %), та неповної вищої освіти (21,9 % проти 14,3 %). Мешканці міст є більш освіченими у порівнянні з селянами –

серед них більше осіб із повною та неповною вищою освітою (49,3 % проти 23,2 %) та значно менше тих, хто має лише базову середню освіту або взагалі не мають освіти (8,4 проти 20,6 %).

Найбільша частка зайнятих за видами економічної діяльності припадає на сільське господарство (20,3 %), сектор державних послуг³ (20,1 %), промисловість (19,9 %), торгівлю разом з ремонтом автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – (16,8 %), (дод. II табл. А.4, табл. 6). Найменшою є частка зайнятого населення у наданні індивідуальних послуг та фінансовій діяльності (3,4 % та 1,7 % відповідно).

Найбільше чоловіків зайнято у промисловості (майже 24 %), а жінок – у секторі державних послуг та сільському господарстві (відповідно 29,5 та 19,7 %) (табл. 6). На другому місці за часткою зайнятих чоловіків знаходиться сільське господарство та торгівля – 20,8 % та 14,3 % відповідно. Значною є питома вага жінок, зайнятих у торгівлі та освіті. Найменш поширеною серед чоловіків є зайнятість у фінансовій діяльності, а серед жінок – у будівництві (1,3 % та 1,4 % відповідно).

Найбільш вагомими професійно-кваліфікаційними групами зайнятого населення віком 15–70 років є працівники найпростіших професій (23,8 %), сфери торгівлі та послуг (15,0 %) і професіонали (14,5 %) (дод. II табл. А.5). Частка жінок більше, ніж чоловіків у таких професійно-кваліфікаційних групах, як працівники сфери торгівлі і послуг, професіонали, фахівці, а також технічні службовці. До цих груп належать понад 60,1 % зайнятого жіночого населення. Чоловіки переважно є представниками таких професійних груп, як кваліфіковані робітники з інструментом, найпростіші професії, робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин – сумарна частка цих груп – 61,2 % від кількості зайнятих чоловіків.

Таблиця 6 Розподіл зайнятого населення віком 15–70 років за видами економічної діяльності та статтю у 2011 р., %

Види економічної діяльності	Разом	Жінки	Чоловіки
Разом	100,0	100,0	100,0
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство. Рибальство, рибництво.	20,3	19,7	20,8
Промисловість	19,1	13,9	24,0
Будівництво	6,5	1,4	11,3
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	16,8	19,4	14,3
Інфраструктурні послуги	8,6	6,7	10,3
Фінансова діяльність	1,7	2,2	1,3
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	3,6	3,1	4,1
Державне управління	5,2	5,1	5,4
Освіта	8,2	13,3	3,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	6,7	11,1	2,5
Надання інших комунальних, соціальних та індивідуальних послуг	3,4	4,2	2,6

Джерело: ЕАН, Державна служба статистики України.

Примітка: "Промисловість" включає добувну та обробну промисловість, виробництво та розподілення електроенергії газу та води; "Інфраструктурні послуги" охоплюють діяльність готелів та ресторанів, транспорт та зв'язок, складське господарство.

³ До державних послуг віднесені такі види діяльності (згідно КВЕД-2005): Державне управління, Охорона здоров'я та соціальні послуги, освіта. Два останні види діяльності загалом представлені державними організаціями та установами, що фінансуються з бюджету і керуються органами державної виконавчої влади.

2.3 Обстеження “Перехід від навчання до роботи” (SWTS): методологія та цілі

Основним джерелом інформації стосовно молодіжного сегменту ринку праці в Україні є “Обстеження економічної активності населення” (ЕАН), яке виконує Державна служба статистики України. Проте, стандартні результати ЕАН не дозволяють побачити детальну картину молодіжного ринку праці і простежити шлях переходу особи від навчання до бажаного положення на ринку праці. Обстеження “Перехід від навчання до стабільної роботи” (далі SWTS) допомагає заповнити цю інформаційну прогалину, надаючи рідкісну можливість проаналізувати конкретні проблеми молодих людей на ринку праці. Одержана інформація щодо ситуації на цьому ринку, у тому числі щодо історії економічної активності молодих респондентів віком від 15 до 29 років (див. вставку 1), може слугувати інструментом моніторингу щодо дієвості поточної політики молодіжної зайнятості в Україні. Результати дослідження також можуть бути використані у ході тристоронніх обговорень Національної політики зайнятості, які відбуваються за участі Міністерства соціальної політики та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Основною метою SWTS є збір докладної інформації щодо проблем, відносин і стану, в якому опиняються молоді люди віком 15–29 років на етапі входження та закріплення на ринку праці. Анкета складена так, щоби виявити впливові чинники та встановити провідні траєкторії переходу молодих чоловіків і жінок від часу завершення ними навчання (або першого виходу на ринок праці, якщо вони ніколи не навчалися) до моменту отримання стабільної або такої роботи, що дає задоволення (далі “що задовольняє”).

Вставка 1. Визначення молоді

У багатьох випадках молоддю називають осіб віком від 15 до 24 років. Але відповідно до цілей обстеження “Перехід від навчання до стабільної роботи” і пов’язаних з ним проектів верхня вікова межа у цьому дослідженні піднята до 29 років. Це зумовлено тим, що деякі молоді люди залишаються у сфері освіти і маючи вік понад 24 роки, а також з метою отримання більшої інформації про досвід післядипломної зайнятості молоді.

Результати обстеження SWTS можна використовувати і для виявлення тих індивідуальних характеристик молодих людей, що визначають успішність чи неуспішність на ринку праці. Ці відомості є важливими для розробки та впровадження політики попередження ризику незайнятості, а також під час заходів щодо елімінації тих факторів, які негативно впливають на перехід молоді до гідної зайнятості.

Обстеження SWTS в Україні було проведено Українським центром соціальних реформ (UCSR), Центром соціального моніторингу та Інститутом демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України у 2013 році. Фінансова та технічна підтримка була надана проектом “Work4Youth” (W4Y) Міжнародної організації праці (МОП). Проект W4Y спрямований на розширення шляхів отримання інформації щодо ринку праці, а саме його молодіжного сегменту. Проект спрямований на конструктивну політичну дискусію з метою розробки системи моніторингу молодіжної політики зайнятості (див. вставку 2). Обстеження SWTS проводиться у 28 обраних країнах, дані першого раунду будуть доступні протягом 2014 року. Другий раунд опитувань відбудеться у 2014–2015 рр. у тих самих країнах.

Вставка 2. Work4Youth: Проект МОП у партнерстві з The MasterCard Foundation

Проект Work4Youth (W4Y) – партнерство між Програмою МОП та MasterCard Foundation, організоване з метою дослідження молодіжної зайнятості. Бюджет проекту становить 14,6 млн. доларів США. Він має бути реалізований протягом п'яти років – до середини 2016 року. Його метою є “формування можливостей гідної зайнятості молодих чоловіків і жінок через знання та дії”. Безпосередньою метою партнерства є отримання ширшої та кращої інформації про ринок праці у країнах, що розвиваються, доступних молоді шляхів переходу на ринок праці. Вважаємо, що уряди та соціальні партнери у 28 цільових країнах проекту будуть краще підготовлені до розробки ефективної політики і програмних ініціатив, якщо матимуть детальну інформацію стосовно:

- очікувань молоді відносно шляхів переходу та якості робочих місць;
- очікувань роботодавців щодо молодих пошукувачів роботи;
- чинників, які заважають зустрічі відповідного попиту із відповідною пропозицією;
- політики та програм, які можуть мати реальний вплив.

Цільові країни Проекту Work4Youth:

Азіатсько-Тихоокеанський регіон: Бангладеш, Камбоджа, Непал, Самоа, В'єтнам;

Східна Європа та Центральна Азія: Вірменія, Киргизстан, Республіка Македонія, Республіка Молдова, Російська Федерація, Україна;

Латинська Америка та Карибський басейн: Бразилія, Колумбія, Сальвадор, Ямайка, Перу;

Близький Схід і Північна Африка: Єгипет, Йорданія, окуповані Палестинські території, Туніс;

Африка: Бенін, Ліберія, Мадагаскар, Малаві, Того, Уганда, Об'єднана Республіка Танзанія, Замбія.

Після пілотного тестування опитування і тренінгів для керівників та інтерв'юерів, польове збирання інформації проводили протягом 25 днів (між 29 січня й 22 лютого 2013 року). Інтерв'ю брали вісім команд, кожна з п'яти чоловіків. Молодь віком 15–29 років опитано у 26 регіонах, у тому числі в столиці. Остаточний розмір вибірки – 3526 молодих людей. Деталі плану вибірки представлені в Додатку III.

3. Характеристики молоді, отримані в ході обстеження

3.1 Індивідуальні характеристики молоді

Згідно з результатами обстеження “Перехід від навчання до роботи”, загальна чисельність молоді віком 15–29 років становила 9 771 729 осіб, з них чоловіків – 51,1 %, жінок – 48,9 %. Розподіл за віковими групами відповідає загальним демографічним тенденціям в Україні: найбільша частка молоді сконцентрована у старшій віковій групі 25–29 років (37,6 %), найменша – у молодшій (26,9 %) (табл. 7). Причиною цього є значне зниження в Україні показників народжуваності на початку 1990-х рр.

Відповідно до поселенського розподілу, переважна більшість молоді проживає у містах (69,7 %). Для молоді є характерною висока територіальна мобільність, що найбільше проявляється у представників старшої вікової групи (25–29 років) – 20,9 % опитаних раніше мешкали в іншому населеному пункті, тоді як серед молоді у віці 15-19 років таких виявилось лише 9,7 %. Понад половина респондентів причиною переїзду назвали супроводження сім'ї. Серед тих, хто перебуває у шлюбі, або є зарученим, цей показник дещо вищий за середній, втім різниця незначна. Отже досить часто основним чинником, що спонукає українську молодь до переїзду в інший населений пункт, є переїзд разом зі старшим поколінням (батьками) або власною родиною.

Таблиця 7 Розподіл молоді за віковими групами, розселенням, матеріальним становищем домогосподарства та сімейним станом

Показники		Стать респондента				Разом	
		Жіноча		Чоловіча		Чисельність, осіб	%
		Чисельність, осіб	%	Чисельність, осіб	%		
Вікова група	15–19	1279828	26,8	1345575	27,0	2625403	26,9
	20–24	1699454	35,5	1777553	35,6	3477007	35,6
	25–29	1803887	37,7	1865432	37,4	3669319	37,6
Тип населеного пункту	Обласний центр	1640266	34,3	1647736	33,0	3288002	33,6
	Інше місто	1724626	36,1	1804380	36,2	3529006	36,1
	Село	1418277	29,7	1536444	30,8	2954721	30,2
Тип домогосподарства	Заможне	52032	1,1	34366	0,7	86398	0,9
	Доволі заможне	196552	4,1	243635	4,9	440187	4,5
	Приблизно на середньому для країни рівні	2125212	44,6	2322720	47,0	4447932	45,8
	Не бідне, але нижче середнього для країни рівня	2004146	42,1	1961796	39,7	3965942	40,9
	Бідне	382415	8,0	383751	7,8	766166	7,9
Сімейний стан	Ніколи не перебував/ла у шлюбі	2631671	55,0	3542630	71,0	6174301	63,2
	Заручений/Заручена	157064	3,3	92569	1,9	249633	2,6
	Одружений/заміжня (офіційно чи ні)	1728312	36,1	1239571	24,8	2967883	30,4
	Проживаю окремо/розлучений(а)	253096	5,3	113789	2,3	366885	3,8
	Вдівець/удова	13027	0,3	0,0	0,0	13027	0,1

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Розподіл молоді за віковими групами та типом поселення показує, що частка молоді, яка живе у селі, скорочується зі зростанням віку респондентів. Так, серед респондентів віком 15–19 років у селі мешкало 34,3 %, тоді як у віковій групі 25–29 років – 26,4 % (дод. II табл. А.6). Це свідчить про міграцію молодого сільського населення до міст, де є більше можливостей отримати освіту та роботу. Підтвердженням цього також є те, що сільська молодь частіше, ніж міська, причиною переїзду називає отримання освіти (15,6 %) та зайнятість (14,4 %).

Розподіл молоді за типом помешкання, в якому проживає родина (дод. II табл. А.7), свідчить, що переважна більшість молоді мешкає із сім'єю у власній квартирі або будинку (44,2 % та 47,7 % відповідно). В орендованій квартирі проживає близько 6,2 %, у гуртожитку – 1,2 % опитаних. У розподілі молоді за типом помешкання спостерігаються значні міжпоселенські відмінності – зі зростанням величини населеного пункту збільшується частка тих, хто має власну або орендує квартиру. Причинами цього є особливості забудови населених пунктів різної величини, зростання вартості житла та зменшення його доступності для купівлі. Частка молоді, яка проживає в орендованій квартирі, помітно зростає у старших вікових групах, що може бути пояснено прагненням жити окремо від батьків.

За сімейним станом 65,7 % української молоді ніколи не були одруженими, а 34,3 % – перебувають у шлюбі або були одруженими (41,7 % жінок та 27,1 % чоловіків). Найчастіше українська молодь вперше бере шлюб у віці 20–24 років (65,5 % від усіх, хто є або раніше були одруженими) (дод. II табл. А.8) Традиційно

жінки беруть шлюб раніше за чоловіків. Частка жінок, які вперше взяли шлюб у віці 15–19 років приблизно у 5 разів перевищує відповідний показник для чоловіків (28,5 % проти 5,6 %). Жінки раніше одружуються у селах та невеликих містах у порівнянні з обласними центрами. Серед чоловіків не спостерігається значних міжпоселенських відмінностей щодо віку створення сім'ї.

У середньому 26,5 % молодих людей мають дітей. Серед жінок цей показник помітно вищий, аніж серед чоловіків (33,9 % проти 19,5 %). На наявність дітей також впливають тип поселення та вік – у сільської молоді частіше є діти, ніж у міської, а серед молоді старшої вікової групи частка осіб з дітьми більша, ніж серед молодших груп.

Зазначили, що не мають жодних проблем зі здоров'ям 61,2 % молодих людей, а частка тих, кому такі проблеми заважають працювати, є невисокою (0,4 %) (дод. II табл. А.9). Сільська молодь трохи частіше вказує на проблеми зі здоров'ям, ніж міська. Також частіше на них вказують жінки, а не чоловіки. Логічним є помірне зростання контингентів з такими проблемами у старших вікових групах.

3.2 Фінансова ситуація домогосподарств та ресурси їх матеріального забезпечення

Близько половини молодого населення України (44,6 %) вважає, що дохід їх домогосподарства є середнім, 42,1 % називають рівень фінансового стану свого домогосподарства нижчим за середній для країни, а 8 % молоді вважає, що їхні домогосподарства належать до категорії бідних. У порівнянні з результатами самооцінки матеріального добробуту домогосподарств України⁴, молоді люди у віці 15–19 років схильні завищувати оцінку добробуту власних домогосподарств більше, ніж респонденти старших вікових груп (дод. II табл. А.10). Чоловіки частіше за жінок більш позитивно оцінюють добробут сім'ї. Водночас, оцінка добробуту домогосподарств знижується зі зменшенням розміру населеного пункту проживання.

Основним ресурсом матеріального забезпечення 51,7 % молодих людей вважають допомогу від сім'ї, близько половини назвали заробітну плату та/або підприємницький дохід. З віком збільшується частка тих, для кого основним ресурсом матеріального забезпечення є заробітна плата та/або підприємницький дохід (73,0 % у 25–29 років проти 10,7 % у 15–19 років), та зменшується частка молоді, яка покладається на допомогу від сім'ї (36,5 % у 25–29 та 77,7 % у 15–19 років). З віком зростає частка тих, хто отримує соціальну допомогу від держави. Сільська молодь та молоді жінки частіше живуть за рахунок сім'ї, аніж мешканці міст та молоді чоловіки (дод. II табл. А.11).

Українська молодь мало користується фінансовими послугами – лише 22,4 % звертаються по них. Найчастіше молодь використовує споживчі кредити (10,5 %), активніше ними користуються представники старших вікових груп та міські мешканці. Основним джерелом фінансових послуг для української молоді є банки (82,4 %).

⁴ За даними вибіркового опитування домогосподарств, проведеного Держкомстатом України у січні 2013 р., 68,0 % ідентифікували своє домогосподарство як бідне, 31,5 % – як не бідне, але нижче середнього рівня, 0,5 % – як середній клас [Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів (за даними вибіркового опитування домогосподарств у січні 2013 року): Статистичний збірник / Державна служба статистики України. – К. : 2013. – 76 с. (С. 11)].

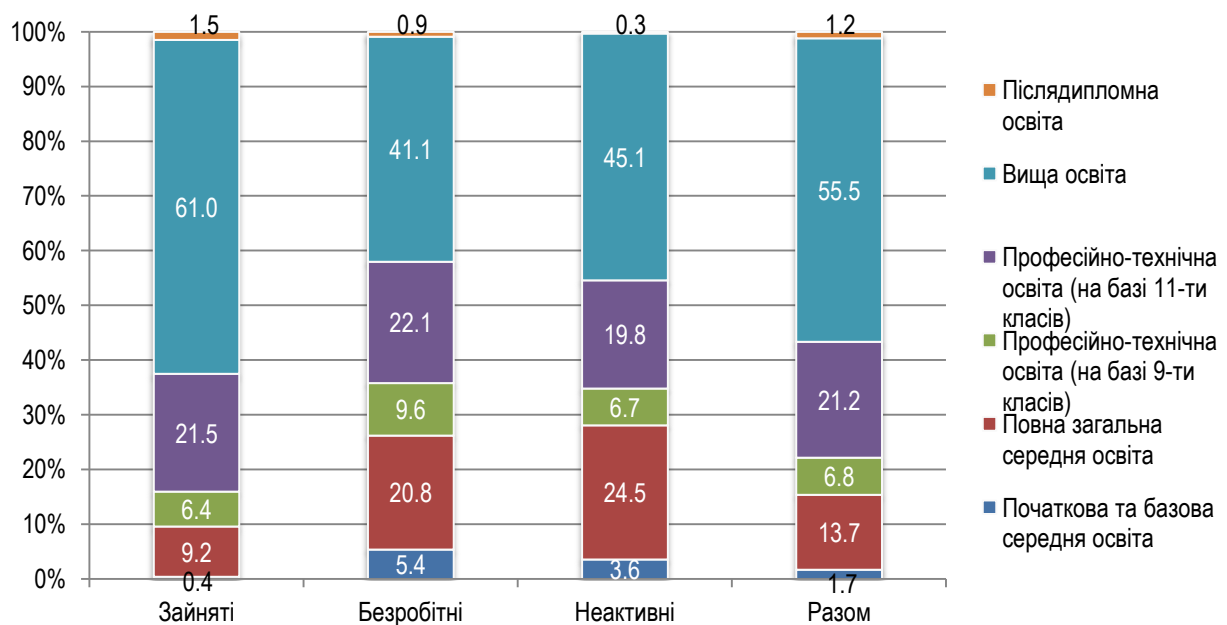
Потреба у покритті непередбачених фінансових витрат частіше виникає у представників старших вікових груп: так, якщо у віці 15–19 років трохи більше половини осіб має непередбачувані витрати, то у віці 25–29 років таких молодих людей стає вже 2/3.

Найчастіше молоді люди звертаються у таких випадках до родини та друзів (26,1%), починають економити на витратах (18,9%), витрачають власні заощадження (17,8%). Частота використання останніх двох методів покриття непередбачуваних витрат зростає у представників старших вікових груп, при цьому більшої ваги набувають отримання кредитів та підробіток (відповідно, 14,8% та 11,4%).

3.3 Освіта

Загалом для української молоді є характерним високий рівень освіти – більше половини вже отримали або здобувають вищу освіту, а початковий рівень освіти мають лише 0,1% осіб віком 15–29 років (дод. II табл. А.12). Економічно активна молодь з вищою освітою має більше шансів на працевлаштування у порівнянні з тією, яка не має цієї освіти (рис. 6, дод. II табл. А.13).

Рисунок 6 Розподіл молоді, яка зараз не навчається, за рівнем освіти та статусом економічної активності

Примітки: нинішні студенти та молодь, яка закінчила навчання, однак не вказала на якому рівні, були виключені з розрахунків. Вища освіта охоплює неповну вищу, базову вищу, повну вищу освіту та аспірантуру.

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

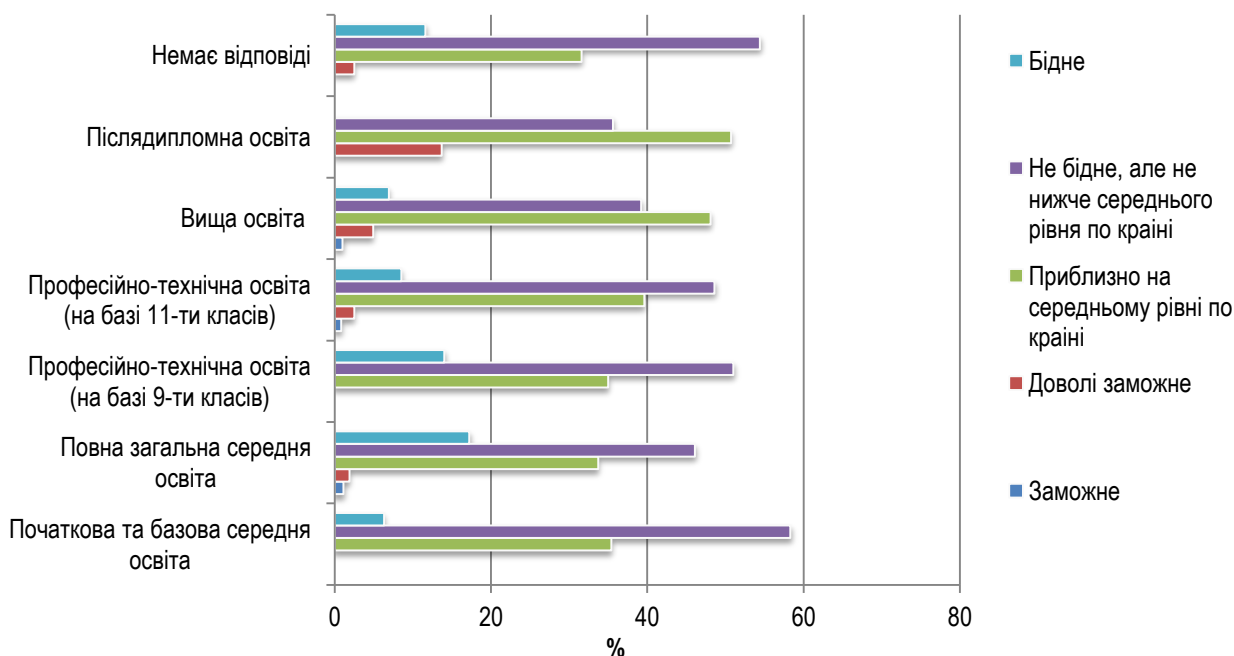
Серед тих, хто зараз навчається, понад 17,4% поєднують здобуття освіти з економічною активністю на ринку праці. Більшість із них навчаються у вищих навчальних закладах. Серед усієї молоді частка тих, хто будь-коли поєднував навчання і роботу становить 30%, що дає змогу передбачити поступове зростання серед молоді попиту на поєднання цих видів діяльності. Для цього існують певні законодавчі передумови: українське законодавство захищає право співробітників підприємств і організацій навчатися. Власники або керівники підприємств повинні забезпечити сприятливі умови для поєднання роботи з навчанням. Незважаючи на це, на практиці для молоді, що має освіту, можливість навчатися зі збереженням робочого місця є досить проблематичною. Подібну ситуацію оцінюємо як негативну,

оскільки сучасні вимоги до навчання протягом усього життя вступають у протиріччя з фактичною кадровою політикою в Україні, тим самим створюючи передумови продовження перехідного періоду.

Рівень освіти молоді в Україні помітно залежить від матеріального стану домогосподарства. Зі зростанням добробуту збільшується частка тих, хто здобув вищу освіту, та зменшується тих, хто отримав професійно-технічну та середню освіту (рис. 7).

Не завершили освіту лише 2,3 % від загальної чисельності молоді. Основними причинами цього у жінок було створення власної сім'ї та економічні причини (відповідно 31,3 % та 29,8 % відповідей), а у чоловіків – відсутність внутрішньої мотивації до навчання (30,1 % хотіли почати працювати та 23,4 % – не були зацікавлені в освіті/навчанні) (дод. II табл. А.13). Чоловіки значно частіше за жінок припиняли навчання через неуспішність (14,8 % проти 5,9 %). Серед молоді, яка закінчила навчання, 55,5 % складає частка тих, хто має вищу освіту (закінчили аспірантуру чи докторантуру, отримали післядипломну освіту), ще 1,2 % мають післядипломну освіту (рис. 8). Значна частина української молоді отримала професійно-технічну освіту: 21,2 % молоді закінчила заклади професійно-технічної освіти на базі повної загальної середньої освіти, 6,8 % – на базі базової загальної середньої освіти. Не підтверджується гіпотеза щодо того, що молодь, націлена на отримання вищої освіти, може переорієнтуватися на отримання професійно-технічної освіти за сприятливих умов: близько двох третин молоді (62,3 %) не погодяться на професійно-технічну освіту, навіть якщо вона допоможе їм підвищити стабільність та заробіток. Основною причиною цього є те, що робота, якої вони прагнуть, вимагає вищої освіти. Тільки 5,4 % зазначило, що професійно-технічна освіта має погану репутацію, а 18,1 % – що цього не схвалить їхня родина.

Рисунок 7 Розподіл молоді, яка закінчила навчання, за рівнем освіти та доходів домогосподарства

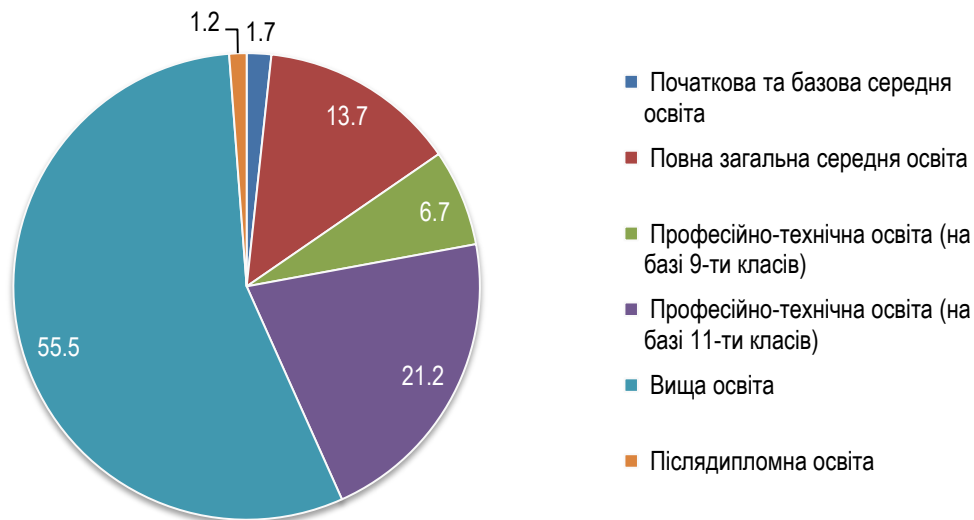
Примітки: Вища освіта охоплює неповну вищу, базову вищу, повну вищу освіту та аспірантуру.

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

У батьків української молоді 15–29 років 44,4 % матерів та 38,1 % батьків мають вищу освіту (з тих, у кого відомий рівень освіти). Порівняння освіти молоді, яка закінчила навчання, та освіти її батьків показує, що у 44,6 % молоді з вищою освітою рівень освіти є вищим, ніж у матері, та у 48,3 % – вищим, ніж у батька.

Для тих, хто закінчив професійно-технічний заклад, характерним є отримання освіти такого ж рівня, що й у батьків: 51,0 % мають такий самий рівень освіти, як мати, а 63,8 % – як батько. Серед молоді, яка отримала повну середню або нижчого рівня освіти, 53,2 % мали нижчий освітній рівень, аніж у батька, та 52,9 % – ніж у матері. Встановлено позитивну тенденцію щодо досягнення молоддю вищого освітнього рівня, ніж у батьків. Разом з тим, не можна не звертати уваги на процеси поляризації освітньої структури молоді: значна кількість осіб здобула лише середню або нижчого рівня освіти, зробивши “крок назад” у порівнянні з власними батьками.

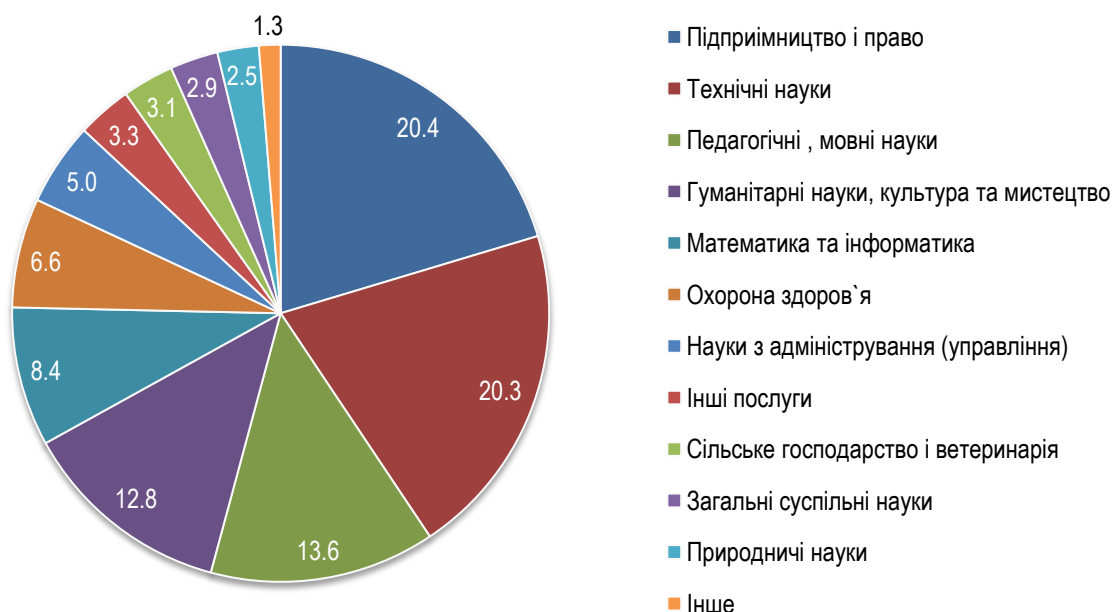
Рисунок 8 Розподіл молоді, яка зараз не навчається, за рівнем освіти

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Розподіл молоді, що навчається у ВНЗ, за напрямками підготовки свідчить про викривлення структури підготовки у бік економічних та правових спеціальностей. За цим напрямком навчається приблизно така сама чисельність студентів як і на технічних спеціальностях (рис. 9).

Рисунок 9 Розподіл молоді, що навчається, за напрямками підготовки (вища освіта)

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

3.4 Життєві цілі

Життєві цілі молоді досить сильно змінюються в залежності від віку – у 15–19 років основним є прагнення зробити професійну кар'єру (30,8 %), тоді як у 25–29 років цю мету перед собою ставлять лише 11,2 % молоді. Натомість, у 25–29 років понад половина респондентів першочерговим вважають забезпечення гідного рівня життя родини, а 21,7 % респондентів – комфортне життя без зайвого напруження та багатства. Загалом цілі української молоді сконцентровані навколо власного та сімейного добробуту, тоді як кар'єрне зростання є менш популярним. Таку альтруїстичну мету, як “зробити внесок у життя суспільства”, ставить перед собою лише 4,3 % української молоді.

Молоді українські жінки частіше за чоловіків прагнуть зробити кар'єру (21,9 % проти 19,3 %) та жити комфортно, без зайвого напруження і багатства (21,7 % проти 15,4 %). Натомість чоловіки вдвічі частіше за жінок ставлять собі за мету заробити дуже багато грошей (15,3 % проти 6,6 %), хоча з віком цей показник зменшується у представників обох статей. Слід зазначити, що життєві цілі сільської та міської молоді практично не відрізняються.

3.5 Характеристики зайнятої молоді

До “зайнятих” належать особи, які працювали за винагороду, заради отримання прибутку чи сімейного доходу, хоча б одну годину впродовж обстежуваного тижня, а також особи, які були тимчасово відсутні на роботі (тобто, формально мале робоче місце, власне підприємство) з незалежних від них причин (додаток І). За статусом економічної активності, 44,7 % молоді є зайнятими (50,5 % молодих чоловіків і 38,8 % молодих жінок). Щодо рівнів зайнятості за віковими групами то, як і слід було очікувати, найвищий рівень зайнятості спостерігається серед старшої вікової групи – 25–29 років (59,4 %), коли у наймолодшій групі (15–19 років) цей показник становив 5,5 %. Трохи вищою є ймовірність потрапити до лав зайнятої молоді у міських мешканців: 34,2 % зайнятої молоді проживає в обласних центрах, 38,5 % – в інших містах і 27,3 % – у сільській місцевості. Більшість зайнятої молоді має вищу освіту (48,7 %), на другому місці – молодь із професійно-технічною освітою (27,4 %), на третьому – із середньою освітою (22,3 %).

3.5.1 Статус зайнятості

Детальна категоризація статусу зайнятості людини є важливою, оскільки різні групи стикаються з різними економічними ризиками. Наймані працівники входять до певної організації та, переважно, регулярно отримують заробітну плату. Вони менше наражаються на економічні ризики в порівнянні із самозайнятими та членами сім'ї, що працюють безоплатно. Таблиця 8 показує, що переважна більшість молоді в Україні є найманими працівниками (85,7 %): 58,2 % зайняті у приватному секторі, 24,6 % у бюджетних установах та 2,9 % – в органах державної або місцевої влади.

Серед зайнятої молоді 85,7 % є найманими, решта, відсотків: 7,0 – самозайнятими, 3,2 – членами сім'ї, що працюють безоплатно, 1,7 – роботодавцями, 1,3 – власниками або співвласниками підприємства, 1,2 – мають інший статус зайнятості. Майже 70 % усіх найманих працівників працюють на приватних підприємствах (серед жінок цей показник є дещо нижчим). Загалом для жіночої частини населення характерним є обрання більш захищеної та менш ризикової зайнятості. Підтвердженням цього є вища зайнятість жінок на підприємствах державної форми власності, а зайнятість чоловіків вище серед роботодавців, самозайнятих і найманих працівників приватного сектору. Жінки традиційно частіше за чоловіків є членами сім'ї, що працюють безоплатно (відповідно 3,6 % та 2,8 %).

Таблиця 8 Розподіл зайнятої молоді за статусом зайнятості, статтю, віком та типом поселення

Статус зайнятості	Одиниця виміру	Разом	Стать респондента		Вік респондента			Тип поселення		
			Жіноча	Чоловіча	15–19	20–24	25–29	обласний центр	інше місто	сільська місцевість
Найманий працівник приватного підприємства	тис. осіб %	2543,3 58,2	968,5 52,2	1574,8 62,6	121,2 50,7	888,8 57,9	1533,3 59,0	935,5 62,6	1024,1 60,8	583,7 48,9
Найманий працівник або службовець бюджетної установи	тис. осіб %	1075,6 24,6	618,5 33,3	457,1 18,2	40,3 16,9	413,2 26,9	622,1 23,9	319,2 21,4	401,7 23,8	354,7 29,7
Службовець в органах державної або місцевої влади	тис. осіб %	127,3 2,9	61,6 3,3	65,6 2,6	3,3 1,4	45,3 3,0	78,7 3,0	32,9 2,2	53,8 3,2	40,6 3,4
Роботодавець	тис. осіб %	132,4 3,0	39,9 2,2	92,5 3,7	2,5 1,0	19,6 1,3	110,3 4,2	59,9 4,0	44,9 2,7	27,6 2,3
Самозайнятий працівник	тис. осіб %	304,5 7,0	87,0 4,7	217,5 8,6	11,7 4,9	100,1 6,5	192,7 7,4	116,7 7,8	116,4 6,9	71,4 6,0
Член виробничого кооперативу	тис. осіб %	10,9 0,2	0 0,0	10,9 0,4	0 0,0	5,2 0,3	5,7 0,2	5,9 0,4	2,6 0,2	2,4 0,2
Члени сім'ї, що працюють безоплатно	тис. осіб %	138,2 3,2	67,1 3,6	71,1 2,8	57,9 24,2	51,4 3,3	28,9 1,1	21,0 1,4	33,6 2,0	83,6 7,0
Інше	тис. осіб %	39,7 0,9	12,2 0,7	27,5 1,1	2,2 0,9	10,4 0,7	27,1 1,0	2,9 0,2	7,1 0,4	29,7 2,5
Разом	тис. осіб %	4371,9 100,0	1854,9 100,0	2517,0 100,0	239,1 100,0	1534,1 100,0	2598,7 100,0	1493,9 100,0	1684,5 100,0	1193,5 100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Схильність до ризикових видів зайнятості зростає залежно від наявного досвіду, про що свідчить розподіл зайнятих за віком. Якщо у 15–19 років самозайнятими є лише 4,8 %, то у 25–29 років - вже 7,4 %. Серед наймолодшої категорії зайнятих (15–19 років) є поширеною безоплатна зайнятість у власному домогосподарстві (24,2 %), тоді як у старших вікових групах цей показник зменшується в середньому до 1–3 %. При цьому даний тип зайнятості є більш поширеним серед сільської молоді, ніж серед міської (табл. 8).

Молоді українські наймані працівники мають досить високий рівень соціальної захищеності, хоча потенціал його поширення й посилення залишається чималим. Майже дві третини молодих найманих працівників в Україні мають щорічну оплачувану відпустку і оплачувані лікарняні, але тільки половина (54,9 %) заявили про охопленість обов'язковим пенсійним страхуванням та 46,4 % мають соціальні гарантії щодо відпустки в зв'язку із пологами та доглядом за дитиною (табл. 9). Варто зазначити, що молодь недостатньо орієнтується у елементах соціального захисту та підтримки, мало цікавиться наявністю таких відтермінованих соціальних гарантій, як пенсійне та соціальне страхування (понад 10 % не знають, чи забезпечує їх роботодавець), не дуже обізнана у тому, що гарантує держава, а які з гарантій є вибором добровільної соціальної відповідальності роботодавців.

Судячи з мотивів вибору самозайнятості, вона є результатом прагнення до незалежності у 35,3 % випадків та очікуванням вищого рівня доходів (27,8 %). Для започаткування власної справи 25,8 % молоді не потрібні були гроші, 30,5 % використовували власні заощадження, а 42,3 % звернулися за допомогою до сім'ї та друзів.

Таблиця 9 Розподіл найманих молодих працівників за доступом до соціальних гарантій, %

Вид гарантії	Так	Ні	Не знаю
Транспорт або компенсація транспортних витрат	20,1	77,7	2,2
Харчування або компенсація витрат на харчування	14,1	83,6	2,4
Мобільний зв'язок (оплата, поповнення рахунку)	13,4	84,5	2,2
Оренда житла (оплата за рахунок підприємства)	2,9	93,8	3,2
Щорічна оплачувана відпустка (час канікул) (основна та додаткова)	64,3	32,1	3,6
Оплачувана відпустка через хворобу	65,7	30,3	3,9
Пенсія/страхування за віком	54,9	34,0	11,1
Вихідна допомога/допомога при звільненні	36,8	47,3	16,0
Оплата понаднормової роботи	43,9	51,3	4,8
Внески на соціальне страхування	48,4	38,5	13,1
Безпека праці/захисні засоби або захисний спецодяг	45,7	48,9	5,4
Відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами/батьківством	46,4	38,5	15,1
Медичне страхування	25,6	63,6	10,8
Оздоровлення (путівки)	26,9	64,9	8,2
Страхування за віком (за рахунок підприємства)	13,1	71,7	15,2
Страхування життя	13,5	72,8	13,6
Премія/винагороди за високі результати	54,5	40,8	4,8
Освітні або навчальні курси (освітні відпустки)	30,4	60,6	9,0
Послуги догляду за дітьми	15,1	70,0	14,8

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Досвід, вищий рівень освіти та здатність брати відповідальність на себе призводять до того, що ймовірність самостійної організації зайнятості зростає у молоді старших вікових груп. Українські чоловіки демонструють більшу схильність до ризику: вони частіше за жінок приймають позитивне рішення щодо самозайнятості (12,7 % проти 6,8 %). Для розподілу молоді з різних типів поселень за цим показником вагомими є й інші причини: доступність ринкової інфраструктури, складність організаційних процедур, складність та специфіка продукту зайнятості. Так, чим більшим є населений пункт, тим більшою є частка самозайнятої молоді у ньому.

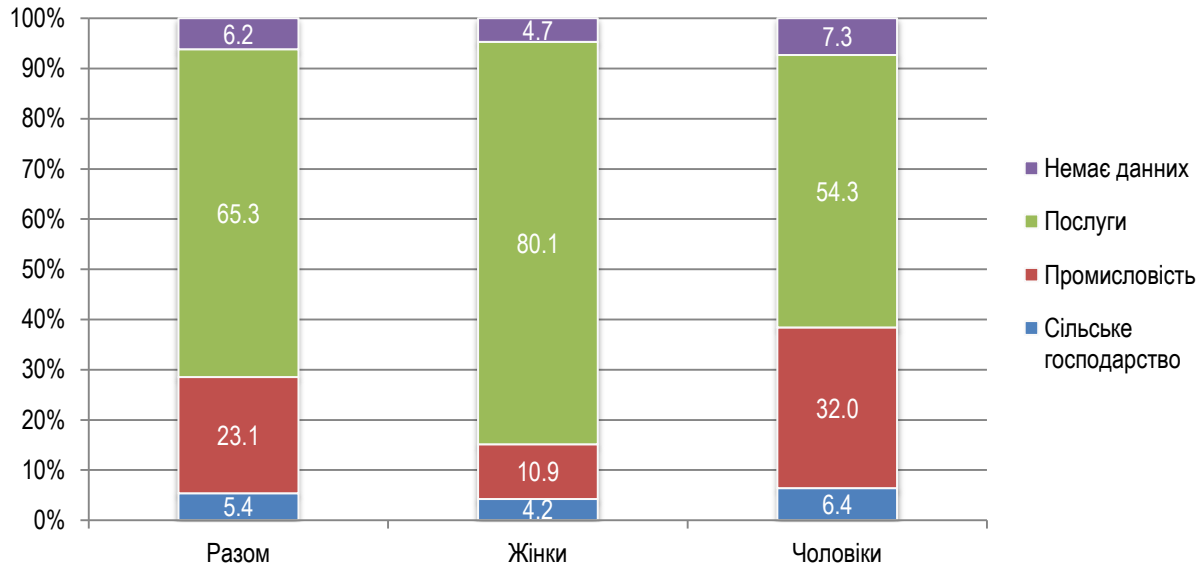
У процесі своєї економічної діяльності молоді самозайняті стикаються із багатьма викликами, однак найважливішим серед них є конкуренція на ринку: практично половина самозайнятих обрала даний виклик як основний (43,8 %). Досить істотним викликом для самозайнятої молоді є недостатні фінансові ресурси (18,8 %). Задля покриття витрат, необхідних для ведення економічної діяльності, молодь найчастіше використовує власні заощадження (42,1 %), звертається за допомогою до сім'ї та друзів (22,7 %). Використання різноманітних кредитів від фінансових та інших установ не має великої популярності серед української молоді (лише 10,7 % самозайнятих зверталися до банківської установи задля отримання кредиту).

3.5.2 Зайнятість за секторами

Українська молодь переважно зайнята у третинному секторі економіки (65,3 %) (рис. 10). Серед жінок частка зайнятих у даному секторі є значно вищою, аніж серед чоловіків і становить майже 80,1 %. Розподіл зайнятих за видами економічної діяльності показує, що переважна більшість молоді працює на підприємствах

оптової та роздрібною торгівлі (18,9 %), промисловості (15,2 %) та підприємствах, що надають інфраструктурні послуги (13,0 %) (табл. 10 та дод. II табл. А.14).

Рисунок 10 Розподіл зайнятої молоді за секторами економіки та статтю

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Цей розподіл суттєво залежить від статі: серед жінок найбільш поширеною є зайнятість в торгівлі (21,5 %) та освіті (15,6 %), чоловіки частіше працюють на підприємствах промисловості (19,0 %), торгівлі (16,9 %) та підприємствах, що надають інфраструктурні послуги (15,4 %).

Таблиця 10 Розподіл зайнятої молоді за видами економічної діяльності та статтю, %

Вид діяльності	Разом	Жінки	Чоловіки
Сільське господарство, лісництво та рибальство	5,4	4,2	6,4
Промисловість	15,2	9,9	19,0
Будівництво	7,9	1,0	13,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автомобілів та мотоциклів	18,9	21,5	16,9
Інфраструктурні послуги	13,0	9,8	15,4
Фінансова діяльність та страхування	2,9	3,4	2,5
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	7,7	8,2	7,3
Державне управління	4,8	4,2	5,2
Освіта	8,3	15,6	3,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	5,3	10,3	1,6
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	4,2	6,8	2,2
Діяльність домашніх домогосподарств в якості роботодавців	0,2	0,4	0,1
Немає відповіді	6,2	4,7	7,3

Примітка: "Промисловість" включає добувну промисловість, переробну промисловість, виробництво та розподілення електроенергії, газу та води; "Інфраструктурні послуги" включає в себе діяльність готелів та ресторанів, діяльність транспорту та зв'язку.

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Загалом понад 60,0 % молодих людей працюють на посадах, що належать до професійних груп "професіонали" (23,7 %), "працівники у сфері торгівлі і послуг" (19,5 %), а також "ремісники та подібні до них кваліфіковані робітники" (17,1 %) (дод. II табл. А.15). Серед жінок більше поширена зайнятість на робочих місцях, що належать до груп "професіонали" (35,9 % проти 14,7 %) та "працівники у сфері

торгівлі і послуг” (26,5 % проти 14,3 %). Натомість чоловіки частіше за жінок зайняті на робочих місцях, що не потребують високої кваліфікації й входять до професійних груп “оператори та складальники установок і машин” (14,1 % проти 2,0 %) та “елементарні професії” (9,4 % проти 4,7 %). Гендерний паритет існує серед молоді, зайнятої на посадах з групи керівників – відсоток жінок та чоловіків тут практично однаковий.

3.5.3 Робочий час

Розподіл молоді за фактично відпрацьованим часом свідчить, що переважна більшість молодих українців працює 40 та більше годин на тиждень – 61,2 % (табл. 11). Частка молоді, яка працює менше 30 годин є незначною – 9,8 %. Частка молодих жінок, зайнятих неповний робочий день, лише трохи вище, ніж частка молодих чоловіків (11,1 і 8,8 %, відповідно). Водночас, великою є частка молоді, тривалість робочого часу якої є надто понаднормовою (50 і більше годин на тиждень) – 21,0 % (25,5 % серед чоловіків та 15,2 % серед жінок).

Таблиця 11 Розподіл зайнятої молоді за фактично відпрацьованим за тиждень часом та статтю

Фактично відпрацьований тижневий робочий час	Разом		Чоловіки		Жінки	
	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
1–19 годин	215154	4,9	113793	4,5	101362	5,5
20–29 годин	212549	4,9	108411	4,3	104139	5,6
30–39 годин	404964	9,3	222660	8,8	182304	9,8
40–49 годин	1757103	40,2	963583	38,3	793520	42,8
50–59 годин	499733	11,4	325948	13,0	173785	9,4
60+ годин	421449	9,6	313837	12,5	107611	5,8
Не працювали на минулому тижні / немає відповіді	860960	19,7	468741	18,6	392220	21,1
Разом	4371912	100	2516972	100	1854940	100

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Лише третина молодих людей, які працюють менше 30 годин на тиждень, хотіли б працювати довше. Це може свідчити про те, що українська молодь не розглядає таку зайнятість як можливість отримати досвід роботи під час навчання або задля балансу між особистим життям та роботою. Додатковим підтвердженням цього є те, що лише 29,7 % молодих людей мають досвід поєднання роботи та навчання. Основним мотивом такого поєднання було не отримання досвіду, а бажання заробити грошей.

3.5.4 Інші показники якості роботи

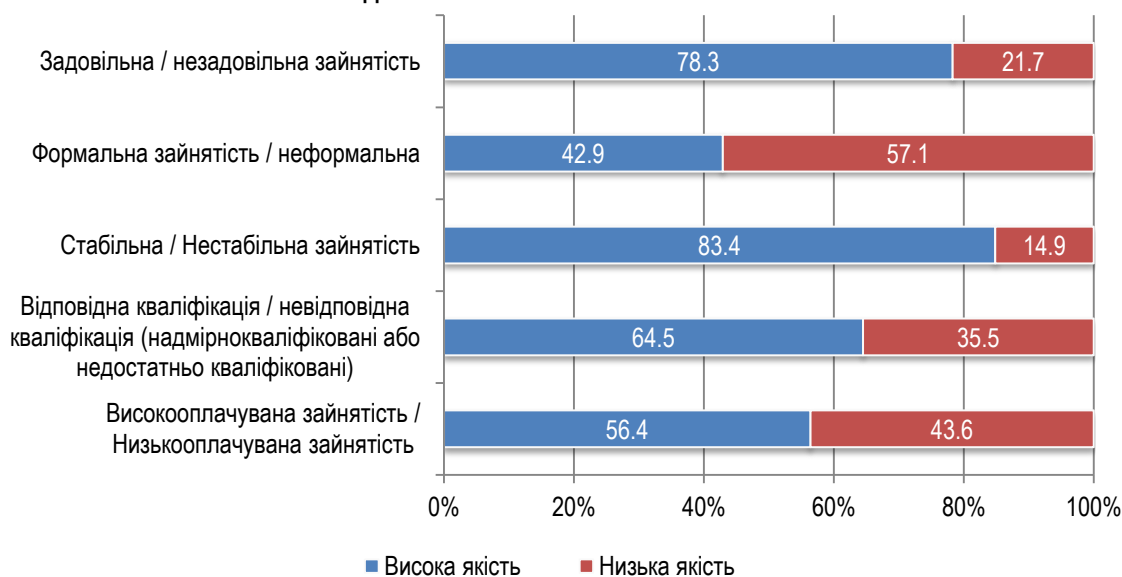
Обстеження “Перехід від навчання до стабільної роботи” дозволяє оцінювати якість робочих місць, до яких має доступ молодь. На рис. 11 наведено параметри якості молодіжного ринку праці в Україні:

- частка самозайнятих і найманих працівників з тижневою заробітною платою або доходом ⁵, нижчими від середнього (низькооплачувана зайнятість);

⁵ Середньомісячна заробітна плата найманих працівників та щоденні, щомісячні або іншої періодичності доходи самозайнятих, які були перераховані у щотижневі ставки для порівняння. Безоплатно працюючи Члени сім’ї, що працюють безоплатно, не враховані.

- частка надмірно або недостатньо кваліфікованих зайнятих (зайнятість із невідповідною кваліфікацією) ⁶;
- частка зайнятих зі строковим договором тривалістю менше 12 місяців, самозайнятих працівників та членів родини, що працюють безоплатно ⁷(нестабільна зайнятість);
- частка зайнятих у неформальній сфері (за винятком зайнятих у сільському господарстві) (неформальна зайнятість) ⁸;
- частка працівників, які незадоволені своєю роботою (незадовільна зайнятість).

Рисунок 11 Показники якості молодіжної зайнятості

Примітка: показники розраховуються (а) щодо найманих працівників та самозайнятих, які заробляють нижче та вище від середнього рівня оплати праці, крім роботодавців, співвласників підприємств, членів сім'ї, що працюють безкоштовно, та (б) щодо надмірно та недостатньо кваліфікованих працівників, розрахованих як відсоток від молоді із закінченою освітою (тобто, за винятком працевлаштованих студентів).

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Сині смуги на рисунку відображають частку більш якісної зайнятості із вищою за середню заробітною платою, адекватною кваліфікацією, стабільністю, належним оформленням відносин та тією, що приносить задоволення. Рис. 11 виразно ілюструє співвідношення показників, що репрезентують високоякісну зайнятість у порівнянні з низькоякісною. Наприклад, нестабільна зайнятість спостерігається серед 14,9 % української молоді, що працює, а значна частина молоді відчуває задоволення своєю

⁶ Методологія, яка базується на ISCO, наведена нижче. Таблиця 15 відображає узгодження ISCO (Міжнародною стандартною класифікацією професій) і ISCED (Міжнародною стандартною класифікацією освіти) кодів.

⁷ Особи, які не піддаються класифікації за статусом зайнятості, також включені в категорію нерегулярної зайнятості.

⁸ Неформальна зайнятість вимірюється у відповідності із загальними принципами, рекомендованими 17 Міжнародною конференцією статистиків праці (МКСП, 2003). Вона охоплює такі підкатегорії працівників: (а) найманих працівників на "неформальних робочих місцях", тобто робочих місць без права соціального забезпечення та/або оплачуваної щорічної відпустки та/або оплачуваного лікарняного; (б) найманих працівників на незареєстрованих підприємствах із чисельністю зайнятих менше п'яти осіб; (в) самозайняті на незареєстрованих підприємствах із чисельністю зайнятих менше п'яти осіб; (г) роботодавці на незареєстрованих підприємствах із чисельністю зайнятих менше п'яти осіб; (е) безкоштовно працюючі члени сім'ї.

роботою (78,3 %). Тим не менш, є питання, що викликають стурбованість щодо якості зайнятості в країні. По-перше, проблемою є низька заробітна плата: 43,6 % молодих найманих працівників і самозайнятих отримують менше середньої щотижневої заробітної плати (див. пункт “заробітна плата” нижче). По-друге, високою є невідповідність кваліфікації, тобто молодь влаштовується на роботу, для якої вона занадто добре або недостатньо кваліфікована. Така ситуація є характерною для чотирьох з десяти молодих людей (див. пункт “невідповідність кваліфікацій” нижче).

Недостатня стабільність зайнятості, низький рівень заробітної платні та невідповідність кваліфікації є підставою того, що помітна частка молоді висловлює бажання змінити свою роботу. Приблизно один з чотирьох молодих працівників (26,6 %) хотів би змінити місце роботи, з невеликою різницею між чоловіками і жінками (табл. 12).

Таблиця 12 Розподіл молоді, що хоче змінити роботу, за причинами та статтю

Показник	Чоловіки	Жінки	Разом
Кількість молодих людей, які хочуть змінити своє робоче місце, осіб	668246	522749	1190996
Частка молоді (%)	26,6	28,2	27,2
Причина, %			
Поточна робота є тимчасовою	20,6	19,1	19,9
Страх втратити поточну роботу	5,5	3,1	4,4
Щоб працювати більше часу з оплатою за поточною ставкою	2,2	2,9	2,5
Щоб мати більшу оплату за годину	39,2	41,2	40,1
Щоб працювати менше часу зі зменшенням оплати	0,4	0,5	0,5
Щоб краще використовувати свою кваліфікацію/навички	19,2	21,1	20,0
Щоб мати зручніший графік роботи та витратити менше часу на дорогу до місця роботи і з роботи	3,1	5,7	4,2
Щоб покращити умови праці	10,0	6,5	8,4

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Основною причиною для зміни роботи є бажання отримати більш високу заробітну платню (39,2 %), наступною – тимчасовий характер роботи (20,6 %) та бажання ефективніше використовувати власну кваліфікацію (19,2 %).

Викликає занепокоєння рівень неформальної зайнятості молоді в Україні. Таблиця 13 показує, що 57,1 % молодих працівників потрапляють до цієї категорії.

Таблиця 13 Неформальна зайнятість молоді за статтю

Показник	Разом		Чоловіки		Жінки	
	Тис. осіб	%	Тис. осіб	%	Тис. осіб	%
Загальна зайнятість молоді	4371,9	100,0	2517,0	100,0	1854,9	100,0
Молодіжна неформальна зайнятість, у тому числі:	2496,0	57,1	1462,4	58,1	1033,6	55,7
зайнятість у неформальному секторі	494,6	19,8	296,3	20,3	198,3	19,2
неформальна зайнятість поза неформального сектору	2001,4	80,2	1166,1	79,7	835,3	80,8

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Серед них 19,8 % зайняті у неформальному секторі (тобто вони працюють на незареєстрованих підприємствах), а 80,2 % працюють на неформальних робочих місцях у формальному секторі (без соціального страхування та/або оплачуваної

щорічної відпустки та/або без оплачуваних лікарняних). Жінки мають дещо менше шансів потрапити до складу зайнятих неформально (55,7 % порівняно з 58,1 % у чоловіків). Вони частіше, ніж чоловіки, неформально зайняті у формальному секторі, а чоловіки – частіше у неформальному, хоча відмінності в частках дуже невеликі.

Заробітна плата

Таблиця 14 показує середню заробітну плату молодих українців залежно від статі та рівня освіти. З неї видно, що чоловіки заробляють більше, ніж жінки. Середня заробітна плата молодого найманого працівника складає 2303 грн., 2726 грн. для молодих чоловіків та 1784 грн. для молодих жінок.⁹ Самозайняті чоловіки також отримують вищий щомісячний дохід, ніж самозайняті жінки (4472 грн. проти 2736 грн.). Важливий висновок полягає в тому, що самозайнята молода людина має можливість отримати вищий щомісячний дохід, ніж молодий найманий працівник. Заслуговує на увагу, що підвищення рівня освіти призводить лише до дуже невеликого збільшення заробітної плати. Наприклад, середня заробітна плата молодого працівника з вищою освітою дещо більша, ніж у молодого робітника з початковою освітою, але менша від місячної зарплати молодого робітника із середньою загальною або середньою професійною освітою. Тільки самозайнята молодь з вищою освітою отримує вищий щомісячний дохід, ніж інші молоді люди з нижчим рівнем освіти (хоча важливо зазначити, що з цього питання у даних наявне велике стандартне відхилення).

Таблиця 14 Середня заробітна плата молодих найманих працівників та дохід самозайнятих, розподіл за статтю та рівнем освіти

Параметр	Наймани працівники		Самозайняті та роботодавці		Разом		
	Середньомісячна заробітна плата, грн	S.D.	Середньомісячний дохід, грн	S.D.	Разом	S.D.	
Разом	2303	1376	4001	4405	2486	2017	
Стать							
	Жінки	1784	850	2736	2495	1849	1075
	Чоловіки	2726	1566	4472	4847	2968	2394
Рівень отриманої освіти							
	Початкова та загальна середня	2087	676	–	–	2087	676
	Професійно-технічна (на базі 9 класів)	2810	1985	2253	2077	2736	2007
	Повна загальна середня	2376	1397	2385	1161	2378	1366
	Професійно-технічна (на базі 11 класів)	2292	1113	2844	2859	2341	1370
	Вища освіта	2330	1411	4582	4014	2585	2026
	Післядипломна освіта	2266	1327	2400	–	2284	1237

Примітка: вища освіта включає неповну вищу, базову вищу, повну вищу освіту та аспірантуру; S.D. – стандартне відхилення.

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

⁹ Для порівняння, за даними Державної служби статистики України середньомісячна заробітна плата - за всіма видами економічної діяльності та віковими групами - становила 3026 грн. у 2012 році. “Динаміка середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності у 1995-2013 роках”, Державна служба статистики України: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/gdn/prc_rik/prc_rik_u/dszp_u2005.html

Неспівпадіння кваліфікаційних рівнів

Оцінку невідповідності рівня кваліфікації роботи, що виконує особа, та її рівня освіти можна здійснити за допомогою категорій кваліфікаційних характеристик груп професій, що містяться у Міжнародному стандарті класифікації професій (International Standard Classification of Occupations – ISCO). ISCO-08 містить розподіл основних професійних груп (перший знак Класифікатора) за рівнем освіти відповідно до Міжнародного стандарту класифікації освіти (International Standard Classification of Education – ISCED)¹⁰. Даний розподіл наведено у табл. 15.

Таблиця 15 Основні групи професій за відповідним освітніми рівнями

Групи професій за ISCO	Розширені професійні групи	Освітній рівень
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі) Професіонали Фахівці	Висококваліфіковані працівники не ручної праці	Вища (ISCED 5-6)
Технічні службовці Працівники сфери торгівлі та послуг Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарства, риборозведення та рибальства	Низькокваліфіковані працівники не ручної праці	Середня (ISCED 3-4)
Кваліфіковані робітники з інструментом Робітники з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	Кваліфіковані працівники ручної праці	
Найпростіші професії	Некваліфіковані працівники	Початкова (ISCED 1-2)

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Працівники професійних груп, які мають відповідний рівень освіти, вважаються такими, рівень кваліфікації яких відповідає поточному робочому місцю. Ті, які мають рівень освіти вищий, ніж того потребує робоче місце, вважаються надмірно кваліфікованими, а ті, хто мають нижчий за необхідний рівень освіти, – недостатньо кваліфікованими. Наприклад, випускник вищого навчального закладу, який працює клерком (низька кваліфікація, не ручна праця) є надмірно кваліфікованим, тоді як випускник середньої школи, який працює інженером (висока кваліфікація, не ручна праця), є недостатньо кваліфікованим.

Більшість молодих українських працівників працюють на робочих місцях, які відповідають їхньому рівню освіти (64,5 %), занадто добре чи погано освічені для свого робочого місця 35,5 % молоді (рис. 11). Загалом, 30,9 % молодих працівників надто добре освічені для роботи, яку вони виконують, а 4,6 % – недостатньо. Такий стан речей пов'язаний, насамперед, із тим, що більша частина молоді має освіту вищу, ніж повна середня (професійно-технічна освіта на базі 11 класів, вища освіта, післядипломна освіта, рис. 8).

Феномен надлишкової кваліфікації має місце, коли спостерігається недостатня кількість робочих місць, що відповідають певному рівню освіти. Подібна невідповідність попиту та пропозиції змушує молодих людей із високою освітою погоджуватися на роботу з нижчими кваліфікаційними вимогами. З одного боку, молоді працівники із надлишковою кваліфікацією, скоріше за все, заробляють менше, ніж могли б, та не мають можливості нарощувати свій трудовий потенціал. З іншого, відбувається витіснення молоді, що представляє нижню частину освітньої

¹⁰ Для подальшої інформації щодо вимірювання невідповідності кваліфікації або професійних навичок вимогам роботи на основі

піраміди: менш освічені молоді люди опиняються в кінці черги, навіть на ті робочі місця, для яких вони краще підходять.

Табл. 16 показує групи професій, де, як правило, зосереджена кваліфікаційна невідповідність. Молоді технічні службовці (79,0 %), працівники сфери торгівлі та послуг (52,9 %), приблизно третина кваліфікованих робітників сільського господарства, кваліфікованих робітників з інструментом та робітників з обслуговування, а, в найбільшій мірі, зайняті найпростішими роботами (97,8 %) є надмірно кваліфікованими для робіт, які вони виконують. В Україні важко знайти молодих працівників, які мають нижчий рівень освіти, ніж того вимагає робоче місце. Недостатньо кваліфікованими молоді люди є головним чином на робочих місцях законодавців, вищих державних службовців, керівників, менеджерів (13,1 %) та фахівців (16,5 %).

Таблиця 16 Частка надмірно та недостатньо кваліфікованих молодих працівників, за основними групами професій (ISCO-08), %

Основні групи професій (ISCO-08)	Надмірна кваліфікація	Недостатня кваліфікація
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	0,0	13,1
Професіонали	0,0	7,5
Фахівці	0,0	16,5
Технічні службовці	79,0	0,0
Працівники сфери торгівлі та послуг	52,9	0,4
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарства, риборозведення та рибальства	26,8	0,0
Кваліфіковані робітники з інструментом	36,5	1,2
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	37,7	0,0
Найпростіші професії	97,8	0,0
Разом	30,9	4,6

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

3.6 Безробіття

Для оцінки безробіття в міжнародній практиці наявні різні критерії, що обумовлено необхідністю зосередження уваги на різних категоріях населення та аспектах даного феномену. З урахуванням рекомендацій МОП, Державною службою статистики України для визначення безробіття застосовується найбільш жорсткий підхід. Безробітною особою вважається людина, яка не мала будь-якої оплачуваної (чи компенсованої іншим чином) роботи хоча б одну годину протягом тижня, активно шукала роботу або намагалася відкрити власну справу, була готова приступити до роботи на цьому ж тижні.

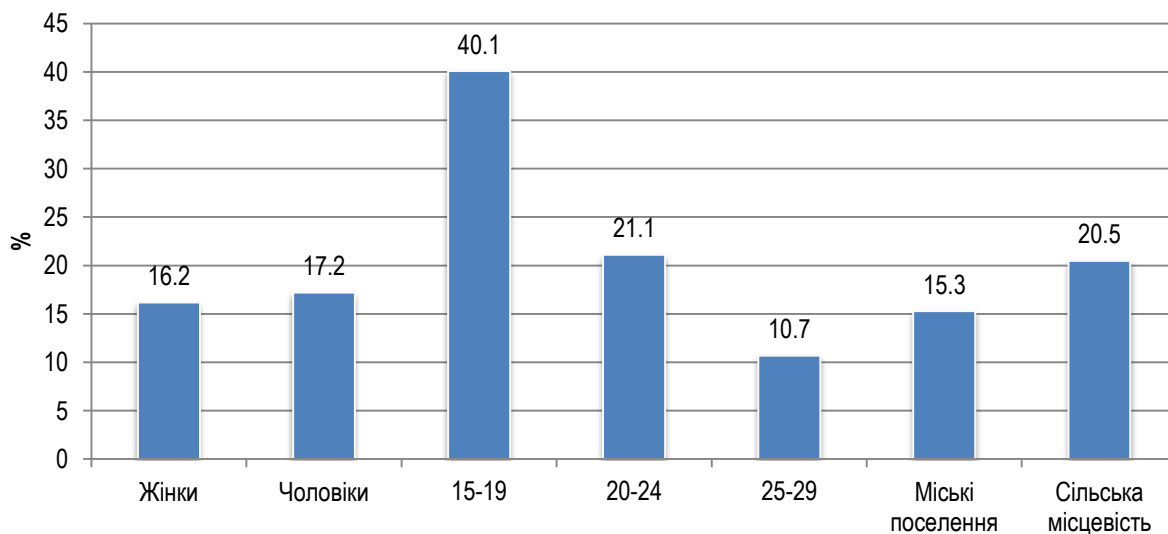
Рівень безробіття серед молоді становить 16,8 %. Гендерний чинник слабо впливає на ймовірність безробіття, натомість віковий та поселенський чинники є вагомими та дають помітну диференціацію рівня безробіття. У молоді старшої вікової групи (25–29 років) та мешканців міст менше шансів потрапити до лав безробітних (рис. 12). Високим є рівень безробіття серед молоді віком 15–19 років, що підтверджує проблематичність працевлаштування осіб без професійної освіти або з невисокою кваліфікацією. Сільським мешканцям складно знайти роботу,

оскільки пропозиція задовільних робочих місць на селі є значно меншою, ніж у місті.

Серед безробітної молоді найімовірніше зустріти чоловіка віком 20–24 років, який мешкає у місті. Така ймовірність потребує пояснення, якщо врахувати практично паритетний розподіл чоловіків і жінок серед молоді, вплив найбільш чисельної вікової групи молоді (25–29 років) та специфіку загального розподілу молоді за типом поселення (місто – село). Найбільш вагомими причинами такої структури безробіття, є більша тривалість навчання жінок, ніж чоловіків, їхні більш ранні шлюби, а також народження та виховання дітей. Саме цей факт відображає те, що у віковій групі 20-24 роки дітей мають 33,9 % жінок, тоді як серед чоловіків – лише 9,5 %. Враховуючи, що чисельність вікової групи 20–24 роки є найбільшою, вказані чинники найбільше впливають на структуру безробіття взагалі. Іншою причиною є більший досвід на ринку праці молоді, що належить до вікової групи 25–29 років (дод. II табл. А.16).

Не є провідним джерелом безробіття й молодь у віці 15–16 років. В українській системі освіти молодь у середньому завершує навчання у 20–22 роки, відповідно до цього віку переважна більшість осіб молодшої вікової групи є економічно неактивною, оскільки вчиться. Водночас, масовий вихід на ринок праці молоді з завищеними очікуваннями, переважна більшість якої не має досвіду роботи, навичок її пошуку та працевлаштування, ускладнює працевлаштування саме у перші роки після закінчення вищого або професійно-технічного навчального закладу, тобто переважно у 20–24 роки. Саме в цей період на можливість працевлаштування найкритичніше впливає невідповідність кваліфікаційно-освітньої структури молоді та потреб економіки. Як наслідок, 47,0 % осіб віком 20–24 роки не можуть працевлаштуватись після закінчення навчального закладу (дод. II табл. А.16).

Рисунок 12 Рівні безробіття молоді за статтю, віковими групами та місцем проживання

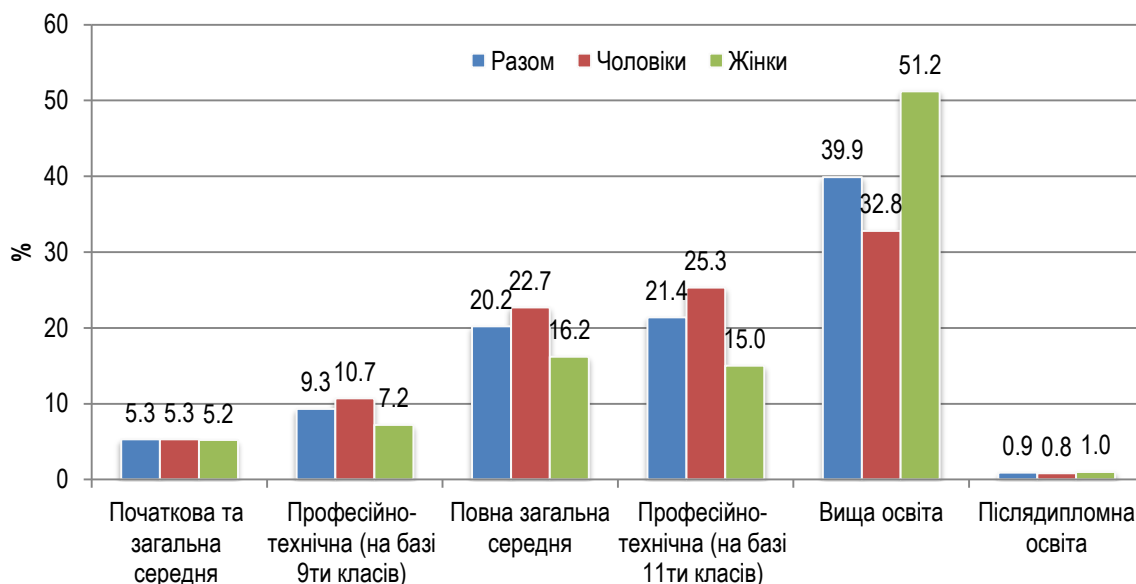
Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Рівень безробіття серед сільської молоді є вищим ніж серед молодих жителів міст. Причинами цього є не тільки обмежена, у порівнянні з містами, пропозиція робочих місць. У сільській місцевості значна кількість осіб зайнята на сезонних роботах (дослідження проводили в лютому), а критерії статусу зайнятості (працює у домогосподарстві з метою подальшого продажу продукції, допомагає у сімейному бізнесі, вирощує продукцію для власного споживання) є більш розмитими. Разом з тим, оскільки у сільській місцевості більше можливостей та менше бар'єрів для

відкриття власної справи, до лав безробітної молоді потрапляє дещо більша, ніж у містах, кількість осіб, орієнтованих на відкриття власної справи.

Освітній рівень безробітної молоді досить високий, відсоток: 39,9 мають вищу освіту, 30,7 – професійно-технічну, а 25,4 – середню (рис. 13). Причому, для молодих жінок характерним є вищий рівень освіти. Так, якщо серед безробітних молодих чоловіків частка осіб з вищою освітою складає 32,8 %, то серед безробітних жінок – 51,2 %.

Рисунок 13 Розподіл безробітних молодих чоловіків та жінок за рівнем освіти

Примітка: Вища освіта включає неповну вищу, базову вищу, повну вищу освіту та аспірантуру.

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Водночас, молода людина з вищою освітою має істотні переваги на ринку праці над молоддю з нижчим рівнем освіти. Це стає очевидним у ході аналізування рівня розподілу носіїв різного рівня освіти відносно статусу економічної активності (табл. 17). Для молоді людини ймовірність опинитися в стані безробіття помітно зменшується з підвищенням рівня освіти і навпаки, ймовірність бути зайнятим збільшується разом зі зростанням рівня освіти. Наприклад, рівень безробіття серед молоді з загальною середньою освітою суттєво вищий, ніж серед молоді з вищою освітою – 27,8 % проти 10,3 %.

Таблиця 17 Розподіл молоді за статусом економічної активності / рівнем безробіття та за здобутим рівнем освіти, %

Показник	Початкова та загальна середня	Повна загальна середня	Професійно-технічна (на базі 9 класів)	Професійно-технічна (на базі 11 класів)	Вища освіта	Післядипломна освіта
Зайняті	18,2	46,0	63,7	69,0	74,9	85,7
Безробітні	38,0	17,7	16,4	12,1	8,6	9,1
Неактивні	43,8	36,3	19,9	19,0	16,5	5,2
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Рівень безробіття серед молоді певної освітньої групи	67,6	27,8	20,5	14,9	10,3	9,6

Примітка: Вища освіта включає неповну вищу, базову вищу, повну вищу освіту та аспірантуру.

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Безробітна молодь в Україні не надто довго шукає роботу – 63,4 % знаходяться в активному пошуку роботи менше одного року, а 43,0 % – менше 6 місяців (дод. II табл. А.17). Однак, це характерно не для усіх демографічних груп. Так, при тому, що частка осіб, які активно шукають роботу понад 2 роки серед безробітної молоді взагалі складає 17,2 %, серед осіб віком 25–29 років та мешканців сільських поселень вона помітно вища – 30,0 та 24,4 % відповідно. Ймовірно, це зумовлено наявністю у безробітних вказаних демографічних груп вищого рівня вимог до майбутнього робочого місця, що ускладнює та збільшує тривалість пошуку роботи.

Безробітні молоді люди шукають роботи з такими професійно-кваліфікаційними рівнями, %: кваліфіковані робітники з інструментом – 17,6, професіонали – 17,0, працівники у сфері торгівлі і послуг 14,7 (дод. II табл. А.18). Така структура не відповідає наявній структурі вже зайнятих молоддю робочих місць і суттєво відрізняється від структури вакансій на повному ринку праці, відомої за даними Державної служби зайнятості України.

Жінки, особи віком 20–24 роки та міські безробітні більшою мірою націлені на пошук робочого місця, яке вимагає вищої кваліфікації (група професіонали). Молоді чоловіки та сільські мешканці у 1/4 випадків шукають робочі місця, які передбачають фізичну працю – група “кваліфіковані робітники з інструментом”. Однак, ця теза потребує перевірки, оскільки не виключений варіант, що накопичення у лавах безробітних значного контингенту чоловіків, які не претендували на працю вищої кваліфікації, обумовлено тим, що усі, хто претендував на неї, вже знайшли відповідну роботу. Тоді як високий відсоток жінок, що орієнтовані на роботу вищої кваліфікації, серед безробітних, обумовлений тим, що жінкам складніше знайти роботу вищої кваліфікації.

Рівень добробуту домогосподарств, де проживає безробітна особа, є близьким до цього ж показника серед молоді взагалі (дод. II табл. А.19). Зокрема, на рівні середнього у країні його оцінює 44,5 % безробітних. Однак серед безробітної молоді існує досить значна частка осіб, які визначають фінансовий стан свого домогосподарства як “не бідний, але нижчий середнього рівня”, причому для безробітної молоді віком 25-29 років така оцінка є визначальною. Враховуючи, що серед тих із них, які живуть з батьками, рівень доходів нижче середнього мають 56,1 %, а тим, які живуть окремо – 64,9 %, безробіття, до певної міри, можна вважати чинником зменшення рівня добробуту.

Чотири п'ятих (81,2 %) опитаних молодих безробітних вказали, що за останній рік вони не мали будь-якої допомоги від Державної служби зайнятості. У тих небагатьох випадках, коли молодь отримувала таку допомогу, це були консультації стосовно пошуку роботи та надання інформації про вакансії (12,3 та 13,4 % відповідно). Це свідчить про низький імідж даного напрямку державної політики подолання молодіжного безробіття, а також про необхідність підвищення активності держави у цій сфері.

Переважає більшість безробітної молоді в цілому позитивно оцінює наявний рівень власної освіти: дуже корисною її вважають 39,7 %, ще 34,5 % – до певної міри корисною. Однак, незважаючи на досить високий рівень освіти безробітної молоді та позитивну оцінку корисності отриманих знань, роботодавці не зацікавлені в її працевлаштуванні через недостатність (або відсутність) професійного досвіду. Саме цю причину вважають основною перешкодою у пошуку хорошої роботи 27,8 % безробітної молоді (дод. II табл. А.20). Серед інших бар'єрів безробітні вказали: недостатню кількість робочих місць (27,1 %) і низьку заробітну платню на вакантних місцях (19,2 %). Це свідчить про те, що безробітна молодь досить адекватно уявляє свої перспективи та недоліки на ринку праці. Всі опитування, проведені в Україні, вказують на те, що висока заробітна платня для населення є найбільш потужним

стимулом зайнятості; молоді люди виглядають прагматичними і мають досить помірні очікування. Про не надто високі вимоги безробітних до майбутньої роботи свідчить розмір мінімальної місячної заробітної платні, за якої вони би погодились зайняти робоче місце. Так, 21,7 % безробітної молоді погодились би на пропозицію роботи із заробітком 2000 гривень на місяць. Це складає 1,7 мінімальної заробітної плати по країні¹¹, і значно менше за середньомісячну заробітну плату в Україні¹². Крім того, 19,5 % безробітної молоді зголосились би працювати навіть за меншу заробітну плату (1000 гривень на місяць). Нижня межа заробітної плати – зарплата у 1000 гривень – найчастіше є прийнятною для жінок і може вплинути на рішення щодо виходу на роботу.

Безробіття в широкому розумінні та зневірена молодь

За умови застосування суворого визначення безробіття, яким послуговується Державна служба статистики України, до даної категорії не потрапляють особи, які протягом референтного періоду з різних причин не шукають роботу. Деякі серед них готові доступні для роботи, але згідно із суворим визначенням безробіття, вони будуть класифікуватися як економічно неактивні. Якщо ж для визначення безробіття застосовувати більш м'які (послаблені) критерії, згідно яких активний пошук роботи перестає бути визначальним, то можна говорити про безробіття в широкому розумінні. Тоді до кола безробітних в широкому розумінні потрапляють усі, хто не мають роботи та готові приступити до неї, незалежно від того, шукали вони її чи ні.

Усунення критерію активного пошуку роботи не сильно змінює рівень безробіття для української молоді¹³. Рівень послабленого безробіття становить 21,4 % у порівнянні із суворим, що дорівнює 16,8 %.

Переважну більшість молодих осіб, що не шукали активно заняття, складають зневірені. Зневірена молодь визначається як та, що втратила надію знайти роботу та відчуває розчарування у спроможності ринку праці. Як свідчать дані дослідження, основними причинами зневіреності є: впевненість у надто молодому віці для постійної роботи – 23,3 %, неспроможність знайти роботу відповідно до свої навичок – 22,1 %, відсутність у місцевості, де вони мешкають, роботи – 21,5 %. Крім того, 17,5 % раніше шукали, але не змогли знайти жодної роботи, а 15,5 % не знають, як або де шукати роботу (дод. II табл. А.21).

Хоча частка зневірених у складі молоді незначна – 2,6 %, увага до неї обумовлюється тим, що тривале перебування молодої людини в цьому стані загрожує їй повною втратою майбутніх перспектив зайнятості та глибокою маргіналізацією. Довге утримання зневірених є потужним чинником обтяження бюджетів домогосподарств, які сьогодні залишаються головним джерелом фінансових ресурсів та інших форм підтримки (70,4 %) молоді у намаганнях завершити перехід від навчання до стабільної роботи, оскільки на рівні держави відсутні будь-які кроки з підтримки даного контингенту. І хоча на момент проведення дослідження більшість зневіреної молоді зазначає, що неспроможність знайти роботу не вплинула на їхню самооцінку (76,1 %), а 60,4 % мають переважно позитивні думки про власні перспективи зайнятості, реальна поведінка цих осіб базується на пасивно патерналістських засадах, відповідно до яких відповідальність за майбутнє працевлаштування несуть треті особи: родина, знайомі або уряд країни.

¹¹ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%202013>

¹² http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/gdn/prc_rik/prc_rik_u/dszp_u2005.html

¹³ Для порівняння: в багатьох країнах рівень безробіття за послабленими критеріями в два рази вищий за рівень класичного безробіття (див., напр., Елдер і Конне, 2014).

Переважно зневірена молодь допомагає у домашніх справах, проводить час перед телевізором, або ж зустрічається і розважається з друзями. На це вказали відповідно 63,5, 49,1 та 48,8 % опитаних. Водночас, меншість зневірених зазначили, що провели день за заняттями, які б могли б підвищити їхню конкурентоздатність на ринку праці, %: 26,7 – за читанням, 16,8 – гуляли, їздили на велосипеді, займалися спортом, а 10,3 – ходили до театру, в кіно чи на концерти. Це свідчить, що зневірені займають пасивну позицію не тільки відносно ринку праці, а й відносно власного духовного та фізичного розвитку.

3.7 Економічно неактивна молодь

Найбільш значною в загальній чисельності молоді залишається частка економічно неактивного населення (46,2 %), у складі якої переважають жінки (56,9 %), представники вікової групи 15–19 років (49,3 %), а також міські жителі (67,8 %). Враховуючи, що контингент економічно неактивної молоді формується переважно за рахунок осіб, які навчаються, нижчий відсоток економічно неактивного населення у сільській місцевості пояснюється тим, що навчальні заклади переважно зосереджені у містах (дод. II табл. А.22).

Неактивність молоді помітно залежить від місця її проживання. У сільській місцевості 49,2 % молоді є економічно неактивними. Найнижчою залишається частка економічно неактивної молоді у містах з населенням від 20 до 49 тис. осіб (41,8 %), у містах з населенням менше 20 тис. осіб (44,9 %) та у селищах міського типу (42,2 %) (дод. II табл. А.23). Зі зростанням розміру міст підвищується відсоток економічно неактивної молоді: у містах з населенням від 50 до 99 тис. осіб – 45,2 %, у містах з населенням від 100 до 999 тисяч чоловік – 46,4 % економічно неактивної молоді. Таким чином, результати дослідження свідчать, що сільська місцевість та великі міста є полюсами залежності рівня економічної неактивності від розміру поселень. У перших найбільше спотворено систему внутрішніх та зовнішніх стимулів до пошуку роботи та започаткування власного бізнесу, умови других сприяють більшій розслабленості. Згідно з обраною точкою зору можна відмітити, що малі та середні міста є сприятливішими осередками для формування економічної активності молоді на ринку праці. Відповідно до цього цілком припустимо вважати, що процеси урбанізації та їх специфіка справляють помітний вплив на формування молодіжного ринку праці.

Що стосується причин економічної неактивності молоді (рис. 14), то найбільш значною залишається частка неактивної молоді, яка перебуває у навчальній відпустці або безпосередньо навчається, та вказує ці обставини як основну причину відмови від пошуку роботи (21,8 % від молоді разом). Серед інших причин – виконання особистих сімейних обов'язків (16,2 %), занадто молодий вік задля знаходження роботи (13,7 %), або очікування у зв'язку із сезонним характером набутої зайнятості (13,4 %).

Однією з найважливіших життєвих цілей економічно неактивної молоді віком 15–29 років є забезпечення гідного рівня життя своїх сімей (32,9 %). І жінки, і чоловіки підтвердили пріоритетність цієї життєвої мети (відповідно, 34,8 та 30,3 % від загальної чисельності опитаних). Важливість кар'єрного зростання підтвердили 26,8 % опитаної молоді, зазначивши, що значна частка неактивної на даний момент молоді планує вихід на ринок праці у майбутньому. Досить цікавим є порівняння ієрархії життєвих цілей для економічно активної та неактивної молоді. Для економічно активної молоді забезпечення комфортного життя без зайвого напруження та багатства є більш характерним, ніж для неактивної молоді – 19,4 % проти 17,4 %. З іншого боку, неактивна молодь України декларує соціально

відповідальні імперативи та цінність наполегливості особистих зусиль більшою мірою, ніж молодь, яка була зайнята або шукає роботу.

Рисунок 14 Причини економічної неактивності, %

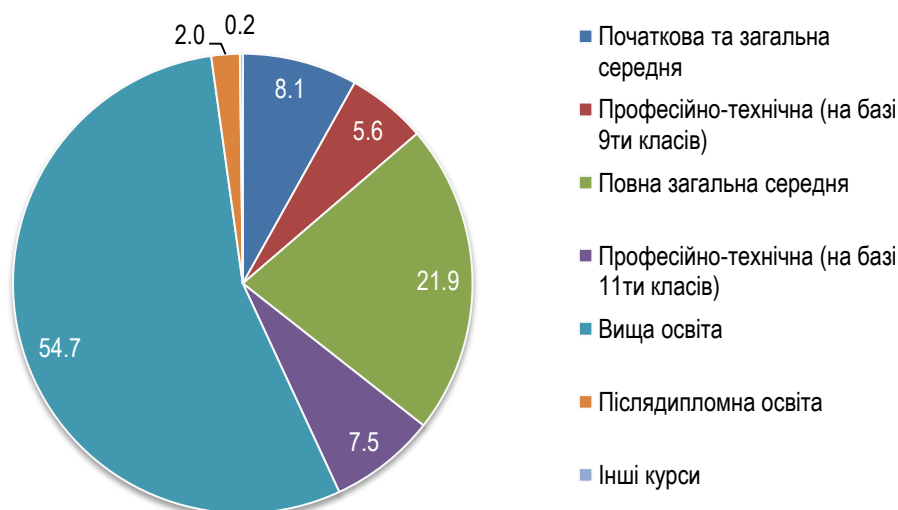
Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Забезпечення комфортного життя без зайвого напруження (хоча і без багатства) в якості пріоритетів визначили 20,7 % економічно неактивних жінок, тоді як серед чоловіків цей пріоритет набрав 13,0 % підтримки. Для жінок забезпечення комфортного життя як життєвого пріоритету значною мірою корелює із важливістю сімейного життя, однак лише невелика частка економічно неактивних жінок поділяє думку, що фінансову підтримку має забезпечувати чоловік (7,0 %). Вищезазначені пріоритети економічно неактивної молоді у віці 15–29 років (як за статтю, так й віком та місцем проживання) ілюструють різноманітність як початкових, так і модифікованих орієнтацій молоді (залежно від накопиченого досвіду), щодо досягнення життєвих цілей (дод. II табл. А.24).

Більшість економічно неактивної молоді віком 15–29 років навчається (74,4 %), 24,1 % закінчили навчання та отримали відповідний документ, і лише 1,6 % залишили навчання. Розподіл студентів за рівнями освіти представлений нижче (рис. 15).

Більшість економічно неактивної молоді, яка зараз навчається, планує продовжити освіту до отримання вищого рівня – 81,3 % (табл. 18). На такі результати значною мірою вплинули плани молоді у віці 15–19 років, які у даний час навчаються у вищих навчальних закладах, що виглядає логічним та підтверджує реальність їх цілей. Цікавіше те, що зберігається високою налаштованістю на досягнення вищої освіти й у молоді віком 25–29 років, коли більшість із них вже припинили навчання (75,2 %). Скоріше за все, мова йде про осіб, що мають на меті змінити професію, або тих, хто не мають вищої освіти та їхня зайнятість не відповідає їхнім потребам.

Рисунок 15 Розподіл студентів за рівнями освіти, %

Примітка: Вища освіта включає неповну вищу, базову вищу, повну вищу освіту та аспірантуру.

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013

Варто відзначити помітну мотивацію молодих людей до отримання фундаментальної наукової освіти. У цьому більш активні молоді жінки, ніж чоловіки (12,3 та 2,9 %, відповідно), але молоді чоловіки більше націлені на отримання професійної освіти (13,4 проти 5,6 %).

Таблиця 18 Розподіл молоді, що навчається за вищим рівнем отриманої освіти, за статтю, віком, %

Рівень освіти	Стать		Вік			Загалом
	Жінки	Чоловіки	15–19	20–24	25–29	
Початкова	0,9	0,0	0,0	1,8	0,0	0,6
Професійно-технічна	5,6	13,4	6,8	8,5	9,8	7,9
Вища освіта	80,2	83,7	88,4	74,3	75,2	81,3
Аспірантура	12,3	2,9	3,3	15,4	15,0	9,5
Інші	1,0	0,0	1,5	0,0	0,0	0,7
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

45,7 % економічно неактивної молоді віком 15–29 років проживає в домогосподарствах, фінансовий стан яких відповідає середньому в країні рівню; 39,6 % зосереджено в домогосподарствах, які не є бідними, але їхній фінансовий стан гірший від середнього у країні, 7,6 % – у бідних домогосподарствах, 5,0 % – у достатньо заможних домогосподарствах та 1,1 % – у заможних домогосподарствах.

4. Стадії переходу

4.1 Основні поняття та визначення

У попередніх розділах молодь розглянуто по відношенню до статусу економічної активності. Іншим методом класифікації молоді є те, на якому етапі вони знаходяться на шляху переходу до ринку праці. Перехід молоді на ринок праці може бути оцінений не тільки за допомогою часу між закінченням навчання (з

дипломом чи без його отримання) та знаходженням будь-якого першого робочого місця, але й за допомогою якісних характеристик, наприклад, чи була ця робота стабільною (ідентифікатором є тип трудових відносин).

Обстеження переходу молоді на ринок праці спирається на більш жорстке визначення того, що можна вважати гідним завершенням пошуку роботи – стабільну зайнятість, ніж звичайно. Традиційним визначенням завершення переходу на ринок праці є отримання першого робочого місця. Методологічні засади нашого дослідження – це якісно новий підхід, за якого вважаємо, що людина не завершила “перехід” на ринок праці до того часу, поки не отримає роботу, яка відповідає базовим критеріям стабільності та тривалості трудового договору. З іншого боку, як видно з попередніх розділів, не всі молоді люди в Україні досягли стабільної зайнятості, хоча їхня “кінцева мета” щодо місця на ринку праці досягнута. Можливо, підхід до формування категорій виключно під кутом параметрів стабільності, оцінюваних, так би мовити, «з боку», є занадто вузьким. З цієї причини, МОП радить звернути увагу на критерії задоволення роботою та врахувати їх у концепції переходу на ринок праці.

Таким чином, перехід на ринок праці визначається як переміщення молодої людини від кінця навчання (або першої економічної активності), або до першої стабільної роботи, або такої, що дає задоволення. Стабільність зайнятості визначається з точки зору юридичної гарантованості трудового договору (письмового чи усного) та терміну його дії (понад 12 місяців). Наявність трудового договору автоматично виключає самозайнятість, коли трудові відносини не трактуються як відносини найму. Протилежністю стабільній зайнятості є тимчасова зайнятість та наймана праця на термін менше 12 місяців. Задоволеність зайнятістю виступає суб’єктивним критерієм, заснованим на самооцінці зайнятої особи. Це означає, що респондент вважає свою зайнятість такою, що у даний момент відповідає її вимогам та меті зайнятості. На противагу, незадовільною є зайнятість, коли респондент не задоволений нею.

Виходячи зі змісту терміна “перехід на ринок праці”, стадії переходу класифікують таким чином:

Особи, які перейшли – молоді люди, що на теперішній час зайняті як:

- наймані працівники на стабільній роботі, незалежно від того, задоволені вони чи незадоволені роботою;
- наймані працівники на тимчасовій роботі, які задоволені своєю роботою;
- самозайняті, задоволені своєю роботою.

Особи, які знаходяться в процесі переходу – молоді люди:

- безробітні в широкому розумінні (згідно послаблених критеріїв);
- наймані працівники на тимчасовій роботі, які не задоволені нею;
- самозайняті, незадоволені своєю зайнятістю;
- економічно неактивна молодь, яка ніде не навчається, але має на меті шукати роботу пізніше.

Особи, перехід яких ще не розпочався, – молоді люди, які належать до одного зі статусів економічно неактивної молоді:

- ще навчаються;
- ніде не навчаються та не мають на меті шукати роботу пізніше.

Два аспекти цієї класифікації заслуговують на увагу. По-перше, тривалість переходу між протилежними полюсами економічної активності визначається за стандартною методологією концепції робочої сили¹⁴. Категорія “особи, які завершили перехід” включає в себе виключно ту молодь, що класифікується як зайнята. Інші зайняті входять до категорії “в процесі переходу” – це безробітні в суворому розумінні і та частина економічно неактивної молоді, яка не має роботи, але готова приступити до роботи, хоча й активно роботу не шукає¹⁵, а також ті неактивні, які ніде не навчаються, не шукають роботу, але мають на меті робити це пізніше. До категорії “особи, які ще не розпочали перехід” входять ті неактивні, які не віднесені до інших категорій.

По-друге, етапи переходу є науковою класифікацією, яку, поки не використовують як нормативну чи безальтернативну. Через включення молоді, яка задоволена самозайнятістю та тимчасовою зайнятістю, не можна говорити, що всі молоді люди в категорії “особи, які завершили перехід”, отримали максимально якісну зайнятість. Насправді, багато молодих самозайнятих, членів сім’ї, що працюють безоплатно, та навіть тих найманих працівників, чия зайнятість є неформальною, складають помітну частку нестабільно зайнятих. І все ж вони висловили задоволення своєю роботою, та, ймовірно, закінчили свій перехід у тому сенсі, що хочуть залишатися самозайнятими ще певну частину свого трудового життя.

Нарешті, важливо відзначити, що класифікація етапів переходу націлена на запровадження в дослідженнях ринку праці концепції потоку. Людина знаходиться в процесі переходу до того часу, поки вона не досягла стабільного становища на ринку праці; ті, хто закінчили перехід, отримав роботу, яку, ймовірно, будуть намагатися втримати, незалежно від того, хороша вона чи погана. Для формування нормативних уявлень державної політики краще орієнтуватися на показники якості роботи, наведені вище у розділі 4.1.4.

4.2 Етапи переходу за статтю, рівнем освіти, віком та місцем проживання

Табл. 19 ілюструє розподіл молоді в залежності від етапів переходу, статі, місця проживання вікових груп та здобутого рівня освіти. Більша частина молоді в Україні вже завершила свій перехід до стабільної та/або задовільної зайнятості – 42,6 %, ще не розпочали свій перехід 34,3 %, знаходяться у процесі переходу – 22,8 %. Очевидним є те, що молоді чоловіки мають більше шансів завершити перехід: їхня частка становить 47,9 %, а жінок, які завершили перехід – 37,1 %. Молоді жінки майже порівну розділені на таких, хто завершив перехід й тих, які ще не почали перехід (37,1 та 35,5 %, відповідно). Водночас серед молодих чоловіків тих, хто завершив перехід, більше.

¹⁴ Міжнародні керівні принципи для вимірювання статистичних даних про чисельність економічно активного населення, викладені на 13 Міжнародній конференції статистиків праці (МКСП) в 1982 році, забезпечують основу вивчення категорій зайнятих і безробітних, визнаних такими відповідно до економічних засад, викладених у системі національних розрахунків.

¹⁵ Як вже було сказано раніше, категорія “ безробітні за суворим визначенням” та категорія “неактивна молодь, яка не має роботи, але готова приступити до неї, хоча й активно не шукає” разом утворюють категорію “безробітні у широкому розумінні”.

Таблиця 19 Стадія переходу в залежності від статі, віку, місця проживання та здобутого рівня освіти, %

Показник	Перехід завершено	У процесі переходу	Перехід не розпочато	Разом
Разом	42,6	22,8	34,3	100,0
Стать				
Чоловіки	47,9	18,7	33,1	100,0
Жінки	37,1	27,0	35,5	100,0
Вікова група				
15–19	7,1	15,0	77,9	100,0
20–24	42,5	26,6	30,9	100,0
25–29	68,6	24,8	6,6	100,0
Місце проживання				
Міські поселення	44,9	20,5	34,3	100,0
Сільська місцевість	37,3	28,0	34,2	100,0
Освіта (тільки ті, хто закінчили освіту)				
Початкова та загальна середня	18,2	81,8	0,0	100,0
Професійно-технічна (на базі 9 класів)	58,5	39,1	2,4	100,0
Повна загальна середня	44,5	47,9	7,6	100,0
Професійно-технічна (на базі 11 класів)	66,6	30,7	2,7	100,0
Вища освіта	73,2	24,6	2,2	100,0
Післядипломна освіта	75,9	24,1	0,0	100,0

Примітка: розподіл молоді за стадіями переходу та за здобутими рівнями освіти не включає тих, хто наразі навчається, адже кінцевий рівень їхньої освіти ще не відомий. Вища освіта охоплює неповну вищу, базову вищу, повну вищу освіту та аспірантуру

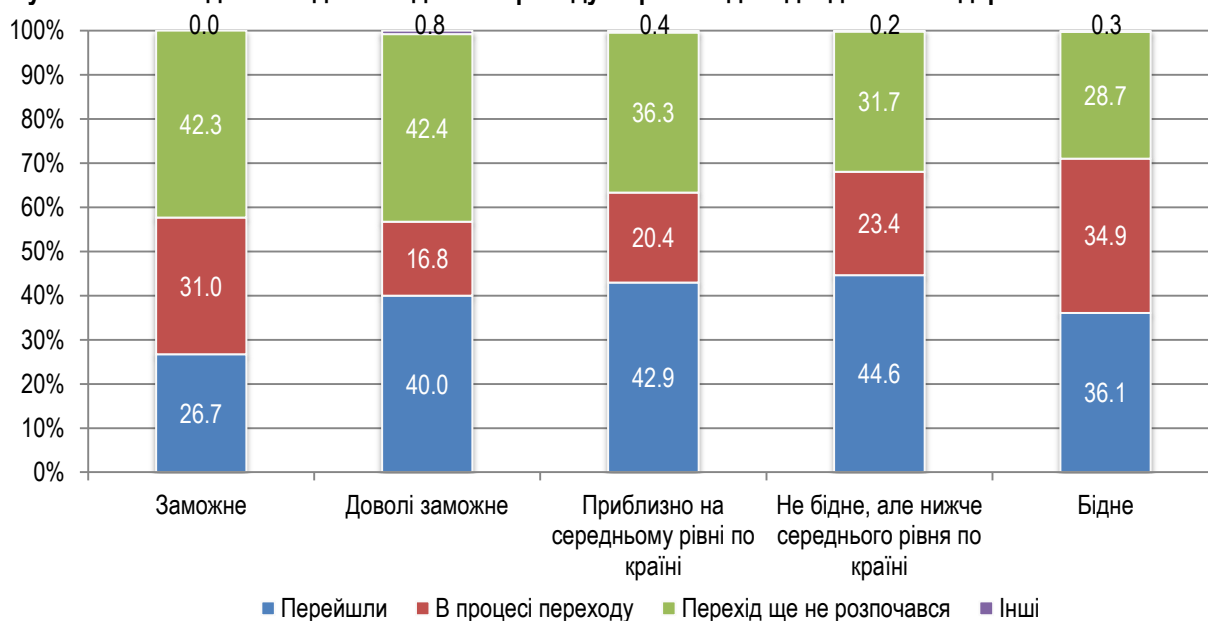
Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Відповідно до очікувань, вік молоді впливає на етап її переходу від навчання до стабільної роботи. Із віком зростає ймовірність того, що людина вже розпочала перехід. Серед наймолодшої групи (15–19 років), переважна більшість ще не розпочала перехід (77,9 %), адже у зв'язку з обов'язковістю середньої освіти для них триває навчання. Після того, як молодій людині виповнюється 25 років, він або вона переважно вже є активним(ою) на ринку праці, отже, переходить до категорії “перехід завершено” (68,6 %), або “в процесі переходу” (24,8 %).

Місце проживання молоді також впливає на поточний етап переходу. Молодь у містах має вищу ймовірність завершити перехід на ринок праці, ніж молодь у сільській місцевості (44,9 та 37,3 %, відповідно). Серед міської та сільської молоді спостерігаються приблизно однакові частки тих, хто ще не розпочав перехід. Натомість, у сільській місцевості частка молоді, яка ще не завершила перехід, є вищою.

Рівень освіти виявляється, мабуть, найвпливовішим чинником визначеності стадії переходу молоді на ринок праці. Молодь із вищим рівнем освіти має значно вищу ймовірність завершити перехід (73,2 %) у порівнянні із молоддю з початковою освітою (18,2 %). Хоча майже половина молодих людей з повною загальною середньою освітою завершила перехід (44,5 %), однак серед них більше тих, хто ще залишається в процесі переходу (47,9 %). Натомість, серед молоді із дипломом про вищу освіту тих, хто завершив перехід, утричі більше за тих, хто ще в процесі переходу. Молодь, яка закінчила професійно-технічну підготовку, також має непогані шанси щодо завершення переходу на ринок праці: за даними дослідження перехід здійснили дві третини (66,6 %) молоді, яка закінчила ПТНЗ на базі 11 класів, та 8,5 % молоді, яка закінчила ПТНЗ на базі 9 класів.

Рисунок 16 Розподіл молоді за стадіями переходу та рівнем доходів домогосподарств

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Рівень доходів домогосподарства є вагомим чинником впливу на шанси завершити перехід (дод. II табл. А.25). Спостерігається позитивна залежність між доходами домогосподарства та часткою молоді, яка ще не розпочала перехід, що пояснюється більшими фінансовими можливостями щодо підтримки економічно неактивної молоді у продовженні навчання чи відмови від зайнятості з інших – не навчальних причин – саме у заможних домогосподарств. Водночас, серед молоді з бідних та заможних домогосподарств не спостерігається значної різниці між частками тих, хто закінчив перехід (рис. 16). Найвищі частки тих, хто знаходиться у процесі переходу, спостерігаємо серед молоді з бідних та заможних домогосподарств. Якщо для першої групи респондентів повільний перехід може бути пояснений такими чинниками як обмежені можливості освіти та низька якість соціальних зв'язків, то для другої – невиправдано високими вимогами до робочого місця, а також можливостями заможної родини утримувати безробітного сина чи доньку протягом довшого періоду пошуку роботи.

4.2.1 Молодь, яка завершила перехід

Частка молоді, яка завершила перехід, є найбільшою і становить 42,6 %, від всієї молоді (табл. 16, дод. II табл. А.26). Чоловіки складають більшу частину молоді, яка завершила перехід (57,4 %) (дод. II табл. А.27), загалом це 47,9 % чоловіків та 37,1 % жінок.

Серед молоді, яка завершила перехід, більшість мали стабільну роботу (з них 67,8 %, задоволені нею та 17,9 % – незадоволені) (табл. 20). Незначну частину – 11,2 % складала самозайнята молодь, яка задоволена своєю зайнятістю, а решта, 3,1 % тимчасово зайняті, які задоволені своєю роботою. Звичайно, існують якісні відмінності серед молоді в різних суб-категоріях завершеного переходу. Серед дорослого населення самозайнятість й тимчасова робота вважаються найменш захищеними і найбільш ризикованими формами зайнятості. Цікаво, що молодь не поділяє подібне ставлення до цих форм зайнятості. Опитування свідчить, що 72,9 % тимчасово зайнятої та 74,9 % самозайнятої молоді висловили задоволення своїм положенням.

Таблиця 20 Молодь, яка завершила перехід за місцем проживання

Підкатегорії	Міські поселення	Сільська місцевість	Всього	Міські поселення	Сільська місцевість	Всього
	тис. осіб			%		
Молодь, яка має стабільну роботу та задоволена нею	2109	715	2824	68,8	64,9	67,8
Молодь, яка має стабільну роботу та незадоволена нею	531	214	745	17,3	19,4	17,9
Тимчасово зайняті та задоволені роботою	84	46	130	2,7	4,2	3,1
Самозайняті, які задоволені роботою	341	128	469	11,1	11,6	11,2
Разом	3064	1103	4167	100,0	100,0	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Тільки 26,5 % молоді, яка завершила перехід, проживає у сільській місцевості. У той самий час, розподіл її за підкатегоріями виявляється подібним до відповідного розподілу у містах (дод. II табл. А.28). Лише молоді, яка задоволена своєю тимчасовою зайнятістю, у сільській місцевості трохи більше (35,4 %), ніж інших категорій. На це впливає більша ймовірність знайти сприятливі умови для тимчасового працевлаштування у сільській місцевості, якими особа може бути задоволена. Про це свідчить те, що тимчасово зайняті у сільській місцевості не повідомляли про будь-яке відчуття незадоволеності від цього.

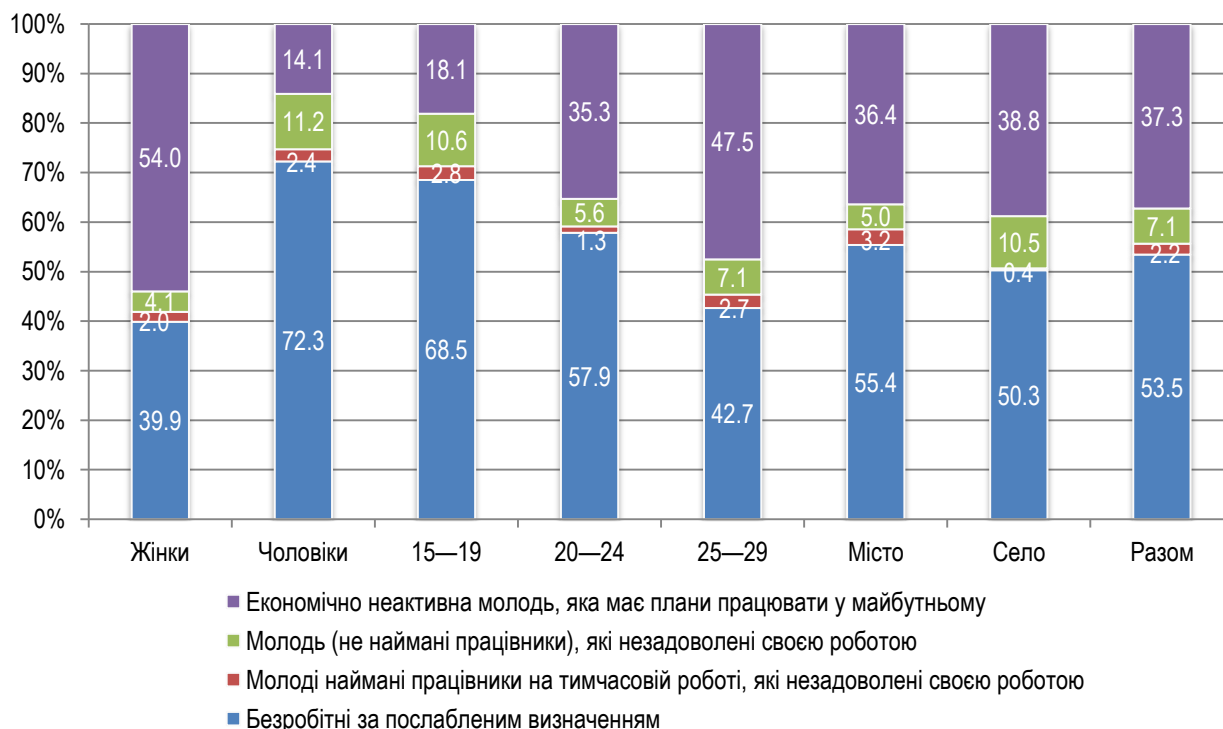
4.2.2 Молодь у процесі переходу

До категорії “у процесі переходу” належить молодь, яка є безробітною (у послабленому визначенні поняття), тимчасово зайнятою або самозайнятою, у випадку, якщо ними особа незадоволена, а також неактивною, якщо при цьому не навчається, але передбачає працювати у майбутньому. Більшість молоді даної категорії складають безробітні (53,5 %). Зафіксовано 37,3 % неактивної молоді, яка не навчається, але хоче працювати у майбутньому. Найменше молоді належить до підкатегорій тимчасово та самозайнятих, які незадоволені своєю роботою (9,3 %) (дод. II табл. А.26–А.28, рис. 17).

Молоді жінки в процесі переходу частіше, ніж чоловіки, є економічно неактивними (54,0 % проти 14,1 % відповідно). Молоді чоловіки, з іншого боку, мають набагато більше шансів потрапити до підкатегорії безробітних (в широкому розумінні) або незадоволених самозайнятих. Безробіття до того ж є більш імовірним для міської молоді, ніж для сільської, а також для молоді у віці 15–19 років порівняно із молоддю 25–29 років.

Молоді люди з початковим та середнім рівнями освіти з найбільшою ймовірністю потрапляють у категорію “в процесі переходу” (табл. 19 і дод. II табл. А.29). Найменша частка тих, хто ще не перейшов на ринок праці, спостерігається серед осіб із вищою освітою (24,6 %), що може свідчити про те, що вищий рівень освіти допомагає молодій особі уникнути даної стадії переходу від навчання до стабільної або задовільної зайнятості.

Рисунк 17 Розподіл молоді у процесі переходу, за статтю, віком та місцем проживання

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Для молоді, яка залишається у процесі переходу, та має більш високий рівень освіти (професійно-технічна на базі 11 класів, вища освіта та післядипломна освіта), ймовірність потрапити до складу економічно неактивних вище ніж до безробітних. Для молоді із початковою, середньою та професійно-технічною освітою на базі 9 класів, навпаки. Скоріше за все це пов'язано зі швидшим пошуком роботи молоддю, що має більш високу освіту, а також із більшою кількістю серед них жінок, які займаються сімейними справами (рис. 18 та дод. II табл. А.30). Це припущення знаходить підтвердження у гендерному складі даної категорії – вона на 84,1 % складається із жінок (дод. II табл. А.27).

Привертає увагу, що більшість осіб, які були зайняті тимчасово або самостійно та незадоволені своїм станом, належать переважно до більш освічених контингентів молоді (професійно-технічна на базі 11 класів, вища освіта та післядипломна освіта), ніж за рахунок молоді із початковою, середньою та професійно-технічною освітою на базі 9 класів. В першому випадку – щодо зайнятих тимчасово співвідношення складало відповідно 15,3 та 84,7 %, у випадку самозайнятих – відповідно 28,5 та 71,5 % (додаток А30).

В результаті дослідження безробіття в широкому розумінні було виявлено, що майже половина (44,6 %) назвали вищу освіту такою, яка була б найбільш корисною під час працевлаштування (нагадаємо, що 39,9 % безробітних мають повну вищу освіту). Ще 14,6 % безробітних вважають, що для працевлаштування було б корисно пройти учнівство або стажування у роботодавця, та 12,2 % – отримати професійно-технічну підготовку.

Молодим безробітним було поставлено питання стосовно того, на якому підприємстві вони хотіли б працювати. Виявилось, що третина (36,0 %) респондентів вказали, що бажають працювати на себе (власний бізнес) (дод. II табл. А.31). Це досить значна частка, враховуючи те, що питома вага самозайнятого населення в

Україні незначна (близько 7,0 %) ¹⁶. Ще 28,7% хотіли б працювати на велику приватну компанію та 20,8% – на державу або державне підприємство. Малоімовірним є те, що державний сектор зможе забезпечити роботою п'яту частину безробітної молоді. Однак, захищеність та стабільність роботи в державному секторі, зумовлюють те, що для значної кількості молоді саме він є найбажанішим роботодавцем.

Рисунок 18 Молодь, яка знаходиться у процесі переходу, за рівнем здобутої освіти

Примітка: Вища освіта включає неповну вищу, базову вищу, повну вищу освіту та аспірантуру.
Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Серед молоді, яка не завершила перехід, найменшою є частка самозайнятих – 7,1%. Взагалі, лише чверть (25,1%) самозайнятої молоді вважають незадовільними стан та умови власної праці, тим самим потрапивши в категорію переходу до ринку праці. Лише 9,9% самозайнятої молоді дуже не задоволені своєю роботою, тоді як 90,1% молодих осіб лише “скоріше не задоволені власною самозайнятістю”. Причини незадоволення, ймовірно, криються у проблемах зайнятості у неформальному секторі, масштабах підприємств та режиму робочого часу на них. Так, серед самозайнятих, незадоволених своєю діяльністю, 55,3% вказали, що працюють без реєстрації господарської діяльності, а ще 21,0% – не знають, чи зареєстроване підприємство, з яким вони співпрацюють як самозайняті.

Серед самозайнятих, що не задоволені своєю трудовою діяльністю, помітно більше осіб з неповною зайнятістю – 49,0% працювали менше 20 годин протягом останнього тижня. Для порівняння, менше 20 годин за останній тиждень працювало лише 34,8% молоді, яка задоволена самозайнятістю.

Серед молоді, яка знаходиться у процесі переходу, найменш чисельною групою (2,2%) є тимчасово зайняті та незадоволені роботою. У ній переважають жінки (53,2%), особи віком 25–29 років (51,7%) та мешканці міських поселень (92,3%) (дод. II табл. А.26–А.28).

¹⁶ ЕАН (2012), “Економічна активність населення України 2011”.

Абсолютну більшість даної підгрупи (92,3 %) становлять наймані працівники приватного сектору, тоді як наймані працівники або службовці бюджетних установ – лише 7,7 %. За видами діяльності незадоволена тимчасовою зайнятістю молодь працює, %: у сфері оптової та роздрібною торгівлі – 39,6, у будівництві – 13,0, на підприємствах інформації та телекомунікації – 12,9, у сфері професійної і науково-технічної діяльності – 12,5 (табл. 21).

Таблиця 21 Розподіл тимчасово зайнятої та незадоволеної роботою молоді за видами економічної діяльності, %

Вид діяльності	Частка, %
Будівництво	13,0
Оптова та роздрібно торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	39,6
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6,0
Інформація та телекомунікації	12,9
Фінансова та страхова діяльність	5,1
Професійна, наукова та технічна діяльність	12,5
Діяльність домашніх господарств	5,6
Не визначено	5,5
Разом	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Майже 24,2 % молодих людей даної підкатегорії незадоволені своєю роботою, оскільки вона не дає бажаної гарантії зайнятості, ще 23,0 % вважають, що їхня робота не відповідає критеріям гідності трудових відносин. Імовірно, що однією з ключових причин незадоволення молоді тимчасовою роботою є невідповідність відпрацьованого часу до законодавчо встановлених у країні норм (40 годин на тиждень). Так, 29,7 % молоді з даної підгрупи взагалі не працювали протягом минулого тижня, а ще 27,6 % – працювали до 30 годин. Вочевидь, ця ситуація впливає на рівень доходів, оскільки 34,4 % молодих людей вказали, що розмір отриманої ними в останній раз заробітної плати був меншим за 1150 гривень (мінімальна заробітна плата в Україні на час дослідження становила 1147 гривень), 34,2 % – до 3000 гривень, що нижче середньої заробітної платні у країні. У цій ситуації майже 71,0 % тимчасово зайнятої та незадоволеної своєю роботою молоді хоче змінити своє положення на ринку праці. Додатковими причинами вказаної орієнтації молоді є: тимчасовий характер власної зайнятості (34,9 %), бажання краще використовувати свою кваліфікацію і навички (21,4 %), прагнення кращих умов праці (19,6 %). Втім, лише 30,1 % респондентів намагались шукати іншу роботу, а 55,8 % шукали лише додаткову.

Досить значною підкатегорією молоді, що залишається у процесі переходу, є економічно неактивні особи, які не навчаються, але хочуть працювати в майбутньому (37,3 %). Переважна більшість із них (81,2 %) не бажала працювати на минулому тижні. Головним причинами відсутності бажання працювати 64,2 % респондентів назвали вагітність та догляд за дитиною, ще 18,8 % – сімейні обов'язки та роботу удома. Тож причини неактивності у більшості пов'язані зі специфічним періодом молоді родини – формуванням нової сім'ї, та переважно є характерними для жінок. На готовність до роботи значний вплив має сезонність, на що вказали 27,0 % чоловіків та 22,1 % мешканців сільських населених пунктів.

4.2.3 Молодь, яка ще не розпочала перехід

Молодь, яка ще не розпочала перехід – це особи, які досі навчаються, та економічно неактивні особи, які не мають намірів працювати у майбутньому. Табл. 22 містить розподіл молоді цієї категорії за статтю, віковими групами та місцем проживання. Молоді жінки переважають у підгрупі економічно неактивних осіб, які не мають наміру працювати у майбутньому (82,0 % із всієї чисельності). Серед тих, хто зараз навчається, розподіл за статтю є майже рівним. Із віком відбувається зменшення кількості тих, хто навчається, і навпаки, стає більше тих, хто є неактивним. Серед молоді із сільської місцевості та з міст, які не є обласними центрами, трохи вищими є частки економічно неактивної молоді, яка не прагне працювати у майбутньому (в порівнянні із молоддю з обласних центрів).

Таблиця 22 Розподіл молоді, яка ще не розпочала перехід, за статтю, віком та місцем проживання

Параметр	Економічно неактивні особи, які не мають наміру працювати у майбутньому, %	Молоді особи, які навчаються, %	% від загальної чисельності молоді відповідної групи
Стать			
Жінки	82,0	49,0	35,5
Чоловіки	18,0	51,0	33,1
Вікова група			
15–19	5,0	64,0	77,7
20–24	27,6	32,1	30,7
25–29	67,4	3,9	6,6
Місце проживання			
Обласний центр	23,3	35,1	35,1
Інше місто	42,6	34,9	32,9
Сільська місцевість	34,2	30,0	34,2

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

4.3 Траєкторії та тривалість переходу

Перехід молоді від навчання до ринку праці можна розглядати й через призму шляхів переходу, виявляючи стани, через які проходить молода людина перед тим, як досягти стабільної чи задовільної зайнятості. В Україні велика частина молоді, яка завершила свій перехід, зробила це з першого разу (46,5 %) (рис. 19). Це означає, що у них не було проміжних станів до отримання їх поточної зайнятості. Менше молоді перейшло з альтернативної позиції, %: 28,2 – з іншої категорії зайнятості; 13,0 – зі стану безробіття, 9,2 – з економічно неактивного стану, 2,2 – від незадовільної самозайнятості.

Рис. 19 дозволяє зробити висновок, що попередній досвід зайнятості здебільшого більшості не обов'язковий для завершення переходу: у 69,2 % випадків перехід завершено зі стану, не пов'язаного з економічною зайнятістю. У табл. 23 представлено додаткові показники шляхів переходу для створення детальнішої картини того, як молодь переходила до стабільної або задовільної зайнятості. За виключенням молоді, яка безпосередньо перейшла до стабільної або задовільної зайнятості, стадія переходу в середньому налічувала 1,7 проміжних станів (безробіття, зайнятість чи неактивність) та тривала в середньому 34,4 місяця. Це майже три роки. Для жінок перехід зайняв на один рік більше, ніж для чоловіків (41,1 місяці порівняно з 29,5 місяцями).

Рисунок 19 Перехід до стабільної та/або задовільної зайнятості (особи, які завершили перехід)

Примітка: на рисунку виключено категорію молодих людей, для яких не можливо визначити шлях переходу через відсутність відповідей щодо історії зайнятості. Дана категорія складає, на жаль близько 20 %. "Інша зайнятість" включає незадовільну тимчасову зайнятість та зайнятість у якості роботодавця.

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Типовий представник української молоді лише один раз був безробітним протягом переходу, і період безробіття тривав у середньому менше одного року (11,1 місяців). Період безробіття у молодих жінок був трохи довший, ніж у молодих чоловіків (11,8 місяці порівняно з 10,8 місяцями).

Таблиця 23 Характеристика шляхів переходу молоді, яка завершила свій перехід на ринок праці

Показник	Разом	Чоловіки	Жінки
Середня тривалість переходу, за винятком прямих (місяців)	11,8 місяців	10,2 місяців	14,0 місяців
Середня тривалість перехідного періоду, у тому числі прямих (місяців)	34,4 місяців	29,5 місяців	41,1 місяців
Середня тривалість переходу до стабільної зайнятості (місяців)	11,9 місяців	10,3 місяців	14,0 місяців
Середня тривалість переходу до задовільної самозайнятості або тимчасової зайнятості (місяців)	12,0 місяців	10,1 місяців	15,5 місяців
Середня кількість проміжних станів	1,7	1,7	1,7
Середня кількість періодів безробіття	1,2	1,2	1,1
Середня тривалість періоду безробіття (місяців)	11,1 місяців	10,8 місяців	11,8 місяців
Середня кількість періодів тимчасової зайнятості	*	*	*
Середня тривалість періодів тимчасової зайнятості (місяців)	*	*	*
Середня кількість періодів самозайнятості	1,1	1,1	*
Середня тривалість періодів самозайнятості (місяців)	26,4 місяців	25,0 місяців	*

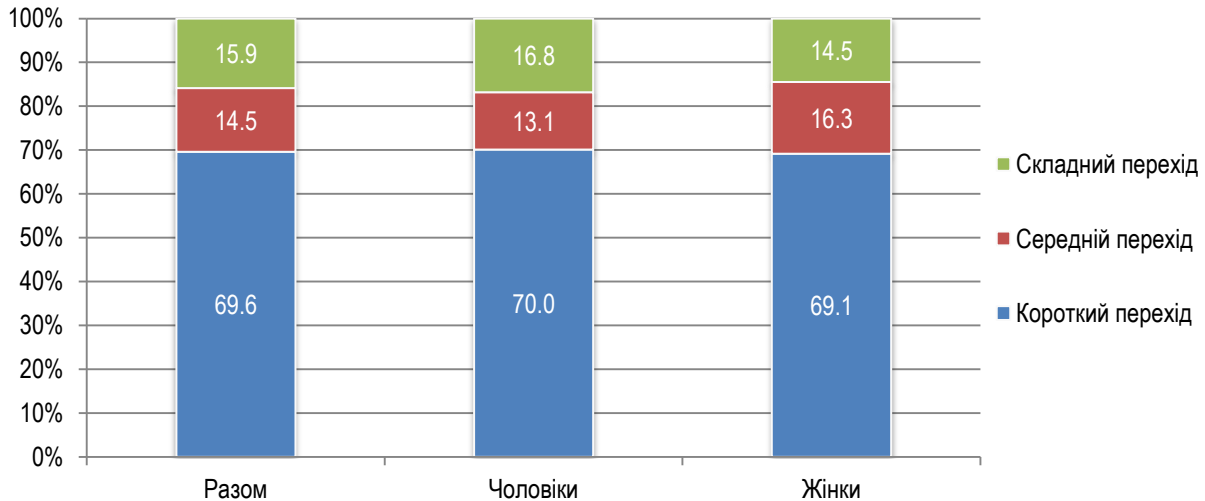
* Астериском показано незначну частку відповідей.

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Цілком імовірно, що окрім періоду безробіття, перехід до стабільної та/або задовільної зайнятості містив періоди тимчасової зайнятості або самозайнятості, адже загальне число проміжних станів у рамках переходу дорівнювало майже двом (1,7).

Крім показників тривалості переходу МОП було розроблено систему класифікації його складності¹⁷. В Україні через велику частку молоді, яка перейшла до стабільної та / або задовільної зайнятості одразу після виходу на ринок праці (прямий перехід), більшість переходів, класифікуються як “короткі” (69,6%). Середньої складності переходи здійснили 14,5% молоді, а складні – 15,9% (рис. 20). Особливої різниці між складністю переходу для представників різних статей не спостерігається.

Рисунок 20 Розподіл молоді, яка закінчила перехід, за складністю переходу та статтю

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

На жаль, молодь, яка ще здійснює перехід, ймовірно, буде залишатися в такому стані ще дуже довгий час. Дані дослідження свідчать, що молодь, яка не завершила перехід, вже витратила, в середньому, майже п'ять років (55,6 місяців) на спробу переходу до стабільної / задовільної зайнятості (тобто вони були або безробітними, тимчасово або самозайнятими та незадоволеними своєю зайнятістю, або економічно неактивними із планами працювати у майбутньому, або перебували у будь-якій комбінації із цих трьох категорій)¹⁸. Час, уже витрачений на перехід, в середньому

¹⁷ **Короткий перехід** класифікується як той, в якому до отримання поточної задовільної та / або стабільної роботи, молода людина: 1) здійснила прямий перехід; 2) перебувала у стані (станах) стабільної або задовільної зайнятості, без періодів безробіття або економічної неактивності; 3) перебувала у стані (станах) незадовільної тимчасової чи самозайнятості до одного року включно без періодів безробіття або економічної неактивності; 4) була безробітною до трьох місяців включно з / без періодів зайнятості чи економічної неактивності; 5) була економічно неактивною один рік або менше.

Середній перехід класифікується як такий, в якому до отримання поточної задовільної та / або стабільної роботи, молода людина: 1) перебувала у стані (станах) незадовільної тимчасової чи самозайнятості від одного до двох років без періодів безробіття або економічної неактивності; 2) була безробітною від трьох місяців до одного року з / без періодів зайнятості чи економічної неактивності; 3) була економічно неактивною довше одного року.

Складний перехід класифікується як такий, в якому до отримання поточної задовільної та / або стабільної роботи, молода людина: 1) перебувала у стані (станах) незадовільної тимчасової чи самозайнятості два і більше років без періодів безробіття або економічної неактивності; 2) була безробітною один і більше років з / без періодів зайнятості чи економічної неактивності.

¹⁸ Автори врахували вплив, який може мати вік респондента на інтерпретацію тривалості переходу для тих, хто ще не перейшов. “Старша” молодь (у віці 29 років), наприклад, може перебувати на ринку праці набагато більше років, ніж 15-річні. Цей вплив частково врівноважується часткою старшої молоді, які продовжує навчання, відкладаючи свій вихід на

для жінок є трохи більшим, ніж для чоловіків (56,3 та 54,5 місяці відповідно). Насправді, враховуючи час, протягом якого молодь перебуває у процесі переходу, можна зробити висновок, що багато з цих молодих людей навряд чи здобудуть стабільну або задовільну роботу до досягнення зрілого віку (30 років, як верхньої вікової межі у визначенні категорії “молодь”).

5. Висновки та рекомендації

5.1 Молодіжна політика в Україні: проблеми на ринку праці, стан політики та перспективні напрями її удосконалення

Молодь є однією з найбільш уразливих категорій населення на українському ринку праці. Перехід молоді від навчання до ринку праці передбачає проходження низки складних етапів: становлення особистості; пошук себе і свого місця в житті; отримання загальних знань у школі й інших навчальних закладах; набуття навичок соціальної комунікації та досвіду; перші спроби створення власної сім’ї тощо. На цьому тлі неефективність систем профорієнтації, освітньої та професійної підготовки, проблеми забезпечення продуктивної зайнятості для молоді призводять до невідповідності отриманих знань вимогам роботодавців, недостатньої якості та доступності робочих місць й підприємництва, обмежених можливостей проходження стажування на підприємствах, відсутності досвіду роботи й накопичення соціального капіталу.

У процесі проведення дослідження було визначено екзогенні та ендегенні чинники, що ускладнюють перехід молоді на ринок праці та збільшують його тривалість. Репрезентативність та достатня надійність отриманих даних, застосування визнаних методів та інструментів їх обробки дозволяють оцінити результати даного проекту з точки зору доступності та якості інформації щодо проблем молоді, визначити сильні та слабкі сторони державної політики включення молоді в економічні процеси та суспільне життя.

Отримані в ході реалізації проекту SWTS в Україні результати свідчать, що головною проблемою переходу від навчання до стабільної роботи є слабкість зв’язків між ринком праці та системою освіти. Це обумовлено недостатньою дієвістю та ефективністю відповідних інституцій, не до кінця послідовною та сфокусованою політикою держави, повільними темпами формування інноваційного освітнього середовища, обмеженими можливостями забезпечення ефективного соціального залучення молоді до соціально-економічних процесів у країні.

Згідно з результатами дослідження, що кореспондують з результатами статистичного спостереження з питань економічної активності населення України, рівень безробіття серед молоді є більш високим, ніж серед інших вікових груп. Викликає занепокоєння той факт, що, по-перше, найбільшою групою у складі безробітних є молодь віком 20–24 років, яка не змогла працевлаштуватися після завершення навчання. Крім того, тривожним є той факт, що один з чотирьох безробітних (28,3 %) шукає роботу довше, ніж один рік. Між тим, очевидно, що чим довшим є період безробіття, тим вища ймовірність, що потенційні роботодавці негативно поставляться до такого пошукувача.

ринку праці. Замість введення коефіцієнтів залежно від віку респондента, автори надали перевагу висвітленню середньої тривалості переходу без такого урівноваження. Однак користувачі можуть розглядати дані у розрізі за відповідними молодіжними когортами: 15–19, 20–24 і 25–29.

Проведене дослідження засвідчило, що помітна частка молоді покладається у вирішенні власних проблем на “третіх осіб”. На цьому тлі помітним видається той факт, що 4/5 молодих українських безробітних не зверталися по допомогу до Державної служби зайнятості, а також те, що кількість тих, хто прагне бути самозайнятим, серед молоді залишається доволі низькою.

Вставка 3. Встановлення зв'язку між результатами обстеження та розробкою політики

Міністерство соціальної політики України брало активну участь у розробці деяких питань анкети обстеження, а також співпрацювало з командою, яка проводила обстеження, щоб переконатися, що дані можна буде використати для вирішення проблем реалізації Закону України “Про зайнятість населення”. Зокрема, даний закон містить норму щодо права випускників вищих навчальних закладів або професійно-технічних навчальних закладів проходити стажування на підприємствах в рамках відповідної програми. Однак ця норма буде працювати лише в тому випадку, коли молоді люди готові використовувати ці можливості. Обстеження виявило, що лише 54,1 % молоді готові були взяти участь у неоплачуваному стажуванні. Для 42,9 % молоді, яка відповіла «ні», основною причиною було те, що вони розраховують на плату своєї праці (60,5 % респондентів, що відмовилися від стажування). Ще 20,9 % відповідної молоді не були зацікавлені в неоплачуваному стажуванні, тому що вони не вірять, що стажування сприятиме майбутній стабільній зайнятості. Можливо, уряд розгляне перспективи субсидування програм стажування.

Крім того, Міністерство хотіло отримати інформацію про те, чи дійсно молоді люди будуть готові реагувати на запроваджені у законі заходи, спрямовані на зменшення міграції з сільської місцевості до міст. Тому були додані питання для визначення того, які стимули потрібні для зменшення міграції молоді з рідних місць. На жаль, велика частина (43,8 %) молодих працівників заявили, що вони хотіли б переїхати в більші міста в пошуках роботи. Ще 17,6 % заявили, що вони хотіли б переїхати в іншу країну. Причинами цього є відсутність гідних робочих місць в сільській місцевості та малих містах (30,9 %), не достатня оплата праці (34,6 %), вища якість соціального середовища великих міст (43,3 %) і бажання приєднатися до друзів, які вже переїхали (9,2 %). Однак є сподівання, що в разі правильного стимулювання молодь буде бажати залишитися в сільській місцевості: 62,6 % молодих людей заявили, що залишатимуться в разі надання грошової допомоги, 14,6 % залишаться, якщо буде запроваджено часткове субсидування вартості житла та 6,5 % залишаться після запровадження інших стимулів. Тільки 16,3 % були налаштовані переїхати у будь-якому випадку, не зважаючи на стимулювання їх проживання у рідних поселеннях.

За запитом Міністерства також додано питання, адресоване студентам вищих навчальних закладів, для з'ясування причин, з яких вони не обрали професійно-технічне навчання. Питання було: “Ви вирішили здобувати вищу освіту замість освоєння робітничої професії. Якщо б хтось, кому Ви довіряєте, сказав Вам, що Ви б мали кращі шанси знайти стабільну роботу та отримувати більш високу заробітну плату в разі, якщо б обрали робітничу професію, то чи розглядали б Ви для себе таку можливість?” Отримані відповіді переважно негативні. Відповідні результати, згадані в розділі 3.3, свідчать про те, що держава має докласти багато зусиль, аби переконати молодь здобувати професійно-технічну освіту.

Результати опитування виявили, що молодь великого значення надає здобуттю вищої освіти. Встановлено, що молоді люди з вищим рівнем освіти мають менше шансів бути безробітними, однак більш високий рівень освіти не гарантує захищеної зайнятості, яка відповідає кваліфікації та очікуванням молодої людини. Надмірно освічені молоді працівники часто займають робочі місця недостатньо кваліфікаційного рівня (30,9 %). Це викликає занепокоєння, оскільки призводить до втрати віри у цінність системи освіти, обмежує можливості професійного зростання, знецінює кошти, витрачені на освіту, знижує статус самої вищої освіти та спокушає роботодавців до зловживання кваліфікацією молодих працівників.

У ході дослідження було виявлено, що значною залишається частка молодих людей, які не бажали навчатися у ПТНЗ, аргументуючи це більшим суспільним престижем статусу вищої освіти. Цікаво, що дані обстеження свідчать, що випускники професійно-технічних навчальних закладів мають можливість отримати вищу заробітну плату ніж випускники вищих. Проте молодь висуває ширші вимоги до робочого місця. Вона вважає, що на привабливі робочі місця ймовірніше працевлаштуватися, маючи вищу освіту. Таким чином, орієнтація молоді на отримання вищої освіти (безвідносно до вибору життєвих стратегій) виражає глибокі якісні диспропорції у розвитку системи освіти та ринку праці, відсутності прогнозування потреби економіки у робочій силі, безвідповідального ставлення роботодавців до використання трудового потенціалу.

Незадовільні навички пошуку роботи, відсутність трудового стажу та доволі часто завищені очікування випускників начальних закладів щодо умов найму та оплати праці молодь визначає як основні перешкоди для отримання гідної роботи. У процесі дослідження було виявлено, що молоді з менш заможних домогосподарств важче знайти стабільну та захищену зайнятість, для них звужені можливості для отримання вищої освіти. Водночас саме заможність домогосподарства, забезпечуючи можливості жити без роботи, стає чинником підвищення ймовірності економічної неактивності. Серйозною проблемою залишається низька соціальна захищеність молоді, пов'язана зі значними масштабами неформальної зайнятості у формальному і неформальному секторі економіки. Обстеження засвідчило незадоволеність значної частки молоді робочими місцями через їхню нестабільність. Достатньо загрозливою залишається ситуація з молодіжною зайнятістю на сільському ринку праці. Частка молоді, яка працює повний робочий тиждень, визначений законодавством у розмірі 40 годин, є значно меншою, ніж у інших вікових груп. В той же час частка молоді, яка працює більш ніж 40 годин на тиждень на порядок більша за відповідні значення серед усіх зайнятих в країні.

Серед важливих ознак гендерної нерівності варто виділити: чітку диференціацію ринку праці за секторами, професіями та поверненням до зайнятості після перерви, спричиненої сімейними обов'язками; помітний розрив у заробітній платі молодих чоловіків та жінок; нерівномірний розподіл оплачуваної та домашньої неоплачуваної роботи, що обумовлює вищий рівень економічної неактивності серед жінок. Існують також значні розриви в охопленні безробітних матеріальною допомогою по безробіттю та заходами активної політики на ринку праці через меншу схильність чоловіків до реєстрації у центрах зайнятості.

Попри всі окреслені виклики молодь налаштована достатньо оптимістично. Навіть більшість зневіреної молоді визнає, що неспроможність знайти роботи не вплинула на їхню самооцінку, тому вона достатньо позитивно ставиться до можливостей майбутнього працевлаштування. Це дає підстави вважати, формування більш сприятливих умов переходу молоді від навчання до роботи забезпечуватиме покращення їх положення на ринку праці.

Загалом, результати обстеження “Перехід від навчання до стабільної роботи” в Україні свідчать про наявність серйозних проблем щодо перспектив молоді на ринку праці. Для належної оцінки перспектив вирішення цих проблем необхідно чітко усвідомлювати відповідальність не тільки держави, а й домогосподарств та соціальних партнерів щодо сприяння успішному переходу молоді від навчання до зайнятості. Це стосується не тільки недостатньої ефективності політики держави, але й низької активності інших суб'єктів з її реалізації. Створення сприятливих умов для успішного здійснення заходів щодо сприяння зайнятості молодих людей вимагає двостороннього та тристороннього співробітництва. Держава, організації роботодавців та профспілки мають виконуючи свої функції узгоджувати спільні зусилля задля сприяння гідній праці молоді. Відповідно, оновлення державної молодіжної освітньої політики та політики зайнятості потребує потужної активізації усіх зацікавлених сил суспільства, які вважають гідною таку мету людського розвитку України як підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці, набуття нею якісної освіти, соціального та професійного досвіду, підвищення економічної та громадянської залученості у суспільне життя.

5.2 Нормативно-правова база молодіжної політики

Основну роль у реалізації державної молодіжної політики відіграють органи державної влади та відповідні інституції. Зокрема, головним органом реалізації державної молодіжної політики в Україні є Міністерство молоді та спорту України. Його основними завданнями є забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики та політики у сфері фізичної культури й спорту, координація діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, підтримка та розвиток волонтерської діяльності, забезпечення координації роботи молодіжних центрів праці.

Важливу роль у реалізації молодіжної політики в Україні також відіграє Міністерство соціальної політики. Хоча його діяльність спрямована на сприяння працевлаштуванню усіх громадян, одним із важливих інституційних напрямків роботи Міністерства є розвиток спеціальних програм щодо верств населення, які не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці та потребують соціального захисту. У підпорядкуванні Міністерства функціонують Державна служба зайнятості України та центри соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді, що координують роботу у сфері працевлаштування окремих категорій молоді, визначених законодавством про зайнятість населення.

Державна служба зайнятості відповідно до покладених на неї завдань та у межах своєї компетенції, сприяє молоді у виборі гідної роботи. Вона забезпечує виконання Закону України “Про зайнятість населення”, ухваленого 1 січня 2013 року, в якому визначені додаткові гарантії працевлаштування молоді. Зокрема, одним із важливих завдань Державної служби зайнятості є організація і забезпечення стажування студентів професійно-технічних та вищих навчальних закладів у роботодавців на умовах строкового трудового договору до шести місяців, оскільки відповідно до Закону України “Про зайнятість населення” цей період офіційно реєструється та свідчить про набуття певного досвіду роботи.

Міністерство молоді та спорту України і Міністерство соціальної політики України відповідно до Закону України “Про соціальну роботу з дітьми та молоддю” забезпечують функціонування центрів соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді, діяльність яких спрямована на вирішення проблем зайнятості окремих категорій молоді. Ці організації повинні забезпечити соціальне обслуговування сімей, дітей та молоді, причому, одним із важливих напрямів їхньої діяльності є інформування молоді з питань працевлаштування.

Серед законодавчих та нормативних актів у сфері освіти та працевлаштування молоді, що утворюють основи реалізації молодіжної політики в Україні, варто підкреслити значення Декларації “Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні” (від 15 грудня 1992 р.), яка визначає її ключову мету, завдання та механізми реалізації. Згідно з прийнятим у 1993 році Законом України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, було визначено ключові сфери здійснення молодіжної політики, компетенції органів виконавчої влади, що забезпечують їх реалізацію, фінансування та інше.

На сьогоднішній день у країні більшість зусиль щодо реалізації молодіжної політики координуються у межах “Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на період від 2009 до 2015 року”. Вона передбачає поетапне удосконалення системи правових та соціально-економічних умов ефективної соціалізації та самореалізації молоді, забезпечення всебічної підтримки та розвитку її громадської активності, реалізації інтелектуального, фізичного, творчого потенціалу молоді, розв'язання її проблем.

Ключовим механізмом координації молодіжної політики має бути актуалізована “Стратегія розвитку державної молодіжної політики до 2020 р.” Одним із найбільш перспективних інструментів її реалізації – активізація та забезпечення роботи молодіжних центрів праці. Згідно Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Типового положення про молодіжний центр праці” (зі змінами) від 24 січня 2001 р., вони утворюються регіональними органами влади та місцевого самоврядування при їх структурних підрозділах, що впроваджують державну молодіжну політику.

Молодіжні центри праці повинні сприяти зайнятості і працевлаштуванню молоді шляхом проведення профорієнтаційної роботи, розвитку молодіжних ініціатив, перепідготовки та підвищення кваліфікації, організації зайнятості молоді у позанавчальний час, залучення до підприємницької діяльності, сприяння створенню молодіжних підприємств шляхом надання юридичних та інших консультаційних послуг. Однак, попри функціонування в Україні 17 обласних, 12 міських, 4 районних молодіжних центрів праці, результати не можна вважати задовільними.

Однією з дієвих форм залучення молодіжними та громадськими організаціями молоді до зайнятості є добровільні молодіжні трудові загони, діяльність яких проходить у вільний час та орієнтована на сприяння розвитку особистісних, професійних й творчих здібностей. Протягом 2000–2012 рр. у їх діяльності брали участь понад 2 мільйони молодих осіб. В основному сферою застосування праці учасників молодіжних трудових загонів є сільське господарство, будівництво, сфера послуг.

У 2012 році Урядом була ухвалена “Програма сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року”, одним з пріоритетів якої є сприяння зайнятості та зменшення безробіття молоді. Ключовими завданнями у даній сфері є стимулювання зацікавленості молоді у працевлаштуванні у сільській місцевості; удосконалення методів профорієнтаційної роботи з молоддю, підвищення мотивації молоді до оволодіння робітничими професіями; розвиток системи забезпечення якості вищої та професійно-технічної освіти; стимулювання роботодавців до працевлаштування молоді на перше робоче місце відповідно до отриманої професії (спеціальності).

Незважаючи на доволі широкий спектр законодавчих ініціатив та нормативно-правових актів щодо забезпечення гідної праці молоді, ефективність реалізації заходів політики держави у сфері молодіжної зайнятості залишається недостатньо високою. Це пов'язано, передусім, з обмеженими фінансовими можливостями реалізації законів та цільових програм з боку держави, а також недостатньо активною участю соціальних партнерів у реалізації законодавчих ініціатив.

Зокрема, призупинення з наступного року дії прийнятого у 2004 році Закону України “Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю”, обумовлено нестачею бюджетних коштів на його виконання. Загалом, це свідчить про недостатню послідовність дій уряду у розробленні заходів молодіжної політики зайнятості, обґрунтуванні можливих наслідків та економічної доцільності прийняття законодавчих актів.

Поступово збільшується участь у реалізації молодіжної політики інституцій громадянського суспільства. Міністерством юстиції України в країні зареєстровано 232 та 19 всеукраїнських спілок молодіжних громадських організацій (станом на 2013 р.). У постанові Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається

фінансова підтримка” розроблено механізми підтримки проектів молодіжних організацій.

Важливим напрямом сучасної молодіжної політики в Україні є сприяння активному залученню молоді до суспільно-управлінських процесів. Однією із форм такого залучення є створення консультативно-дорадчих органів з питань молоді (зокрема, Молодіжної ради при Кабінеті Міністрів України), головними завданнями якої є забезпечення активної участі молоді у моніторингу управлінських рішень, оцінці молодіжних проблем, розробці проектів нормативно-правових актів, участі в прийнятті рішень щодо розв’язання цих проблем.

Невід’ємним елементом молодіжної політики є освіта. В Україні повна загальна середня освіта отримується протягом 11 років навчання у загальноосвітньому навчальному закладі, або протягом 9 класів загальноосвітньої школи та декількох років навчання (отримання середньої освіти) у професійно-технічних навчальних закладах. Крім того, у багатьох загальноосвітніх школах є можливість пройти професійно-технічні курси і отримати кваліфікацію “кваліфікований робітник”.

Особи, що отримали повну загальну середню освіту, мають право навчатися у вищих навчальних закладах. Після завершення вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації, випускники отримують освітньо-кваліфікаційний рівень “молодший спеціаліст”. У вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації – молоді має можливість отримати освітньо-кваліфікаційний рівень “бакалавр” (після 4 років навчання), “спеціаліст” (після 5 років) та “магістр” (після 6–6,5 років навчання)

У вищій освіті України впроваджено Болонську систему, і, відповідно, молоді має можливість здобувати освіту за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста та магістра не залежно від приналежності навчального закладу. Важливого значення у процесі становлення молоді на ринку праці набуватиме практика державного замовлення на підготовку кадрів, яка визначатиме пріоритетні для розвитку держави галузі знань.

Наразі у центрі уваги опинилася розбудова нової системи взаємодії роботодавців та закладів освіти. Здобуття незалежності та формування в Україні ринкової економіки призвели до ліквідації командно-адміністративних механізмів узгодження робочих місць з освітньою та професійною підготовкою робочої сили. Однак реформи показали, що головним дієвим каналом узгодження ринку освітніх послуг та ринку праці в Україні є активне співробітництво держави, роботодавців, закладів освіти та домогосподарств. Відповідно із цим, на сьогодні в Україні розпочато процеси створення національної системи кваліфікації.

Кабінетом Міністрів України ухвалено Постанову про “Національну рамку кваліфікацій”, продовжується робота над формуванням системи оцінювання якості кваліфікації та діяльності освітніх закладів, розробляються дескриптори професій та кваліфікацій, створюються галузеві професійні стандарти та узгоджуються з освітніми, тощо.

Таким чином, протягом років незалежності Україні сформовано достатньо структурований механізм реалізації молодіжної політики, який охоплює:

- розроблення нормативно-правової бази державної молодіжної політики;
- створення інституційного середовища для вирішення проблем молоді на усіх рівнях влади;
- розроблення та впровадження механізмів вирішення проблем працевлаштування молоді;

- створення соціальних служб для молоді; забезпечення діяльності громадських молодіжних об'єднань;
- формування та реалізація цільових комплексних молодіжних програм.
- фінансування державної молодіжної політики, а також залучення інших необхідних ресурсів підприємств та організацій, об'єднань громадян, зацікавлених у роботі з молоддю;
- сприяння функціонуванню спеціальних молодіжних фондів.

Однак, незважаючи на масштабність здійснених кроків у напрямі формування та реалізації дієвої молодіжної політики в Україні, у даній сфері накопичуються проблеми, які негативно впливають на розвиток і становлення молоді у процесі переходу від навчання до стабільної роботи.

5.3 Напрями удосконалення молодіжної політики в Україні

У процесі визначення напрямів удосконалення молодіжної політики в Україні доцільно враховувати викладені в Європейській Стратегії розвитку молоді “Інвестування та Розширення прав та можливостей” (An EU Strategy for Youth – Investing and Empowering, 2009) пріоритети і принципи вирішення проблем молоді на ринку праці. Зокрема, в якості таких було визначено необхідність створення більших можливостей для молоді в освіті та зайнятості; покращення доступу та участі молоді у суспільному житті; сприяння взаємній солідарності між суспільством та молоддю. Представники наукової та політичної спільноти в Україні згодні з тим, що вирішення цих актуальних завдань сприятиме отриманню навичок та підвищенню компетенції у процесі навчання, необхідних для зростання конкурентоспроможності молоді на ринку праці; забезпеченню гідної праці та її соціальної захищеності; формуванню активної життєвої позиції та участі у суспільному житті.

Виходячи з цього, удосконалення молодіжної політики в Україні в частині покращення процесу переходу від навчання до стабільної роботи має передбачати підвищення ефективності діяльності навчальних закладів на основі координації їхніх зусиль з роботодавцями для забезпечення стажування студентської та учнівської молоді, укладання договорів про працевлаштування випускників на перше робоче місце. Важливими напрямами забезпечення співробітництва роботодавців та навчальних закладів, визначеними у Стратегії розвитку державної молодіжної політики, має стати спільне формування навчальних програм, програм стажування та проходження навчальної практики, залучення роботодавців до планування навчального процесу.

Зниження трансакційних витрат на пошук робочого місця для молоді з відповідним рівнем освіти можна забезпечити за рахунок покращення профорієнтації, професійного консультування та налагодження сучасної інформаційної роботи із населенням. Суспільство має усвідомити не тільки стратегічний характер вибору освіти та отримання гідного першого робочого місця для повноцінного міжпоколінського відтворення, а й те, що надзвичайно важливо забезпечити виховання активної та відповідальної позиції молоді людини, її орієнтацію на зростання компетенції, базованих на ґрунтовних знаннях в обраній галузі знань, що забезпечить можливості саморозвитку та гнучкості людини на ринку праці.

З метою узгодження якісної складової процесу навчання та вимог ринку праці необхідно:

1. завершити розробку та затвердити цілісність ключових елементів національної системи кваліфікацій;
2. сформувані перманентні механізми стимулювання роботодавців щодо участі у розробленні професійних стандартів за всіма видами професійної діяльності;
3. запровадити постійний та незалежний моніторинг якості освіти та результатів працевлаштування молодих фахівців;
4. спростити механізм внесення змін до освітніх та навчальних програм з урахуванням поточних потреб економіки; забезпечити модернізацію механізму переходу від одного рівня освіти до іншого у рамках системи професійної підготовки кадрів;
5. удосконалити систему фінансування навчальних закладів, механізмів формування фонду оплати праці викладачів та навчально-виробничих фондів;
6. удосконалити методологію побудови середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці для формування державного замовлення на підготовку кадрів.

Молодь можна стимулювати до активного пошуку роботи за допомогою Молодіжних центрів праці, метою діяльності яких повинні стати допомога у набутті навичок працевлаштування, яка починається не тільки тоді, коли людина є безробітною, а й на стадії її зайнятості або навчання. Молодіжні центри мають перетворитися у центри стартапів, започаткування яких ініціюватимуть бізнес та навчальні установи. У молодіжних центрах можуть формуватися клуби професійних інтересів, діяльність яких спрямована на напрацювання навичок боротьби молодих працівників за власні трудові права.

Підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці можливе на основі організації стажування на підприємствах за професією (спеціальністю), за якою здобувається освіта, на умовах, визначених договором про стажування у вільний від навчання час. Метою такого стажування є набуття досвіду з виконання професійних завдань та обов'язків, удосконалення професійних знань, умінь та навичок, вивчення та засвоєння нових технологій, техніки, додаткових компетенцій. З метою унеможливлення безоплатного використання робочої сили молоді необхідно розробити та впровадити механізми захисту стажерів, що передбачають укладання договорів між роботодавцями та студентами.

Отримання досвіду роботи може бути забезпечено й на основі популяризації волонтерства. Заслугує на увагу досвід організації в Україні “Молодіжних трудових загонів”, що забезпечує можливість учнівській молоді отримати перший професійний досвід, спробувати себе у трудовій діяльності та визначитись з майбутньою професією.

Стимулювання роботодавців до працевлаштування молоді на гідне робоче місце передбачає можливість компенсації службою зайнятості фактичних витрат у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за відповідну особу за місяць. Ці виплати, відповідно до Закону України “Про зайнятість населення”, передбачено здійснювати за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. В якості стимулу роботодавцю працевлаштувати молоду людину на робоче місце виступає надання податкової пільги у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування строком не менше, ніж на два роки, з урахуванням окремої квоти на працевлаштування.

У сфері підтримки молодіжного підприємництва необхідна реалізація таких заходів:

- надання інформаційної підтримки молоді, що бажає відкрити власну справу, за допомогою проведення щорічних всеукраїнських конкурсів бізнес-планів; навчання молоді основам підприємництва на семінарах та тренінгах; надання методично-консультативної допомоги щодо організації власного бізнесу;
- стимулювання молоді до підприємництва шляхом надання додаткової державної допомоги на відкриття власної справи за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття; сприяння розвитку мікрофінансування та зручного надання бізнес-послуг;
- сприяння людському розвитку за допомогою державної підтримки талановитої та обдарованої молоді, надання їм матеріальної допомоги у вигляді одноразових премій або спеціалізованих стипендій; щорічних грантів на фінансування проектів науково-інноваційних розробок; пільг при зарахуванні до вищих навчальних закладів.

Налагодження моніторингу потреб економіки в робочій силі за професіями та структури випуску фахівців за галузями знань можливе на основі покращення інформаційного забезпечення ринку праці, розроблення комплексних прогнозів розвитку ринку праці у розрізі професій та видів економічної діяльності для формування державного замовлення на підготовку фахівців.

З метою мінімізації міжпоселенської диференціації зайнятості молоді доцільно передбачити надання державної підтримки молоді, залученої до роботи у сільській місцевості, яка полягає в наданні житла на строк його роботи та одноразової адресної допомоги у десятикратному розмірі мінімальної заробітної плати за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, банків аграрного розвитку, державних цільових програм.

Оскільки залишаються значними обсяги неформальної зайнятості молоді, сконцентрованої на мікропідприємствах та домашніх господарствах, важливо вжити заходів для посилення державного спостереження за реєстрацією підприємницької діяльності, робочих місць та працівників на робочих місцях

Також потребує уваги законодавче врегулювання питань соціального захисту молоді, зайнятої за нестандартними формами зайнятості, молоді зайнятої неповний робочий час, та молоді, що поєднує зайнятість і сімейні обов'язки.

З метою розширення можливостей залучення жінок до ринку праці необхідно:

1. сприяти дотриманню положень Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” щодо зайнятості, основоположних конвенцій МОП, ратифікованих Україною, а також права людей на захист від проявів дискримінації у сфері зайнятості населення, передбачених статтею 11 Закону “Про зайнятість населення”;
2. сприяти подоланню стереотипів щодо ролі жінок у суспільному житті та можливості застосування їхньої праці завдяки усуненню гендерної нерівності у професійній освіті та зайнятості, відкриття ширших можливостей нетрадиційної зайнятості для жінок; забезпечення гнучкої організації робочого часу для молодих жінок;

3. створити розгалужену систему догляду за дітьми; реформувати систему соціальної допомоги на виховання дітей та інших соціальних пільг молодим жінкам; сприяти розширенню мережі дошкільних навчальних закладів.

У сфері соціальної підтримки молоді доцільно:

- надавати молоді пільгові кредити або часткові компенсації для придбання житла молоддю за рахунок коштів Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву;
- пропагувати здоровий спосіб життя, створювати спеціалізовані молодіжні медичні центри з метою забезпечення медико-психологічної допомоги молоді з питань збереження здоров'я;
- створити можливості фізичного розвитку молоді шляхом надання безкоштовного вільного доступу до занять у спортивних дитячо-юнацьких школах та секціях.

У сфері забезпечення реалізації рівних прав молоді необхідно:

- надавати молоді можливість брати участь у політичному та соціальному житті суспільства, стимулювати до створення молодіжних громадських організацій, студентських рухів, молодіжних політичних партій тощо;
- забезпечити рівні можливості доступу до освіти, медицини та для задоволення інших соціальних та політичних потреб незалежно від місця проживання, матеріального стану, статі, здоров'я та віросповідань молоді.

Література

Elder, S.; Koné, K. 2014. *Labour market transitions of young women and men in sub-Saharan Africa*, Work4Youth Publication Series No. 9, February (Geneva, ILO).

International Conference of Labour Statisticians (ICLS). 2003. Guidelines concerning a statistical definition of informal employment, adopted by the 17th ICLS, 2003.

International Labour Organization (ILO). 2013. *Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at risk* (Geneva).

Quintini, G. 2011. “Over-qualified or under-skilled: A review of existing literature”, *OECD Employment and Migration Working Papers*, No. 121 (Paris).

Державна служба статистики України (ДСС). 2013. Статистичний щорічник України, 2012 (Київ). —; 2012. Статистичний щорічник України, 2011 (Київ).

Додаток І. Визначення статистики ринку праці

1. Терміни визначено відповідно до стандартів Міжнародної конференції статистиків праці:
 - a) **Зайняті** – усі особи 15 років або старше, які протягом тижня:
 - працювали за наймом за винагороду в грошовому чи натуральному вигляді або іншого доходу (у грошовій або натуральній формі) протягом не менше однієї години;
 - були тимчасово відсутні на роботі тобто формально мали робоче місце, власне підприємство(справу), але не працювали впродовж обстежуваного періоду через хворобу, відпустку, обстеження, відрядження, перерву чи скорочення діяльності фірми тощо), але зберігали відносини із підприємством (організацією тощо);
 - працювали безкоштовно на підприємстві, у власній справі, що належить будь-кому з членів домогосподарства.
 - b) **Безробітні** (жорстке визначення) – усі особи віком 15 років і старше, які протягом тижня :
 - не були зайнятими (відповідно до визначення зайнятості, наведеного вище);
 - активно шукають роботу або здійснюють конкретні дії для започаткування власного бізнесу;
 - були спроможні та бажали приступити до роботи протягом найближчих двох тижнів після обстеження.
 - c) Особи, які не потрапили до складу зайнятих чи безробітних, класифікуються як ті, що не належать до робочої сили, тобто є **економічно неактивними**.
2. Міжнародна класифікація статусів зайнятості (МКЗ) класифікує зайняте населення на основі типів трудових відносин, а саме:
 - a) **Працівники** (або наймані працівники) займають робочі місця, виділені для них іншими особами та визначені як “оплачувані посади чи обов’язки”. Способом фіксації відносин найму можуть бути явні (письмові чи усні) або неявні трудові договори, якими передбачено базову винагороду за працю, що безпосередньо не залежить від доходів одиниці господарювання, для якої ця праця здійснюється.
 - b) **Роботодавці** – працюють на власний рахунок з одним або кількома партнерами, самостійно визначають завдання діяльності, винагорода за яку прямо залежить від прибутку, отриманого від вироблених товарів чи наданих послуг, та наймають на постійній основі одного чи більше найманих працівників.
 - c) **Самостійні працівники** є тими, хто, працюючи за власний рахунок з одним або кількома партнерами, самостійно визначають завдання діяльності, її місце та характер, при цьому не використовують для виконання цих завдань найманих працівників на постійній основі.
 - d) **Неоплачувані працівники сімейних підприємств** – ті, хто за власним рішенням допомагають в господарській діяльності родичу без чітко окресленої та прямої винагороди.

3. Зайняті також класифікуються на підставі їх основної діяльності, відповідно до Міжнародної стандартної класифікації занять (ISCO–08).
4. **Домогосподарством** є кожна сім'я або інше об'єднання осіб, які вирішили жити разом та спільно використовувати свої доходи для задоволення основних життєвих потреб. Домогосподарство включає в себе членів, що присутні на місці, де домогосподарство проживає, а також осіб, які тимчасово відсутні, якщо їх відсутність не перевищує один рік. Людина, що живе окремо також кваліфікується як домогосподарство ("одиночне домогосподарство"), якщо вона не має відношення до іншої одиниці проживання. Одне домогосподарство може проживати в окремій або комунальній квартирі, але буде розглядатися як самостійна одиниця доти, поки його дохід не використовується спільно з іншими. Колективні господарства, наприклад, в'язниці, установи та їхні члени не вивчають у ході обстежень робочої сили.
5. **Звітним періодом**, до якого мають відношення питання щодо економічної діяльності, є тиждень до того тижня, коли проводиться інтерв'ю (для обстеження рік розподіляється на 52 тижні).
6. Терміни, використані в методології аналізу SWTS, які відрізняються від визначених міжнародними засадами статистики ринку праці:
 - a) **Безробіття в широкому розумінні**. Складаються із безробітних, визначених згідно послаблених критеріїв, а саме без застосування критерію активного пошуку роботи чи дій для відкриття власної справи. Такий безробітний не шукає роботу, але готовий приступити до неї, якщо вона з'явиться.
 - b) **Рівень неповного використання робочої сили** – сумарна кількості молоді, що має невизначено-нерегулярну зайнятість (час від часу, випадкову за формою), безробітних (згідно послабленого визначення), а також економічно неактивної молоді, яка не навчається та не готова приступити до роботи, у відсотках до кількості молоді взагалі.
 - c) **Стабільно зайняті** (регулярна як у сенсі постійності так і впорядкованості, зрозумілої усім сторонам трудових відносин) – наймані працівники, що працюють на підставі усного або письмового договору 12 місяців або більше, а також роботодавці. Термін дає можливість розкрити складність статусної картини різновидів контрактації трудових відносин в сфері зайнятості.
 - d) **Зайнятість, що задовольняє** – визначається на основі самооцінки зайнятої особи; розкриває міру відповідності фактичної траскторії зайнятості людини її потребам щодо неї на час дослідження.
 - e) **Тимчасова зайнятість** – наймані працівники, що працюють на підставі усного або письмового договору менше 12 місяців.

Додаток II. Додаткові статистичні таблиці

Таблиця А.1 Населення України у віці 15-70 років за статтю та місцем проживання, у 2004-2011 роках

Роки	Одиниці виміру	Разом	Жінки	Чоловіки	Міське населення	Сільське населення
2004	тис. осіб	35 825,3	18 929,0	16 896,4	24 878,1	10 947,2
	% до населення відповідної групи	75,5	74,2	77,1	78,0	70,4
2007	тис. осіб	35 634,3	18 886,3	16 748,0	24 914,5	10 719,8
	% до населення відповідної групи	76,7	75,5	78,1	79,0	71,7
2008	тис. осіб	35 368,5	18 730,6	16 637,9	24 767,5	10 601,0
	% до населення відповідної групи	76,6	75,2	78,1	78,8	71,7
2009	тис. осіб	34 973,3	18 514,5	16 458,8	24 520,7	10 452,6
	% до населення відповідної групи	76,1	74,7	77,7	78,3	71,4
2010	тис. осіб	34 627,1	18 306,2	16 321,0	24 297,2	10 329,9
	% до населення відповідної групи	75,6	74,2	77,3	77,7	71,2
2011	тис. осіб	34 322,4	18 118,2	16 204,2	24 083,5	10 239,0
	% до населення відповідної групи	75,3	73,8	77,0	77,2	71,0

Джерело: ЕАН, Державна служба статистики України

Таблиця А.2 Зайняте, безробітне та економічно неактивне населення України у віці 15-70 років за статтю та місцем проживання, у 2004-2011 роках, тис. осіб

Характеристики	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Зайняті	20295,7	20680,0	20730,4	20904,8	20972,3	20191,5	20561,3	20324,2
Жінки	10007,0	10075,5	10054,8	10139,9	10122,6	9974,3	10071,5	9881,3
Чоловіки	10288,7	10604,5	10675,6	10764,8	10849,8	10217,1	10489,8	10442,9
Міське населення	14158,5	14093,9	14182,1	14309,8	14416,8	13684,8	13834,4	13873,9
Сільське населення	6137,2	6586,1	6548,4	6595,0	6555,5	6506,7	6727,0	6450,3
Безробітні	1906,7	1600,8	1515,0	1417,6	1425,1	1958,8	1490,2	1732,7
Жінки	905,1	738,3	710,9	646,9	656,2	786,8	623,2	725,7
Чоловіки	1001,6	862,5	804,1	770,7	768,9	1172,0	867,1	1007,0
Міське населення	1346,0	1199,9	1113,5	1038,2	1027,5	1456,8	1249,5	1211,1
Сільське населення	560,7	400,9	401,5	379,4	397,7	502,1	240,7	521,6
Економічно неактивне населення	13622,9	13559,7	13542,1	13312,0	12971,1	12823,0	125755	12265,6
Жінки	8016,9	8147,5	8198,5	8099,4	7951,8	7753,3	7611,4	7511,2
Чоловіки	5606,0	5412,3	5343,6	5212,5	5019,2	5069,7	4964,1	4754,4
Міське населення	9373,6	9651,8	9674,9	9566,6	9323,3	9379,1	9213,4	8998,5
Сільське населення	4249,4	3908,0	3867,2	3745,4	3647,8	3443,9	3362,1	3267,1

Джерело: ЕАН, Державна служба статистики України

Таблиця А.3 Рівень освіти населення України у віці 15-70 років за статтю та місцем проживання у 2011 р.

Характеристики	Разом, тис. осіб	%					
		початкова загальна або не мають освіти	базова загальна середня	повна загальна середня	неповна вища	базова вища	повна вища
Населення у віці 15-70 років	34 322,4	1,4	10,7	46,4	18,3	1,3	21,9
Жінки	18 118,2	1,4	10,4	41,5	21,9	1,4	23,3
Чоловіки	16 204,2	1,4	10,9	51,9	14,3	1,2	20,3
Міське населення	24 083,5	1,0	7,4	42,3	20,6	1,4	27,3
Сільське населення	10 239,0	2,3	18,3	56,1	12,9	1,1	9,2
Зайняті	20 324,2	0,3	6,4	44,8	20,4	0,9	27,1
Жінки	9 881,3	0,4	6,0	37,5	25,1	1,0	30,0
Чоловіки	10 442,9	0,3	6,8	51,7	16,0	0,8	24,4
Міське населення	13 873,9	0,1	3,1	38,7	22,8	0,9	34,4
Сільське населення	6 450,3	0,8	13,6	57,9	15,3	1,0	11,4
Безробітні	1 732,7	0,0	5,6	50,7	18,3	2,7	22,7
Жінки	725,7	0,0	4,3	42,4	24,1	3,2	26,0
Чоловіки	1 007,0	0,0	6,4	56,7	14,1	2,3	20,4
Міське населення	1 211,1	0,0	3,5	44,2	20,7	2,8	28,8
Сільське населення	521,6	0,0	10,4	65,9	12,6	2,3	8,7
Економічно неактивні	12 265,6	3,4	18,4	48,6	14,8	1,8	13,1
Жінки	7 511,2	2,9	16,8	46,8	17,5	1,8	14,3
Чоловіки	4 754,4	4,1	21,0	51,4	10,6	1,8	11,2
Міське населення	8 998,5	2,5	14,6	47,6	17,2	2,0	16,0
Сільське населення	3 267,1	5,6	28,9	51,1	8,3	1,0	5,0

Джерело: ЕАН, Державна служба статистики України

Таблиця А.4 Зайнятість населення України у віці 15-70 років за видами економічної діяльності у 2008 та 2011 роках.

Види економічної діяльності	2008				2011			
	Разом	Жінки, тис. осіб	Чоловік и, тис. осіб	% відсоткі в до відповід ної групи	Разом	Жінки, тис. осіб	Чоловік и, тис. осіб	% відсоткі в до відповід ної групи
Разом	20972,3	10122,6	10849,8	100,0	20324,2	9881,3	10442,9	100,0
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство. Рибальство, рибництво	4144,3	1968,1	2176,2	19,8	4117,6	1945,3	2172,3	20,3
Промисловість	4441,6	1614,8	2826,8	21,2	3882,0	1371,4	2510,6	19,1
Будівництво	1555,8	196,8	1359,1	7,4	1311,9	134,4	1177,6	6,5
Торівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	3319,5	1880,0	1439,5	15,8	3404,3	1913,2	1491,1	16,7
Діяльність готелів та ресторанів	357,0	260,2	96,8	1,7	354,2	255,0	99,2	1,7

Діяльність транспорту та зв'язку	1395,0	410,2	984,8	6,7	1390,7	409,9	980,8	6,8
Фінансова діяльність	327,6	226,8	100,9	1,6	347,1	213,4	133,6	1,7
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	626,9	296,3	330,5	3,0	729,5	304,5	425,0	3,6
Державне управління	1046,0	490,0	556,0	5,0	1065,8	503,3	562,5	5,2
Освіта	1639,7	1275,0	364,6	7,8	1666,4	1312,9	353,4	8,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1282,9	1029,8	253,1	6,1	1362,9	1099,7	263,2	6,7
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	631,4	391,9	239,5	3,0	605,9	393,7	212,2	3,0
Інші	204,7	82,7	122,0	1,0	85,9	24,4	61,5	0,4

Джерело: ЕАН, Державна служба статистики України

Таблиця А.5 Зайняте населення у віці 15-70 років за професіями, статтю та місцем проживання, 2011 р.

Професії	Разом, тис. осіб		Жінки, %		Чоловіки, %	
	Міське населення	Сільське населення	Міське населення	Сільське населення	Міське населення	Сільське населення
Разом	13873,9	6450,3	48,6	48,6	51,4	51,4
законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	1400,6	209,6	39,6	43,8	60,4	56,2
професіонали	2547,8	406,4	61,6	70,7	38,4	29,3
фахівці	1806,1	462,7	64,2	68,9	35,8	31,1
технічні службовці	519,8	116,6	84,7	86,5	15,3	13,5
працівники сфери торгівлі та послуг	2402,7	655,9	67,4	67,7	32,6	32,3
кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	58,1	142,2	45,8	42,9	54,2	57,1
кваліфіковані робітники з інструментом	1935,6	457,1	13,6	13,1	86,4	86,9
робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	1697,9	666,1	22,9	9,2	77,1	90,8
найпростіші професії	1505,3	3333,6	48,3	51,2	51,7	48,8

Джерело: ЕАН, Державна служба статистики України

Таблиця А.6 Розподіл молоді в залежності від типу населеного пункту, в якому вони проживають та віку

Тип населеного пункту		Вікова група			Разом
		15-19	20-24	25-29	
Обласний центр	Осіб	834084	1161747	1292171	3288002
	%	31,8	33,4	35,2	33,6
Інше місто	Осіб	889608	1229711	1409687	3529006
	%	33,9	35,4	38,4	36,1
Село	Осіб	901711	1085549	967461	2954721
	%	34,3	31,2	26,4	30,2
Разом	Осіб	2607133	3477007	3669319	9771729

% 100,0% 100,0 100,0 100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.7 Розподіл молоді за типом помешкання, де мешкає родина, статтю віком та типом населеного пункту

Тип помешкань		Вікова група			Разом	Стать	
		15-19	20-24	25-29		Жіноча	Чоловіча
Проживають у власному будинку	Осіб	1317652	1655970	1650852	4624474	2230529	2393945
	%	50,5	48,1	45,3	47,7	47,0	48,3
Проживають у власній квартирі	Осіб	1174729	1489149	1618399	4282277	2134599	2147677
	%	45,1	43,3	44,4	44,2	45,0	43,4
Проживають в орендованій квартирі	Осіб	68677	223339	306219	598235	293216	305018
	%	2,6	6,5	8,4	6,2	6,2	6,2
Проживають у гуртожитку	Осіб	46075	35760	32665	114500	49955	64545
	%	1,8	1,0	0,9	1,2	1,1	1,3
Інше	Осіб	0	37808	36055	73863	33104	40759
	%	0,0	1,1	1,0	0,8	0,7	0,8
Разом	Осіб	2607133	3442026	3644190	9693349	4741403	4951944
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Тип населеного пункту

Тип помешкань		Обласний центр	Інше місто від 100 до 999 тис. осіб	Інше місто від 50 до 99 тис. осіб	Інше місто від 20 до 49 тис. осіб	Інше місто менше 20 тис. осіб	Селище міського типу	Село
			тис. осіб	тис. осіб	тис. осіб	тис. осіб	тис. осіб	тис. осіб
Проживають у власному будинку	Осіб	700968	136304	245065	231632	233425	494255	2582826
	%	21,4	16,3	35,5	41,4	41,2	58,7	88,4
Проживають у власній квартирі	Осіб	2163994	630557	379558	277026	262559	286066	282516
	%	66,1	75,3	55,0	49,5	46,3	34,0	9,7
Проживають в орендованій квартирі	Осіб	295279	51616	61839	50647	44832	47143	46876
	%	9,0	6,2	9,0	9,1	7,9	5,6	1,6
Проживають у гуртожитку	Осіб	68391	15901	3754	0	17652	1895	6908
	%	2,1	1,9	0,5	0,0	3,1	0,2	0,2
Інше	Осіб	46929	2889	0	0	8501	12109	3435
	%	1,4	0,3	0,0	0,0	1,5	1,4	0,1
Разом	Осіб	3275561	837267	690216	559305	566969	841468	2922561
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.8 Розподіл молоді за статтю, типом поселення та віком створення сім'ї

Тип населеного пункту	Стать	Вік створення першої сім'ї						Разом	
		15-19		20-24		25-29		осіб	%
		осіб	%	осіб	%	осіб	%		
Обласний центр	Жіноча	121048	21,0	375109	65,2	79115	13,8	575272	100,0
	Чоловіча	29557	6,9	283573	66,0	116411	27,1	429541	100,0
	Разом	150605	15,0	658682	65,6	195526	19,5	1004813	100,0
Інше місто	Жіноча	197661	26,6	494321	66,6	50310	6,8	742292	100,0
	Чоловіча	22566	4,4	363391	71,2	124425	24,4	510382	100,0
	Разом	220227	1,6	857712	68,5	174735	13,9	1252674	100,0
Село	Жіноча	220679	38,5	324851	56,6	28080	4,9	573610	100,0
	Чоловіча	20793	5,7	253517	69,2	92057	25,1	366367	100,0

Разом	241472	25,7	578368	61,5	120137	12,8	939977	100,0
-------	--------	------	--------	------	--------	------	--------	-------

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.9 Розподіл молоді за наявністю проблем із здоров'ям, статтю, віком та типом поселення

Характеристики		Не мають жодних проблем із здоров'ям		Мають певні проблеми із здоров'ям		Мають проблеми із здоров'ям, які не дозволяють працювати		Разом	
		Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
Стать	Жіноча	2708465	56,6	2060710	43,1	13994	0,3	4783169	100,0
	Чоловіча	3273445	65,6	1694364	34,0	20752	0,4	4988561	100,0
Вік	15-19	1663433	63,4	956487	36,4	5483	0,2	2625403	100,0
	20-24	2159038	62,1	1314320	37,8	3650	0,1	3477008	100,0
	25-29	2159439	58,9	1484267	40,5	25613	0,7	3669319	100,0
Тип поселення	Обласний центр	2064923	62,8	1210621	36,8	12458	0,4	3288002	100,0
	Інше місто	2156434	61,1	1361016	38,6	11556	0,3	3529006	100,0
	Село	1760552	59,6	1183436	40,1	10732	0,4	2954720	100,0
Разом		5981909	61,2	3755073	38,4	34746	0,4	9771728	100,0

Примітка: ті, хто «не мають жодних проблем із здоров'ям» зазначили, що не мають проблем із здоров'ям за всіма 14 категоріями захворювань; ті, хто «має певні проблеми із здоров'ям», зазначили що мають хоча б один вид захворювань, однак це не заважає їм працювати; ті, хто «має проблеми із здоров'ям, які не дозволяють працювати», зазначили хоча б один вид захворювань, що не дозволяє їм працювати.

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.10 Розподіл молоді в залежності від фінансового стану домогосподарства, в якому вони проживають, віком, статтю та типом поселення

Стан домогосподарства		Вікова група			Стать		Тип поселення		
		15-19	20-24	25-29	Жіноча	Чоловіча	Обласний центр	Інше місто	Село
Заможне	Осіб	20727	25117	40554	52032	34366	16018	27947	42434
	%	0,8	0,7	1,1	1,1	0,7	0,5	0,8	1,4
Доволі заможне	Осіб	120463	161359	158364	196552	243635	210661	125077	104449
	%	4,6	4,7	4,3	4,1	4,9	6,5	3,6	3,6
Приблизно на середньому рівні по країні	Осіб	1213036	1590781	1644114	2125212	2322720	1630879	1635011	1182042
	%	46,6	46,1	45,0	44,6	47,0	50,0	46,6	40,3
Не бідне, але нижче середнього рівня по країні	Осіб	1045616	1430201	1490124	2004146	1961796	1248439	1408865	1308638
	%	40,2	41,4	40,8	42,1	39,7	38,2	40,2	44,6
Бідне	Осіб	201011	246929	318226	382415	383751	158575	309249	298343
	%	7,7	7,1	8,7	8,0	7,8	4,9	8,8	10,2
Разом	Осіб	2600853	3454387	3651382	4760357	4946268	3264572	3506149	2935906
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.11 Розподіл молоді в залежності від основних ресурсів матеріального забезпечення (можливе обрання декількох варіантів відповіді) за віком, статтю та місцем проживання

Ресурси матеріального забезпечення		Вікова група			Стать		Тип поселення		
		15-19	20-24	25-29	Жіноча	Чоловіча	Обласний центр	Інше місто	Село
Заробітна плата та/або підприємницький дохід	Осіб	281289	1636485	2678863	2040449	2556187	1598294	1822302	1176041
	%	10,7	47,1	73,0	42,7	51,2	48,6	51,6	39,8

Стипендія	Осіб	641369	677910	36466	604822	750923	548739	438316	368690
	%	24,4	19,5	1,0	12,6	15,1	16,7	12,4	12,5
Допомога батьків, дружини/ чоловіка, родичів	Осіб	2039793	1672614	1338899	2794924	2256383	1619827	1757622	1673858
	%	77,7	48,1	36,5	58,4	45,2	49,3	49,8	56,7
Доходи від власності, банківських рахунків, цінних паперів	Осіб	14206	21543	45718	48510	32957	39434	24928	17104
	%	0,5	0,6	1,2	1,0	0,7	1,2	0,7	0,6
Випадкові доходи	Осіб	196536	472965	474030	391524	752006	358703	433005	351822
	%	7,5	13,6	12,9	8,2	15,1	10,9	12,3	11,9
Соціальні виплати держави	Осіб	140714	443159	701922	902330	383465	383641	479596	422559
	%	5,4	12,7	19,1	18,9	7,7	11,7	13,6	14,3
Інше	Осіб	4929	7774	0	10112	2591	7138	2448	3117
	%	0,2	0,2	0,0	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013

Таблиця А.12 Розподіл молоді за рівнем завершеної освіти та статусом економічної активності

Рівні завершеної освіти	Статус економічної активності			Разом	
	Зайняті	Безробітні	Неактивні		
Початкова та базова середня	Осіб	16804	35156	40452	92412
	%	0,4	5,4	3,6	1,7
Повна загальна середня	Осіб	351951	135041	278055	765047
	%	9,2	20,8	24,5	13,7
Професійно-технічна освіта (на базі 9-ти класів)	Осіб	242199	62508	75562	380269
	%	6,4	9,6	6,7	6,8
Професійно-технічна освіта (на базі 11-ти класів)	Осіб	817586	143043	224999	1185628
	%	21,5	22,1	19,8	21,2
Вища освіта	Осіб	2323838	266813	511357	3102008
	%	61,0	41,1	45,1	55,5
Післядипломна освіта	Осіб	56460	5961	3450	65871
	%	1,5	0,9	0,3	1,2
Разом	Осіб	3808838	648523	1133875	5591235
	%	100	100	100	100

Примітка: Вища освіта включає в себе: незакінчену вищу освіту, базову вищу освіту, повну вищу освіту та аспірантуру (докторантуру).
Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.13 Розподіл молоді, яка припинила навчання до отримання документу про освіту за статтю та причинами припинення освіти

Стать	Причини						Разом	
	Не склав/ла іспити	Не зацікавлений(а) в освіті/навчанні	Хотів/ла почати працювати	Створення власної сім'ї/укладання шлюбу	З економічних причин	Інше		
Жіноча	Осіб	6195	8771	15319	33134	31511	10885	105815
	%	5,9	8,3	14,5	31,3	29,8	10,3	100,0
Чоловіча	Осіб	17413	27561	35432	3951	25604	7764	117725
	%	14,8	23,4	30,1	3,4	21,7	6,6	100,0
Разом	Осіб	23608	36332	50751	37085	57115	18649	223540
	%	10,6	16,3	22,7	16,6	25,6	8,3	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.14 Розподіл зайнятої молоді за видом економічної діяльності, статтю, віком та типом поселення

Види економічної діяльності		Разом	Стать		Вікова група			Тип поселення		
			Жіноча	Чоловіча	15-19	20-24	25-29	Обласний центр	Інше місто	Село
Сільське господарство, лісництво та рибальство	Осіб	237409	77385	160024	62193	78775	96441	12010	70719	154680
	%	5,4	4,2	6,4	26,0	5,1	3,7	0,8	4,2	13,0
Промисловість	Осіб	662987	184494	478493	14191	216208	432588	226146	299868	136973
	%	15,2	9,9	19,0	5,9	14,1	16,6	15,1	17,8	11,5
Будівництво	Осіб	345673	18454	327219	19186	110312	216175	120067	136831	88775
	%	7,9	1,0	13,0	8,0	7,2	8,3	8,0	8,1	7,4
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автомобілів та мотоциклів	Осіб	824919	398502	426417	36445	317745	470730	302849	346802	175268
	%	18,9	21,5	16,9	15,2	20,7	18,1	20,3	20,6	14,7
Інфраструктурні послуги	Осіб	569865	181251	388614	28355	217494	324016	207545	222778	139543
	%	13,0	9,8	15,4	11,9	14,2	12,5	13,9	13,2	11,7
Фінансова діяльність та страхування	Осіб	125934	63173	62761	7046	45693	73194	52599	47445	25889
	%	2,9	3,4	2,5	2,9	3,0	2,8	3,5	2,8	2,2
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	Осіб	334766	151438	183328	13573	120226	200967	165125	96230	73411
	%	7,7	8,2	7,3	5,7	7,8	7,7	11,1	5,7	6,2
Державне управління та оборона; обов'язкове соціальне страхування	Осіб	207989	78331	129658	4384	87021	116584	47943	100924	59122
	%	4,8	4,2	5,2	1,8	5,7	4,5	3,2	6,0	5,0
Освіта	Осіб	364991	289059	75932	7605	114754	242631	132108	121054	111828
	%	8,3	15,6	3,0	3,2	7,5	9,3	8,8	7,2	9,4
Діяльність у сфері охорони здоров'я та соціальних послуг	Осіб	232187	190706	41481	18438	70211	143538	74862	103453	53872
	%	5,3	10,3	1,6	7,7	4,6	5,5	5,0	6,1	4,5
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	Осіб	183049	127034	56015	7022	64069	111958	81222	62425	39402
	%	4,2	6,8	2,2	2,9	4,2	4,3	5,4	3,7	3,3
Діяльність домашніх домогосподарств в якості роботодавців	Осіб	10242	7560	2682	0	2065	8176	4747	5494	0
	%	0,2	0,4	0,1	0,0	0,1	0,3	0,3	0,3	0,0
Немає відповіді	Осіб	271903	87553	184350	20634	89483	161786	66711	70439	134752
	%	6,2	4,7	7,3	8,6	5,8	6,2	4,5	4,2	11,3
Разом	Осіб	4371914	1854940	2516974	239072	1534056	2598784	1493934	1684462	1193515
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Примітка: «Промисловість» включає добувну промисловість, переробну промисловість, виробництво та розподілення електроенергії, газу та води; «Інфраструктурні послуги» включає в себе діяльність готелів та ресторанів, діяльність транспорту та зв'язку
Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.15 Розподіл молоді за професійними групами (ISCO-08), статтю, віком та типом поселення (%)

Професії	Разом	Стать		Вікова група			Тип поселення			
		Жіноча	Чоловіча	15-19	20-24	25-29	Обласний центр	Інше місто	Село	
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	Осіб	353631	152264	201367	4804	108671	240156	149662	133385	70584
	%	8,3	8,4	8,2	2,1	7,2	9,4	10,2	8,1	6,1
Професіонали	Осіб	1011559	650580	360979	30289	319557	661713	421884	351972	237702
	%	23,7	35,9	14,7	13,1	21,3	26,0	28,7	21,3	20,6
Фахівці	Осіб	360104	156041	204063	22720	111817	225567	134897	147807	77401
	%	8,4	8,6	8,3	9,9	7,5	8,9	9,2	8,9	6,7
Технічні службовці	Осіб	199194	133227	65967	12111	89972	97112	76964	59411	62820
	%	4,7	7,4	2,7	5,3	6,0	3,8	5,2	3,6	5,5
Працівники сфери торгівлі та послуг	Осіб	831335	480301	351034	55827	339201	436307	283945	330803	216587
	%	19,5	26,5	14,3	24,2	22,6	17,2	19,3	20,0	18,8
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарства, риборозведення та рибальства	Осіб	87897	29441	58456	26234	32488	29176	2591	20761	64544
	%	2,1	1,6	2,4	11,4	2,2	1,1	0,2	1,3	5,6
Кваліфіковані робітники з інструментом	Осіб	730922	88226	642696	33594	259881	437447	218148	327832	184942
	%	17,1	4,9	26,1	14,6	17,3	17,2	14,9	19,8	16,1
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	Осіб	381960	35826	346134	2026	110869	269064	112997	170612	98351
	%	8,9	2,0	14,1	0,9	7,4	10,6	7,7	10,3	8,5
Найпростіші професії	Осіб	315871	85045	230826	42822	127347	145703	67717	109631	138524
	%	7,4	4,7	9,4	18,6	8,5	5,7	4,6	6,6	12,0
Разом	Осіб	4272473	1810951	2461522	230427	1499803	2542245	1468805	1652214	1151455
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.16 Безробітна молодь (за методологією МОП) за причинами відсутності роботи, статтю, віком та місцем проживання

Причини	Разом		Стать		Вікові групи			Місце проживання	
	осіб	%	Жінки	Чоловіки	%			Міста	Сільська місцевість
					15-19	20-24	25-29		
Мене було звільнено з економічних причин	87538	9,9	8,8	10,7	0,0	7,8	17,8	9,0	11,7
Звільнився за власним бажанням	146455	16,6	146	18,0	6,1	17,7	20,5	18,0	14,0
Не зміг працевлаштуватися після закінчення навчання	290634	33,0	30,1	35,0	30,4	40,5	24,3	27,5	43,2
У зв'язку із станом здоров'я, через оформлення пенсії за інвалідністю	25893	2,9	3,4	2,6	0,0	1,2	6,7	2,0	4,7
Після закінчення навчання вважав, що необхідно відпочити	30365	3,4	2,3	4,2	2,6	5,7	0,9	3,7	2,9
Одразу після навчання не було потреби в роботі	29134	3,3	3,9	2,9	3,0	5,1	1,1	4,5	1,1
Інші	78593	8,9	9,5	8,5	16,0	8,2	6,3	10,4	6,1
Відсутні відповіді	192937	21,9	27,5	18,1	41,9	13,7	22,4	24,9	16,2
Разом	881551	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.17 Безробітна молодь (жорстке визначення) за тривалістю пошуку роботи, статтю, віком та місцем проживання

Тривалість	Разом		Стать		Вікові групи			Місце проживання	
	осіб	%	Жінки	Чоловік и	%			Міста	Сільська місцевість
					15-19	20-24	25-29		
Менше тижня	32578	3,7	2,9	4,3	2,6	3,7	4,2	4,0	3,1
Від 1 тижня до 1 місяця	89127	10,1	11,8	9,0	10,8	10,7	8,9	12,8	5,0
Від 1 до 3 місяців	116856	13,3	11,1	14,7	14,6	15,7	9,3	14,1	11,7
Від 3 до 6 місяців	140816	16,0	15,3	16,5	13,5	14,1	19,6	17,3	13,5
Від 6 до 9 місяців	117500	13,3	15,1	12,1	24,8	14,7	5,6	12,1	15,6
Від 9 місяців до 1 року	61849	7,0	11,5	4,0	8,7	8,2	4,6	7,4	6,3
Від 1 до 2 років	98144	11,1	10,3	11,7	7,2	11,6	12,5	10,1	13,0
2 роки і більше	151764	17,2	15,6	18,3	7,3	11,3	30,0	13,3	24,4
Відсутні відповіді	72916	8,3	6,5	9,5	10,5	9,8	5,1	8,8	7,3
Разом	881551	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.18 Безробітна молодь (за методологією МОП) за типом професій, статтю, віком та місцем проживання

Професії	Разом		Стать		Вікові групи			Місце проживання	
	осіб	%	Жінки	Чоловік и	%			Міста	Сільська місцевість
					15-19	20-24	25-29		
законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	50783	5,8	9,4	3,2	5,5	7,4	3,7	8,1	1,4
професіонали	150179	17,0	26,0	10,9	11,5	20,6	15,1	20,6	10,3

фахівці	42705	4,8	4,3	5,2	3,0	5,4	5,0	7,4	0,0
технічні службовці	52237	5,9	9,0	3,8	1,7	8,1	5,2	5,7	6,4
працівники сфери торгівлі та послуг	130010	14,7	22,6	9,3	20,5	12,6	14,6	15,7	12,9
кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	12438	1,4	0,0	2,4	0,0	0,8	3,0	1,6	1,0
кваліфіковані робітники з інструментом	155383	17,6	4,0	27,0	16,1	15,9	20,6	12,7	26,8
робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	48407	5,5	1,0	8,6	4,0	7,7	3,4	3,6	9,0
найпростіші професії	47646	5,4	2,6	7,4	6,8	4,7	5,6	4,7	6,8
Відсутні відповіді	191765	21,8	21,2	22,2	31,0	16,7	23,7	19,9	25,3
Разом	881551	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.19 Безробітна молодь, яка активно шукає роботу за самооцінкою фінансового стану їх домогосподарств, статтю, віком та місцем проживання

Характеристики	Заможне	Доволі заможне	Приблизно на середньому рівні по країні		Не бідне, але не нижче середнього рівня по країні		Бідне	Разом
			Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки		
Жінки	0,8	4,5	41,6	36,9	16,2	100,0		
Чоловіки	1,3	2,8	46,5	35,7	13,8	100,0		
15-19	0,0	2,7	54,6	26,2	16,5	100,0		
20-24	1,9	5,8	42,7	33,9	15,6	100,0		
25-29	0,5	0,9	41,5	44,3	12,8	100,0		
Міське населення	1,4	4,7	43,2	39,8	11,0	100,0		
Сільське населення	0,5	1,4	46,8	29,5	21,8	100,0		
Разом	1,1	3,5	44,5	36,2	14,8	100,0		

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.20 Безробітна молодь (жорстке визначення) за перешкодами у знаходженні хорошої роботи, статтю, віком та місцем проживання

Причини	Разом		Стать		Вікові групи			Місце проживання	
	осіб	%	Жінки	Чоловіки	%			Місто	Село
					15-19	20-24	25-29		
Вимоги щодо роботи були вищі, ніж отримана освіта/профпідготовка	62824	7,1	7,7	6,7	9,6	6,1	7,2	6,1	9,1
Недостатній досвід роботи	245479	27,8	33,3	24,1	31,4	34,8	16,9	33,1	18,1
Недостатня кількість робочих місць	239335	27,1	30,9	24,6	16,2	27,8	31,9	23,1	34,7
Вважався надто молодим	41207	4,7	2,7	6,0	13,9	3,3	1,8	4,3	5,4
Дискримінаційні упередження	16323	1,9	2,9	1,2	0,0	0,5	4,6	1,7	2,1
Низька заробітна плата на наявних робочих місцях	168904	19,2	11,0	24,8	13,1	18,4	23,3	19,9	17,7
Погані умови праці на наявних робочих місцях	39528	4,5	2,1	6,1	2,7	1,6	9,3	3,7	5,9
Не знав, як або де шукати роботу	18091	2,1	1,6	2,4	5,0	1,5	1,3	0,3	5,3

Інше	15074	1,7	3,5	0,5	2,7	1,9	1,0	2,2	0,9
Пропущені відповіді	34786	3,9	4,3	3,7	5,4	4,2	2,9	5,6	0,8
Разом	881551	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.21 Зневірена молодь за причинами, чому вони не шукали роботу, статтю, віком та місцем проживання

Причини	Разом		Стать		Вікові групи			Місце проживання	
	осіб	%	Жінки	Чоловіки	%			Місто	Село
					15-19	20-24	25-29		
Не знаю, як або де шукати роботу	22662	15,5	7,9	22,3	30,5	12,9	0,0	17,8	11,2
Не можу знайти роботу відповідно до своїх навичок	32330	2,1	12,0	31,2	4,6	25,5	39,9	24,2	18,3
Раніше шукав роботу, але не знайшов жодної	25601	17,5	19,9	15,4	12,9	14,2	26,5	15,7	21,0
Надто молодий для того, щоб знайти роботу	33979	23,3	26,0	20,8	47,5	17,3	0,0	27,8	14,8
У даній місцевості немає роботи	31436	21,5	34,1	10,2	4,5	30,0	33,6	14,5	34,7
Разом	146007	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.22 Статус економічної активності молоді за статтю, віковими групами та типом поселення (%)

Стать		Зайняті	Безробітні	Неактивні
		Жіноча	42,4	40,7
Чоловіча	57,6	59,3	43,1	
Вікова група	15-19	5,5	18,2	49,3
	20-24	35,1	46,5	33,9
	25-29	59,4	35,4	16,8
Тип поселення	Обласний центр	34,2	32,8	33,3
	Інше місто	38,5	32,3	34,5
	Село	27,3	34,9	32,2
Разом		44,7	9,0	46,2

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.23 Статус економічної активності молоді за типом населеного пункту

Статус економічної активності		Тип поселення						Разом	
		Обласний центр	Інше місто від 100 до 999 тис. осіб	Інше місто від 50 до 99 тис. осіб	Інше місто від 20 до 49 тис. чол.	Інше місто менше 20 тис. чол.	Селище міського типу		Село
Зайняті	Осіб	1493934	380231	311836	282583	280030	429783	1193514	4371911
	%	45,4	45,2	44,3	49,4	49,4	50,9	40,4	44,7
Безробітні	Осіб	288989	70429	73633	50444	32341	58057	307657	881550
	%	8,8	8,4	10,5	8,8	5,7	6,9	10,4	9,0
Неактивні	Осіб	1505079	390819	317932	239450	254599	356838	1453550	4518267
	%	45,8	46,4	45,2	41,8	44,9	42,2	49,2	46,2
Разом	Осіб	3288002	841479	703401	572477	566970	844678	2954721	9771728
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.24 Життєві цілі неактивної молоді (відсоток за статтю та віковими групами)

	Разом	Стать		Вікова група		
		Жіноча	Чоловіча	15-19	20-24	25-29
Зробити професійну кар'єру, досягнувши найвищих ступенів професіоналізму	26,8	25,2	29,1	32,9	26,4	9,9
Мати дуже багато грошей	11,3	7,0	17,0	13,2	10,2	8,3
Зробити внесок у життя суспільства	5,2	5,5	4,9	5,5	5,5	3,6
Жити комфортно, без зайвого напруження та багатства	17,4	20,7	13,0	14,7	16,8	26,7
Забезпечити гідний рівень життя родині	32,9	34,8	30,3	27,7	35,1	43,8
Не можу сформулювати чітко	5,8	5,9	5,8	6,0	5,3	6,5
Інше	0,5	0,9	0,0	0,1	0,8	1,4

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.25 Самооцінка молоді фінансового стану домогосподарств за підкатегоріями переходу

	Категорії переходу								Разом	
	Перехід завершили		У процесі переходу		Перехід не розпочинали		Інші			
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Заможне	23091	26,7	26759	31,0	36548	42,3	0	0,0	86398	100,0
Доволі заможне	175996	40,0	73924	16,8	186798	42,4	3469	0,8	440187	100,0
Приблизно на середньому рівні по країні	1909537	42,9	907867	20,4	1613127	36,3	17401	0,4	4447932	100,0
Не бідне, але не нижче середнього рівня по країні	1770509	44,6	927631	23,4	1258418	31,7	9384	0,2	3965942	100,0
Бідне	276478	36,1	267608	34,9	219640	28,7	2440	0,3	766166	100,0
Пропущені відповіді	11067	17,0	19799	30,4	34240	52,6	0	0,0	65106	100,0
Разом	4166678	42,6	2223588	22,8	3348771	34,3	32693	0,3	9771730	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.26 Молодь за підкатегоріями переходу та віковими групами

Підкатегорії переходу	Вікові групи													
	15-19				20-24				25-29				Разом	
	тис. осіб				% (вертикальний розподіл)				% (горизонтальний розподіл)					
Регулярна й задовільна робота	90	1009	1725	2824	3,4	29,0	47,0	28,9	3,2	35,7	61,1	100,0		
Регулярна, але незадовільна робота	39	295	410	745	1,5	8,5	11,2	7,6	5,3	39,7	55,1	100,0		
Тимчасова й задовільна робота	25	31	74	129	0,9	0,9	2,0	1,3	19,0	23,8	57,2	100,0		
Самозайняті задоволені роботою	33	136	300	468	1,2	3,9	8,2	4,8	7,0	28,9	64,1	100,0		
Перехід завершили	186	1471	2510	4167	7,1	42,3	68,4	42,6	4,5	35,3	60,2	100,0		
Безробітні (розслаблені)	269	533	388	1190	10,3	15,3	10,6	12,2	22,6	44,8	32,6	100,0		
Тимчасово зайняті та незадоволені роботою	11	12	25	48	0,4	0,4	0,7	0,5	22,9	25,4	51,7	100,0		
Самозайняті та	42	51	64	157	1,6	1,5	1,8	1,6	26,5	32,5	41,0	100,0		

незадоволені зайнятстю Неактивні, не навчаються, але хочуть працювати в майбутньому	71	325	432	828	2,7	9,3	11,8	8,5	8,6	39,2	52,2	100,0
У процесі переходу	393	921	909	2224	15,0	26,5	24,8	22,8	17,7	41,4	40,9	100,0
Ще навчаються	2032	1019	123	3173	77,4	29,3	3,3	32,5	64,0	32,1	3,9	100,0
Не активні, не вчаться та не шукають роботу	9	48	118	175	0,3	1,4	3,2	1,8	5,0	27,6	67,5	100,0
Перехід не розпочинали	2041	1067	241	3349	77,7	30,7	6,6	34,3	60,9	31,9	7,2	100,0
Інші	5	18	10	33	0,2	0,5	0,3	0,3	16,4	54,4	29,2	100,0
Разом	2625	3477	3669	9772	100,0	100,0	100,0	100,0	26,9	35,6	37,6	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.27 Молодь за підкатегоріями переходу та статтю

Підкатегорії переходу	Жінки	Чоловіки	Разом	Жінки	Чоловіки	Разом	Жінки	Чоловіки	Разом
	тис. осіб			% (вертикальний розподіл)			% (горизонтальний розподіл)		
Регулярна й задовільна робота	1244	1580	2824	26,0	31,7	28,9	44,0	56,0	100,0
Регулярна, але незадовільна робота	331	414	745	6,9	8,3	7,6	44,5	55,5	100,0
Тимчасова й задовільна робота	48	81	129	1,0	1,6	1,3	37,1	62,9	100,0
Самозайняті задоволені роботою	153	315	468	3,2	6,3	4,8	32,7	67,3	100,0
Перехід завершили	1776	2390	4167	37,1	47,9	42,6	42,6	57,4	100,0
Безробітні (розслаблені)	515	675	1190	10,8	13,5	12,2	43,3	56,7	100,0
Тимчасово зайняті та незадоволені роботою	26	22	48	0,5	0,5	0,5	53,2	46,8	100,0
Самозайняті та незадоволені зайнятстю	53	104	157	1,1	2,1	1,6	33,8	66,2	100,0
Неактивні, не навчаються, але хочуть працювати в майбутньому	696	132	828	14,6	2,6	8,5	84,1	15,9	100,0
У процесі переходу	1290	933	2224	27,0	18,7	22,8	58,0	42,0	100,0
Ще навчаються	1555	1618	3173	32,5	32,4	32,5	49,0	51,0	100,0
Не активні, не вчаться та не шукають роботу	144	32	175	3,0	0,6	1,8	82,0	18,0	100,0
Перехід не розпочинали	1699	1650	3349	35,5	33,1	34,3	50,7	49,3	100,0
Інші	18	15	33	0,4	0,3	0,3	53,9	46,1	100,0
Разом	4783	4989	9772	100,0	100,0	100,0	48,9	51,1	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.28 Молодь за підкатегоріями переходу та місцем проживання

Завершена освіта, тис. осіб	Місто	Село	Разом	Місто	Село	Разом	Місто	Село	Разом
	тис. осіб			% (вертикальний розподіл)			% (горизонтальний розподіл)		
Регулярна й задовільна робота	2109	715	2824	30,9	24,2	28,9	74,7	25,3	100,0
Регулярна, але незадовільна робота	531	214	745	7,8	7,2	7,6	71,2	28,8	100,0
Тимчасова й задовільна робота	84	46	129	1,2	1,5	1,3	64,6	35,4	100,0
Самозайняті задоволені роботою	341	128	468	5,0	4,3	4,8	72,7	27,3	100,0
Перехід завершили	3064	1103	4167	44,9	37,3	42,6	73,5	26,5	100,0
Безробітні (розслаблені)	774	416	1190	11,4	14,1	12,2	65,0	35,0	100,0
Тимчасово зайняті та незадоволені роботою	44	4	48	0,6	0,1	0,5	92,3	7,7	100,0
Самозайняті та незадоволені зайнятстю	70	87	157	1,0	2,9	1,6	44,7	55,3	100,0
Неактивні, не навчаються, але хочуть працювати в майбутньому	508	321	828	7,4	10,9	8,5	61,3	38,7	100,0
У процесі переходу	1396	827	2224	20,5	28,0	22,8	62,8	37,2	100,0
Ще навчаються	2222	951	3173	32,6	32,2	32,5	70,0	30,0	100,0
Не активні, не вчаться та не шукають роботу	115	60	175	1,7	2,0	1,8	65,8	34,2	100,0
Перехід не розпочинали	2337	1011	3349	34,3	34,2	34,3	69,8	30,2	100,0
Інші	19	13	33	0,3	0,4	0,3	59,6	40,4	100,0
Разом	6817	2955	9772	100,0	100,0	100,0	69,8	30,2	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.29 Молодь за підкатегоріями переходу та рівнем наявної освіти

Завершена освіта, тис. осіб	Перехід завершено	У процесі переходу	Перехід не розпочинали	Разом
Початкова + базова середня	16 804	75 608	0	92 412
Професійно-технічна на базі 9 класів	222 574	148 549	9 146	380 269
Повна загальна середня	335 952	362 148	57 617	755 717
Професійно-технічна на базі 11 класів	787 039	363 210	31 912	1 182 160
Вища освіта	2 254 598	758 811	68 704	3 082 112
Післядипломна	49 999	15 873	0	65 871
Нема відповіді (пропущені)	65 313	37 728	8 052	111 093
% (горизонтальний розподіл)				
Початкова + базова середня	18,2	81,8	0,0	100,0
Професійно-технічна на базі 9 класів	58,5	39,1	2,4	100,0
Повна загальна середня	44,5	47,9	7,6	100,0
Професійно-технічна на базі 11 класів	66,6	30,7	2,7	100,0
Вища освіта	73,2	24,6	2,2	100,0
Післядипломна	75,9	24,1	0,0	100,0
Нема відповіді (пропущені)	58,8	34,0	7,3	100,0
% (вертикальний розподіл)				

Початкова + базова середня	0,5	4,3	0,0
Професійно-технічна на базі 9 класів	6,0	8,4	5,2
Повна загальна середня	9,0	20,6	32,8
Професійно-технічна на базі 11 класів	21,1	20,6	18,2
Вища освіта	60,4	43,1	39,2
Післядипломна	1,3	0,9	0,0
Нема відповіді (пропущені)	1,8	2,1	4,6
Разом	100,0	100,0	100,0

Примітка: вища освіта включає неповну вищу, базову вищу та повну вищу.
Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.30 Молодь у процесі переходу та рівнем наявної освіти

Завершена освіта, тис. осіб	Безробітні (в широкому розумінні)	Тимчасово зайняті та незадоволені роботою	Самозайняті та незадоволені зайнятістю	Неактивні, не навчаються, але хочуть працювати в майбутньому	Разом
Початкова + базова середня	43 473	0	0	32 135	75 608
Професійно-технічна на базі 9 класів	83 459	2 437	17 187	45 466	148 549
Повна загальна середня	160 420	3 156	12 843	185 729	362 148
Професійно-технічна на базі 11 класів	161 787	9 413	21 134	170 876	363 210
Вища освіта	315 809	17 955	51 285	373 761	758 811
Післядипломна	5 961	3 619	2 842	3 450	15 872
Нема відповіді (пропущені)	20 851	0	0	16 877	37 728
% (горизонтальний розподіл)					
Початкова + базова середня	57,5	0,0	0,0	42,5	100,0
Професійно-технічна на базі 9 класів	56,2	1,6	11,6	30,6	100,0
Повна загальна середня	44,3	0,9	3,6	51,3	100,0
Професійно-технічна на базі 11 класів	44,5	2,6	5,8	47,1	100,0
Вища освіта	41,6	2,4	6,8	49,3	100,0
Післядипломна	37,6	22,8	17,9	21,7	100,0
Нема відповіді (пропущені)	55,3	0,0	0,0	44,7	100,0
% (вертикальний розподіл)					
Початкова + базова середня	5,5	0,0	0,0	3,9	
Професійно-технічна на базі 9 класів	10,5	6,7	16,3	5,5	
Повна загальна середня	20,3	8,6	12,2	22,4	
Професійно-технічна на базі 11 класів	20,4	25,7	20,1	20,6	
Вища освіта	39,9	49,1	48,7	45,1	
Післядипломна	0,8	9,9	2,7	0,4	
Нема відповіді (пропущені)	2,6	0,0	0,0	2,0	
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	

Примітка: вища освіта включає неповну вищу, базову вищу та повну вищу.
Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.31 Безробітна молодь (в широкому розумінні) за типом підприємств на яких вона б хотіла працювати, статтю, віком та місцем проживання

	Стать		Вікові групи			Місце проживання		Разом
	Жінки	Чоловіки	15-19	20-24	25-29	Місто	Село	
На себе (власний бізнес/ господарство)	34,3	37,3	45,8	34,1	32,0	35,9	36,2	36,0
На державу/державний сектор	26,2	16,8	15,7	21,7	23,0	14,1	33,0	20,8
На велику приватну компанію	23,2	32,7	25,9	28,8	30,3	33,7	19,5	28,7
На малу або середню приватну компанію	9,7	8,2	6,2	10,7	8,2	9,3	8,1	8,9
На міжнародну або некомерційну організацію	3,3	0,9	0,9	2,4	1,9	2,9	0,0	1,9
На сімейне підприємство/ господарство	1,9	2,1	3,6	0,0	3,9	1,7	2,6	2,0
Не хочу працювати	0,0	1,0	1,0	0,8	0,0	0,9	0,0	0,6
Інше	14	0,9	0,9	1,5	0,7	1,4	0,5	1,1
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.32 Тимчасово зайнята та незадоволена своєю роботою молодь за типом зайнятості, статтю, віком та місцем проживання, %.

	Стать		Вікові групи			Місце проживання		Разом
	Жінки	Чоловіки	15-19	20-24	25-29	Місто	Село	
Найманий працівник приватного підприємства	85,5	100,0	100,0	69,7	100,0	100,0	0,0	92,3
Найманий працівник або службовець бюджетної установи	14,5	0,0	0,0	30,3	0,0	0,0	100,0	7,7
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
% відповідної категорії	53,2	46,8	22,9	25,4	51,7	92,3	7,7	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Додаток III. Конструкція вибірки

Термін реалізації проекту: листопад 2012 р. – березень 2013 р.

Цільова група дослідження: міська і сільська молодь України у віці 15–29 років.

Метод отримання інформації: індивідуальне інтерв'ю “віч-на-віч” за місцем проживання респондента.

Регіони опитування: 26 територіально-обласних одиниць України – 24 області (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області), АР Крим та м. Київ.

Вибіркова сукупність: багатоступенева, територіально-поселенська (випадкова), стратифікована, репрезентативна для домогосподарств України.

• **Перший ступінь відбору:** для побудови вибіркової сукупності здійснюється попередня систематизація одиниць відбору першого ступеня (населених пунктів). Для кожного з 26 територіально-адміністративних регіонів (24 області, м. Київ, АР Крим разом з м. Севастополь) використовується єдиний підхід поділу населених пунктів на 7 страт в основу якого покладено типорозмір населеного пункту, а саме:

- 1 Обласний центр
- 2 Місто з населенням 100 000–999 000 чоловік
- 3 Місто з населенням 50 000–99 000 чоловік
- 4 Місто з населенням 20 000–49 000 чоловік
- 5 Мале місто (менше 20 000 чоловік)
- 6 Селище міського типу (СМТ)
- 7 Село

Таким чином, кожне домогосподарство, у відповідності з показниками типу та розміру населеного пункту, в якому воно знаходиться, співвіднесене з однією з семи страт.

Загальний розмір вибірки розподіляється пропорційно чисельності домогосподарств між: 1) територіально-адміністративними регіонами, потім 2) стратами всередині кожного з 26 регіонів.

Відбір населених пунктів всередині територіально-поселенської страти в кожному з 26 регіонів реалізується випадковим чином. В результаті цього відібрано і включено у вибірку 238 маршрутів з 187 населених пунктів. На одному маршруті опитується від 8 до 15 осіб – в залежності від населеного пункту.

• **Другий ступінь відбору:** одиницями відбору другого ступеня є домогосподарства. Відбір домогосподарств проводиться випадковим маршрутним методом, який полягає в тому, що інтерв'юєр послідовно обходить домогосподарства, розташовані на території ділянки, і відбирає певні домогосподарства для проведення опитування, витримуючи при відборі заданий інтервал (крок відбору). Таким чином, маршрутний метод реалізує процедуру випадкового систематичного відбору. Особливість методу полягає в тому, що список

домогосподарств не складається заздалегідь, а формується інтерв'юером безпосередньо в ході опитування.

- **Послідовність обходу домогосподарств:** порядок обходу домогосподарств залежить від опису населеного пункту і регламентується спеціальною інструкцією. Обхід домогосподарств або квартир одного будинку відбувається в порядку зростання їх номерів, а якщо номери відсутні, то інтерв'юер рухається зправа наліво (в квартирному будинку зправа наліво і знизу вгору).

Тобто, якщо відібрана квартира виявилася нежилою або в ній не виявилось потрібного респондента (згідно з характеристиками квотного завдання), інтерв'юер йде в наступну квартиру, яка знаходиться праворуч від першої відібраної, якщо і там немає результату, то йде в наступну квартиру, яка знаходиться зліва від першої відібраної й так далі.

- **Крок відбору домогосподарств:** при застосуванні маршрутного методу обирають домогосподарства, розташовані не поруч, а з деяким інтервалом, так званим кроком відбору. Від величини кроку відбору залежить, наскільки територіально віддалені одне від одного домогосподарства, де проводилося опитування. Застосовано змінний крок відбору залежно від числа домогосподарств або квартир у будинку (табл. А.33):

Таблиця А.33 Кроки відбору за номером домашніх господарств або квартир в житловому будинку

Кількість домогосподарств або квартир у будинку	Крок відбору
1–10	2
11–25	5
26–50	10
51 і більше	20

Крок відбору відраховується тільки від домогосподарства, де успішно проведено інтерв'ю.

Якщо в обраному домогосподарстві інтерв'юер не застав удома респондента, який відповідає квоті, то він приходив до нього ще раз (табл. А.34). Лише після третього невдалого візиту (респондента не було вдома або ж він відмовився від участі в опитуванні) інтерв'юер обирає наступне домогосподарство.

У одній квартирі/одноквартирному (приватному) будинку інтерв'юер намагається опитати всіх респондентів віком від 15 до 29 років. Наявність прописки, форма власності на це житло (господарі або квартирвинаймачі) не мають значення, головне, що людина реально проживає у відібраному домогосподарстві.

- **Вибір початкової точки маршруту:** коли інтерв'юер починає реалізовувати квотне завдання на маршруті, для нього початковою точкою слугує перший будинок з опису ділянки. Саме до цього домогосподарства додається крок відбору. Оскільки величина кроку відбору змінюється в залежності від числа домогосподарств в будинку, а в разі недосяжності респондентів крок відбору стає рівним одиниці, практично кожне домогосподарство ділянки отримує шанс потрапити до вибірки.

- **Відбір респондента/тів у домогосподарстві** проводили відповідно до заданої квоти. У нашому випадку – тільки за віком (від 15 до 29 років включно). Опитують усіх респондентів, що задовольняють цій умові.

Теоретичний розрахунок вибірки виходив з того, що середнє домогосподарство в Україні складається з 2,58 осіб.

- **Підсумкові параметри вибірки:** запропонований варіант вибірки охоплює 187 населених пунктів (124 міста та 63 сільських населених пункти) у всіх територіально-адміністративних одиницях України (24 області, АР Крим, міста Київ і Севастополь) (табл. А.34).

Таблиця А.34 Розподіл опитаних респондентів по областях

Область	Реалізована кількість	Загальна кількість відмов по області	Рівень досяжності респондентів, %
АР Крим	180	55	76,5
Вінницька	114	17	87,1
Волинська	84	35	70,5
Дніпропетровська	261	176	59,7
Донецька	332	132	71,6
Житомирська	96	8	92,3
Закарпатська	102	51	66,6
Запорізька	146	73	66,6
Івано-Франківська	108	63	63,1
м. Київ	231	113	67,1
Київська	129	31	80,6
Кіровоградська	77	30	71,9
Луганська	182	42	81,2
Львівська	204	106	65,8
Миколаївська	88	64	57,8
Одеська	195	105	65
Полтавська	114	25	82
Рівненська	92	28	76,6
Сумська	85	62	57,8
Тернопільська	84	44	65,6
Харківська	217	88	71,1
Херсонська	81	44	64,8
Хмельницька	96	38	71,6
Черкаська	77	17	81,9
Чернігівська	74	16	82,2
Чернівецька	77	16	82,7
Разом	3526	1479	70,4

Розмір вибіркової сукупності складе 3500 респондентів.

Статистична похибка вибірки (з ймовірністю 0,95) не перевищує 2,09 %.

Масив даних складається з відповідей 3526 респондентів (з них 1732 – чоловіки (49,1 % від загального числа опитаних), 1794 – жінки (50,9 %)), що є членами 2924 досліджених домогосподарств.

Польовий етап дослідження проведено з 29 січня по 28 лютого 2013 р.

Інтерв'юерами зафіксовано 1479 відмов (табл. А.34).

Рівень досяжності респондентів склав 70,4 % (табл. А.34).

Таблиця А.35 Розподіл опитаних респондентів по регіонах

Регіон	Кількість	%
Захід	751	21,3
Центр	478	13,6
Північ	615	17,4

Схід	1138	32,3
Південь	544	15,4
Разом	3526	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Таблиця А.36 Розподіл опитаних респондентів за типом населеного пункту

Тип населеного пункту	Кількість	%
Обласний центр (м. Київ, . Сімферополь)	1233	35,0
Інше місто від 100 до 999 тис.чол.	313	8,9
Інше місто від 50 до 99 тис.чол.	268	7,6
Інше місто від 20 до 49 тис.чол.	209	5,9
Інше місто менше 20 тис.чол.	208	5,9
Селище міського типу	327	9,3
Село	968	27,5
Всього	3526	100,0

Джерело: SWTS-Ukraine, 2013.

Опитування проводили 192 підготовлених інтерв'юера.

Навантаження на 1 інтерв'юера (за весь період реалізації опитування):

- домогосподарств: min = 8, max = 24, в середньому = 16;
- анкет: min = 12, max = 36, в середньому = 18.

Тривалість інтерв'ю: min = 10 хвилин, max = 95 хвилин, в середньому = 38 хвилин.

Таблиця А.37 Кількість відмов від участі в опитуванні та їх причини за типом населеного пункту і статтю

	Обласні центри			Інші міста			Села		
	Всього	Чоловіки	Жінки	Всього	Чоловіки	Жінки	Всього	Чоловіки	Жінки
Кількість відмов	418	197	221	621	339	282	440	214	226
Причини відмов	відсутність вільного часу; небажання спілкуватись на досліджувану тематику (незацікавленість, розчарування в поточній ситуації на ринку праці); небажання брати участь в опитуванні безкоштовно.			незадовільний стан здоров'я, втома; побоювання порушення конфіденційності; небажання розголошувати особисті дані.			підозріле ставлення до незнайомих людей (зокрема, до інтерв'юерів); недовіра до соціологічних опитувань.		

Загальна кількість відмов – 1479

Таблиця А.38 Розподіл відмов від участі в опитуванні залежно від статі і віку

Вікові групи	Чоловіків	Жінок	Всього
15–19	353	221	574
20–24	281	153	434
25–29	297	174	471
Разом	931	548	1479

У даному звіті висвітлені основні результати, отримані в ході обстеження Перехід від навчання до роботи (School-to-work transition survey). Представлене обстеження було проведене у 2013 році Українським центром соціальних реформ (Ukrainian Center for Social Reforms – UCSR) спільно із Інститутом демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України в рамках проекту Work4Youth (W4Y) Міжнародної організації праці. Цей проект є п'ятирічним партнерством між МОП та MasterCard Foundation, метою якого є розширення можливостей для гідної праці серед молоді через знання і дії. Серія публікацій W4Y має за мету поширення даних та аналітичних матеріалів на основі SWTS, організованих Міжнародною організацією праці у 28 країнах з п'яти регіонів світу.

SWTS є унікальним обстеженням, яке збирає інформацію стосовно ринку праці молодих людей у віці від 15 до 29 років. Обстеження дозволяє отримати лонгітюдні дані щодо переходів на ринку праці, які свідчать про накопичення бар'єрів на шляху до гідної та продуктивної зайнятості, з якими наразі стикається молодь. Серія публікацій W4Y містить національні доповіді із основними результатами обстеження та інформацією про поточні заходи державної політики в галузі молодіжної зайнятості, а також регіональні звіти, які окреслюють регіональні закономірності у переходах молоді на ринок праці та відмінності у реалізації національної політики.

Work4Youth

Для отримання додаткової інформації, відвідайте наш сайт: www.ilo.org/w4y
Youth Employment Programme
4 route des Morillons
CH-1211 Genève 22
Switzerland
w4y@ilo.org

ISSN 2309-6780